

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.D.P.L.B.

Coll. No. 106

Title VI 'SVAGUNADAR' SA

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No.: 106 Subject: *'Campu kavya.*

Title: *visvakarmā darśa*

Author: *Vyākṛatādhvaja* Scribe: *Anantatamra*

Date of the work: — Date of the Ms.: *sa. 1774*

Place of the work: — Place of the Ms.: *Bombay*

Size: *12.2" by 4.2"* Extent: *full 50 + 2.*

Language: *Sanskrit.* Script: *Devanāgarī.*

Remarks: *Complete. Printed in Bombay.*

अथविश्वगुणादर्शः प्रारभ्यते.

श्रीगणेशायनमः श्रीराजीवाक्षवक्षस्थलनिलयरमाहस्तवास्तव्यलोललीलाङ्गानिःसरंतीमधुरमधुसूरीनाभिपद्मेसुरारेः अस्तोकं
 लोकमात्राद्विद्युगमुखशिशोराननेधर्पमाणंशंखप्रांतेनदिव्यं पयइतिविबुधैः शंक्यमानापुनातु १ कांचीमंडलमंडनस्यमखिनः कर्नाट
 भूभृदुरोस्तातार्यस्यदिगंतकांतयशसोयंभागिनेयंविदुः अस्तोकाध्वरकतुरप्ययगुरोरस्यैषविद्वन्मणोः पुत्रः श्रीरघुनाथदीक्षितकविः पूर्णो
 गुणैरेधते २ तत्कृतस्तर्कवेदांततंत्रव्याकृतित्तिचिंतकः व्यक्तंविश्वगुणादर्शविधत्तेवैकटाध्वरी ३ पद्यंयद्यपिविद्यतेबहुसतांत्तद्यंविगद्यंन
 तद्गद्यंचप्रतिपद्यतेनविजहस्यद्यंबुधास्वाद्यताम् आधत्तेहितयोः प्रयोगउभयोरामोदभूमोदयंसंगः कस्यतुनस्वदेतमनसोमाध्वीकमुद्दीक
 योः ४ विश्वावलोकस्पृहयाकदाचिदिमानमारुह्यसमानरूपम् कृशानुविश्वावसुनामधेयंगंधर्वयुग्मगगनेचचार ५ तत्रतु कृशा
 नुरकृशासूयः पुरोभागिपदंगतः विश्वावसुरभूद्विश्वगुणग्रहणकौतुकी ६ अथपुरतः समापतंतमरविंदबांधवमवलोकयन्नवंदतेनमा
 गमसागरपारदृष्ट्वाविश्वावसुः ब्रह्मचर्यव्रतोत्सर्गगुरवेकोकसंततेः छायाविंबैकलोलायछांदसज्योतिषेनमः ७ कृशानुः सरवेकसं
 कलभुवनशोषकारिणंतपनमपिनमनकर्मकरोषि पश्य पाथान्दीनानहहवस्मानातपांधान्विधत्तेशुक्लांश्चरचयतितरांशोषय
 १ बहु- २ ब्रह्मणः ३ मधु- ४ शशी- ५ दोषहृ- ६ सूर्य- ७ जलं क्षयरोगः

त्योषधीश्च कासाराणांहरतिविभवंकृतंशांतिप्रदानांक्रूरस्यैवंगुणलवकथाकास्वतोभास्वतोऽस्य ८ विश्वावसुः किमरेभगवंत
 मरविंदबांधवमपिविनिंदयसि शृणुपुरोभागिन् दृष्टिदृष्टिभिरारचय्यजगतस्तुष्टिसरीसर्पियः पुष्टिंद्राग्विशिनष्टिदृष्टिपुनृणांधांत
 पिनष्टिस्थिरम् प्राज्ञानामपवर्गमार्गदममुंपद्मागृहोलासिनंकोनस्तौतिसमस्तलोककस्तदंघोभूषणंपूषणम् ९ किंच यदानपश्यंतित
 मोविमर्दिनंरविंजनास्तत्कथयंतिदुर्दिनम् धनोत्यसौदेहभृतांसरोगतांधिनोतिचांभोजततिंसरोगताम् १० अपिच आशापाळेपुपा
 शायुधयमवलभिन्मारुतेशादिकेषुप्रायोभूयः सुजाग्रत्स्वपिचशक्तितयाभासुराभूसुराद्याः यस्मैकालत्रयेपिप्रतिदिवसममीकुर्वतेर्ष्यप्रदा
 नंसेवात्रैव्येवविद्यातपतिरविमयीसर्वलोकान्पुनाना ११ कृतत्रिदशपोषणंकृशारथांगसंतोषणंपिशाचकुलभीषणंपृथुतमच्छुटापेषणम्
 विनम्रगदशोषणंविहितवारिजोन्मेषणंनमस्कुरुतपूषणंननुनभस्थलीभूषणम् १२ विश्वावसुर्विभावसुमभिष्टुचन्प्रांजलिः कृशानुना
 सहद्वादशात्मानंसमंयागमयामास विमानमानमच्चतद्विंबमध्यधामानमतिमौनमहिमानंपरमात्मानम् प्रशस्तगुणसिधवेप्रपदनस्पृशांबं
 धवेस्वतोपहतपाथनेसकलदेहिनामात्मने नमः कमलवासिनीनयनसौरव्यसंधायिनेतमः शमविधायिनेतरणिमंडलस्थाधिने १३ पुनःस
 ८ कमल ९ कासारसंबंधिनीम् १० निकटमनैषीत् ११ अतिशयमहिमानम्

भक्त्युन्मेषम् भानुभानुदलदञ्जलोच्चनंभक्तलोकभवपात्रामोचनम् धामतामरसवासिनीसरवंहेमवर्णमिहसौतिमेसुरवम् १४ क.
किमरेकेवलंनिर्घणोपिनारायणोभवताविवेकलाभवतापिस्तवनभाजनीक्रियते तथाहि स्वेनादौसकलंजगद्विरचितंस्वेनैवसर
क्षितंभिंदनूहंतमुकुंदएषविधृतानंदोहिनिंदोचितः उत्पाद्यस्वयमुत्तमान्फलतरून्उल्लास्यचारूदकैरुन्मत्तोपिकिमुच्छिनत्तिजगति
छित्वापिकिनंदति १५ किंच स्नानुज्ञामनवाप्यदर्पभरतःस्नात्ताविलंघेतयस्तस्यैवहतनोतिलौकिकनृपश्चंडोपिदुंदुरुषा अंतर्धाम्य
पथेप्रवर्त्यभविनोहंतस्वयंनारकेयस्तान्पातयतिकुधासतुनकिंनारायणोनिर्घणः १६ वि० अहोतवमतिरतिस्थूला यतःपरमका
रुणिकंभगवंतंपंकजवासिनीप्राणनाथमपिस्पृशतितवोपलभः आकर्णय चिरायसंसृत्युदधौसमज्जनंनमज्जनंमज्जनइत्यधोस्त
जः दयापयोधिःपरिगृह्यदुर्लभंनिजंपदंप्रापयतिस्वयंप्रभुः १७ किंच लीलालोलतमोरमामगणयन्लीलामनालोकयन्नुचन्किंचम
हीमहीश्वरमयमंचहवांचयन् आकर्षन्हुजराजमप्यतिजवाद्वाहंतलोकांतराद्गोष्ठुशौरिरुदित्तरत्नरुदैद्राहग्रहार्तंगजम् १८ अ
पिच वैकुण्ठोमहताहताखिलमहारंभंभदेनोच्चकैश्चंडंखंडयितुंहिरण्यकशिपुवेतंडमुत्कटया सैहवेषमशेषभीषणमहोगृहंस्तरागो
११ सूर्यकिरणविकसितकमललोचनम् १२ जडा.

रवात्प्रल्हादव्यसनासहिष्णुरुदगादाकंठकंठीरवः १९ अन्यच्च अवेमव्यापाराकलनमतुरीस्पर्शमचिरादनुन्मीलन्तंतुप्रकरघटना
यासमसकृत् विषीदत्तांचालीविपदपनयैकप्रणयिनः परानांनिर्माणंपतंगपतिकेतोरवतुनः २० अपरंच कौकःशोकव्यसृजद
मितंवृद्धगृध्रोप्यनेकान्लोकान्लेभेकुशलमगमन्निर्विषादंनिषादः राज्यंप्राप्तोकपिनिश्चरौराघवत्वेसुरारेःपारेवाचांजयतिकरुणा
पश्यपद्यासरवस्य २१ तदेवंदेवपरिवृष्टेतस्मिन्नुदयापयोधावप्युपन्यस्तम् नैर्घृण्यंतवतावदनेपुण्यमपुण्यफलंबुद्धेःपिक्वयति
शृणुतावत् जीवानांदृषदामिषत्वमिषतांस्वर्गापवर्गावहंदेहंदत्तवतिश्रियाःप्रियतमेनैवोपकारस्मृतिः दुःखेजातुचिदागतेस्वकलिताहु
कर्मणःपश्चिमान्नाथेहंतनिरागसि व्यसनिभिर्नैर्घृण्यमारोप्यते २२ हंतजंतवःपामराःस्वापराधंपरमकारुणिकेतस्मिन्ब्रह्मण्यध्यस्य
ति क्लेशत्यागकृतेर्पितेनकरणव्यूहेनदेहेनचस्वानर्थवतजंतुरार्जयतिचेन्मर्तुर्निर्यंतुकुतः शास्त्रेजत्रुजयायनैजगुरुणादत्तेऽयतेनैव
त्युन्नोहंतिनिजंवपुःकथयरेतत्रापरोधीतुकः २३ किंचहुना शास्त्रंभूरिनिजस्वरूपनतयेस्वाराधनार्थंवपुःस्वध्यानायमनश्चक्षुहिमनसां
उब्धुंचतीर्थादिकान् तत्त्वान्यप्युपदेष्टुमुत्तमगुरुदत्तानुगृह्णातिनःसंसारेतदपिभ्रमेमयादिकिंकुर्वीतसर्वेश्वरः २४ इतिपरिक्रामचकिंति
१ द्रोपदी २ विष्णोः ३ इंद्रकाकः ४ जटायुः ५ श्रेष्ठे ६ तौल्यम् ७ अपराधः

विश्वगु.

३

दंतरमुपसृत्वाधस्तादवलोक्यच सरवेसकलपुरुषार्थसाधनानुष्ठानहेतुभूतं तावदवलोक्य भूलोकम् सबहुमानम् स्वर्गोकोभिरदोनिवा
सिपुरुषारब्धातिमुद्गाध्वरस्वाहाकारवषट्क्रियोत्थमभूतं स्वादीय आदीयते आम्नायप्रवणैरलंकृतिजुषेः मुष्ये मनुष्यैः शुभेर्दिव्यक्षेत्रस
रित्यवित्रवपुषेदेव्ये एथिव्येनमः २५ कृ० सरवेनाकगतोपिभवान्नमध्यलोकं नमस्कृत्तुमर्हति जननमरणस्वाधिव्याधिप्रभेदशुभेन
राकलनमलिनालोकाः शोकातुराश्चभुवंगताः तदिहमर्दिभिः कद्रैश्चिद्रैकमार्गणतत्परैः प्रभुभिरुदितसत्यैस्सित्यैर्बुधः स्पृहयेतकः
२६ बालत्वेवातरुणिमनिवाप्रायशोवार्धकेवामृतामर्त्यावतयमभदेर्बद्धमानाव्यथंते श्रेयस्तेषाममितविपदां जीवतां वाकिमास्तेकस्मि
नूग्रामेपुनरनुदुहांकर्षणकेशहानिः २७ वि० सत्यंतथापिमास्मसरवेमत्याश्रयं मानुषं जन्मद्विषः रामः क्षेमस्यदाता भुविननुमनुजो
रावणस्यप्रहृत्ताततातः किंनमर्त्यस्त्रिदशकुलपतेर्देत्युद्धेसहायः कृष्णो वृष्णोर्मुदयो हरतनरतयानश्रुतः किंत्वयासौ केवादेवाः प्रभा
वात्स्वयमतिशयितामानवादानवावा २८ किंच मांधातान्चभगीरथश्चसगरोमान्यः ककुत्स्थोरघुः पूरुः सोऽपिपुरूरवाः सचशिबिः पु
ण्यश्चरुक्मांगदः वैदेहो नहुषश्चहैहयपतिर्वीरो ययातिर्नलः पार्थश्चेतिनृपाः प्रशस्तयशसः प्रादुर्बभूवुर्नकिम् २९ कृ० साधोगीकारम्
१ यज्ञशेषं २ मत्तेः

३

कामंजनाः केपिगुणाभिरामाः क्षमातले संतियुगांतरेषु कलौयुगेऽस्मिन्गुणलेशवंध्याः सर्वेपिस्वर्वेतरदोषभाजः ३० मंदेतरस्मरमली
मसमानसानां मन्युस्सुहादुरभिमानमदास्पदानाम् कालेकलौकलुषतः कलितोदयानां दोषायदृष्टिरपिहंतदुरीश्वराणाम् ३१ वि० त
थापिसर्वेकलिकालिका अपिमानुषानदूषणीयाः यतः सर्वकालमपिसंत्येवसाधवः पश्य दुरितभरितक्षीबक्ष्मापप्रसादनिरादराः कम
लनयनस्वैरक्रीडागृहायितदुहाः निगमपदवीनिर्वाहायक्षिताबुदिताः स्वयंकृतिनकृतिनः संदृश्यंते कलावपिनिर्मलाः ३२ अथवा
यदितेमदीयेवचसिनविश्रंभसंभवस्तिर्हितत्रतत्रसंचारमारचय्यतत्तद्गुणप्रदर्शनं करवाणीति विमानमग्रनः स्थापयन् अंगुल्यानिर्दिश्य इ
दं वदरिकाग्रमस्थलमिहैषनारायणस्तपस्यतिनमस्यतां स्थिरतरंतमः शोषयन् विकासिधिषणोन्मिषद्विषयवर्जनाः सज्जनाजनार्दनमह
निशंभुजगमंचमंचत्यमी ३३ कृ० सरवेतवात्रगुणवत्तासमर्थनं नरोचते मत्तम् यदत्रजागर्त्तिशिलासमं हिमं सुशीतलागंधवहाश्चदुःसहाः
जलावगाहाच्चकितोजनस्ततः कुतस्त्वनुशास्यतिकर्मनिर्मलम् ३४ वि० अस्मदनुकूलमेतद्भवति भवदुक्तम् परमहिमयुतत्वात्प्राप्तवैकुं
ठसाम्यं पदमिदमुपयांतः पंडिताः शांतिमंतः मुहुरिहसमयेषु स्नानहेतोः सरोगास्तदपिभृशमरोगास्तार्क्ष्यकेतोः प्रसादात् ३५ इतिवि
१ महत्तरः २ परमहिमोविष्णुः — पक्षे अतिशीतम्

मानमन्यतः प्रस्थाप्य सांजलिबंधम् साकेताय नमः पुराय भवतु स्तोकेतर श्रीजुषे नानादोषमुषेतदंतरजुषे देव्यै सरस्व्यै नमः येमीत
 ततः भूमिषु प्रविलसद्द्रुपाश्वयुषास्थिता स्तेभ्यो भानुकुलीनकीर्तिलतिकोपे ध्यायितेभ्यो नमः ३६ पुनः पुनर्निरीक्ष्य सभक्त्युन्नेपम् भव
 सागरशोषणेन पश्यच्चरणान्तेः पुरजीवनौषधेन रजसारघुनाथपादभाजारचिताहः प्रशमामिमानमामि ३७ पुनः सानुस्मरणरो
 मांचम् कल्याणोल्लाससीमाकलयतुकुशलंकालमेघाभिरामाकाचित्साकेतधामाभवगहनगतिक्लांतिहारिप्रणामा सौंदर्याद्दीपिका
 माधृतजनकसुतासादरापांगधामादिस्तुप्रख्यातभूमादिविषदभिनुतादेवतारामनामा ३८ दशाननकुशासनत्रसदशेषलोकव्यथा
 विलोपकररोपकोवसुमतीसुतावल्लभाः रूपारसमपारसंस्मृतिपयोनिधेस्तारकं कृषीष्टसुक्रवीष्टकृतकृपणतेकतानेमयि ३९ अपिच
 सजयतिचित्रचरित्रो यस्य हिवरचरणपुष्करकरेणुः महिषीमृषिसिंहस्य प्राजीजनदपिहृषोदयेहेतुः ४० श्रेयांसिभूयांसिमहावृदान्यः
 प्रेयान्सदेयाज्जनकात्मजायाः काकायकं कायचयोदितेष्टं दाशायकोशायचराक्षसाय ४१ अपिच अमीष्टघटकः क्षितावतुलदीप्ति
 १ आश्रयदंडवत् संजातेभ्यः २ पश्यंतौ चरणौ यस्येतितथाविधोगौतमः तदंतः पुरं अहल्या तज्जीवनं पाषाणलनिरासपूर्वकमानुषीकरणं तत्र औषधरूपम् ३ लज्जितः ४ कुर्वीत ५ क
 विश्वेशोगौतमः ६ एषः सुहृतं ७ अमीष्टजनकः पक्षे अमीष्टो घटकः कुंभो यस्य ८ अतिकांतिको दंडवान् पक्षे अतुलदीप्तिकः दंडभाक इति छेदः ९

कोदंडभागितिक्षमभिदं पुनः परममद्भुतं ब्रूमहे विधूतपरमार्तिको विषदितोरिचक्रः स्वयं सक्तुं भजेन कं प्रभुः शकलयां वभूव कुधा ४२
 कृ० कथं नामराममद्रमनुचितकर्माणमप्येवमीडिषे वर्षायानपि जानकीसहचरो मातुः सपत्न्यामुदेसुपन्नरथहस्तिपत्तितुरंगैः संत्यज्य
 राज्यं निजम् विदन्हंतपनवनं कथमसौ न स्यादयुक्तक्रियोगव्यं दुग्धमपास्य पास्यति जनः कोवायवागूरसम् ४३ किंच धिक्कृत्यैव दशा
 स्यदर्पदमनं धीशालिनं वालिनं सोयराक्षसवर्गनिग्रहकृतेरुग्रीवमन्वग्रहीत् तुंगप्रस्तरमंगलिष्कारिहनिः शंकंतुदं कं त्यजनसंकल्पं क
 लयेतपंकजदलादानं प्रसंगाद्यकः ४४ कृत्वा सेतुं किल जलनिधौ खंडयित्वा दुरध्वानलब्ध्वा देवीं स्फुटविदितसंश्रद्धिं मग्निप्रवेशात्
 भूयोप्येनां भुवनजननीं भूमिकं न्यामनन्यामंतर्वलीमनयतवनं हंतपोलरुत्यहंता ४५ वि० सरवेगुणेषु दोषाविष्कारकथमारचयसि
 गुरावसत्योक्तिनिरासहेतोः स्वराज्यमग्न्योपिसरामचंद्रः तृणायमनेनिपुणायतेन फणाभृदीशोपि फणायितुं तम् ४६ किंच वालि
 निचलोर्मिमालिनिजाग्रतिसुग्रीवमग्रहीद्यदयम् अस्य श्रुतिशतविहितं सव्यक्तं तेन दीनबंधुत्वम् ४७ किंच लक्ष्मीवत्ससिबिम्ब
 दप्यविरतरामाकृतिः श्रीपतिर्वृत्तिकामपि मानुषीमभिनयन्वीराग्रयायी प्रियाम् कल्याणीं तुवनीमनीनयदहो कस्याप्यमृष्यन्व-
 टी ०१ परमपीडा पक्षे मृद्विकारः २ शत्रुसमुदायः पक्षे आराविजिह्वं चक्रम् ३ रावणः कुलालश्च ४ कांजी ५ सीता ६ रावणः ७ समर्थो भवति ८ स्तोतुं ९ अरण्यं

वि श्व-गु

५

चोमेदिन्यामवलोकितः किमपरोमानीपुमानीदृशः ४८ वस्तुतस्तु गातुं कर्दष्टे श्वितरामभद्रानुगणानुगुणानांगणीनादरिद्रान् प्राचे
 तसाद्याः कवयो नवद्याः यदेकदेशाकलनेपिनेशाः ४९ तथापि तदीयगुणार्णवकणानामेकदेशलेशकोटितमाशकलामात्रमि
 दमत्रभवताश्रोतव्यम् काकुत्स्थकुलपर्यायकुलेशार्णवकोस्तुभः कौसल्यासुष्ठुतव्रातकल्पकप्रसवोदयः ५० प्रौढपंक्तिरथा
 गारपरिष्कारहरिन्मणिः जानकीलोचनद्वन्द्वचकोरानन्दचन्द्रमाः ५१ संसारमार्गसंचारश्चातच्छायामहीरुहः सर्वपातकवेतालसमु
 चादनमात्रिकः ५२ करुणारसकलोलकदंबवरुणालयः तपोधनजुनाकांक्षातटाकावनतोदयः ५३ विद्याविहरणोद्यानविनयस्था
 नमंडपः सौलभ्यप्राप्तिवोत्कर्षसमावेशनिवेशनम् ५४ सौजन्यवोदान्यकयोः सामानाधिकरण्यम् सौमुरव्यसुरव्यभवन्नसौहा
 दैर्कवितर्दिका ५५ अद्भुतोत्साहशक्तीनामसाधारणजीविका प्रसादलक्ष्याः प्रासादः प्रतापस्य परागतिः ५६ प्राणप्रतिष्ठा
 किष्टानांप्रपन्नानांपरायणम् अनपायसमुद्भूतानांमवगाहनदीर्घिका ५७ जंभशंसनजीवोर्जुनभगेहंजयश्रियः दुर्वारघोरदारिद्र्य
 दर्वीकरस्वगेश्वरः ५८ तन्नादकूतादकादेहध्वांतराजीवबांधवः सुबाहुमत्तमातंगसंहारवरकेसरी ५९ मार्गवाग्रहदावाग्निप
 टी १ विपुलान् २ क्षीरसमुद्रः ३ दशरथः ४ अलंकरणं ५ समुद्रः ६ प्रभुत्वं ७ औदार्यं ८ इंद्रः ९ जीवनेषधं

रिवर्जननिर्झरः विराधारव्यदुरीतंकविद्रावणमहौषधम् ६० खरदूषणकिंपौकरवंडनैकपरश्वधः दुर्मोचनीचमारीचकोचकप्रबला
 नलः ६१ गृध्रराजस्यनाकादिलोकाक्रमणैवर्तनी कंबंधमयकासारकवलीकरणात्तपः ६२ शबरीचिन्तकल्हारशारदज्योत्स्निको
 दयः पावमानियशः काशप्रकाशशरदागमः ६३ प्रगल्भवालिजीमूतप्रोत्सारणसमीरणः सुग्रीवराज्यसामग्रीसुदिनकान
 नौकसाम् ६४ दुर्निरोधधुनीनाथजाड्यरोगचिकित्सकः दुष्टनक्तंचरस्तोमधूमकेतुविज्जंभणम् ६५ कुंभकर्णमिदंभौधिस्तम्भ
 नेकुंभसंभवः बलीयोरवणप्राणपाषाणदलनाशनिः ६६ विभीषणस्यसाम्राज्यविश्राणनसरद्रुमः अयोध्यापुरनारीणामह्मणो
 रत्यद्भुतोत्सवः ६७ अभिषिक्तोयथावच्चवसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः रमतेममतेजस्वीरामुः कामसमोत्सदि ६८ अत्रकिलपवित्रचरित्रः क
 श्विद्विपश्चिदजस्रमित्थमनुसंधत्ते ध्यायामिरामभिरामगिरामुरंदधारामदम्भितुराममरेर्विरामम् अरायमद्भुततरामलसद्गुणा
 नांयोरामयप्रममरासरवंदिताग्रिम् ६९ दयासमुदयालयमुदधिकाननेकाननेपलाशिनपलायनप्रणयिकार्मुकेधार्मिके समीरज
 टी १ रोगः २ दुर्दृष्टः ३ मार्गः ४ उदकं ५ हनुमान् ६ यशोलक्षणदर्भः ७ समुद्रः ८ विध्वंसकर्तृ ९ अगस्त्यः १० दानं ११ प्राप्तभार्य १२ अधि
 वमीतियुक्तमुखे १३ राक्षसाः १४ हनुमान्

समीडितेऽविशचित्तमेसत्तमेचलीकृतवलीमुखेमनुजधर्मणिब्रह्मणि ७० अस्त्रामासतृणं प्रियाद्दुहितृणामासस्मरारेर्धनुर्दारायासमुनेः
शिलानृपचराभासस्वयंयादुका कुल्यामासमहार्णवोपिकपयोयोधांबभूवुस्तथापौलस्त्योमशकांबभूवभगवस्त्वमानुषीमासि
शाः ७१ अशिलाप्राणदपदैरचराचरमुक्तिदैः असर्वभूताभयदैरशर्वधनुरर्दनैः ७२ अब्रह्मरचीकृत तृणैरतृणीकृतरावणैः
अलंकातरदेवैस्तैरलंकापुरसाधकैः ७३ इतिविमानंदक्षिणतः प्रस्थाप्यकृशानुमुद्दिश्य शिथिलितभवस्वेदाभिलुष्टवैकुण्ठपादाकृ
तविपदपनोदाकृतचित्तप्रसादा विमलतरतरंगाविश्रुतांभोधिसंगाविहितदुरितभंगावीक्षनामत्रगंगा ७४ कृ० उपेक्षणी
यानिभागीरथीयानिपानीयानिकिमितिबीक्षणीयानि यतः येषांजनिश्वरपातस्तुहिरण्येहर्तुदोषाकरेणगुरुदारविटेनमूर्ध्नि ब्र-
ह्मोत्तमांगभिदएवसहस्थितिश्चरव्यातोलयोजलनिर्धौकिलगांगचाराम् ७५ वि० शांतंपापंमंदमतेकिंमुकुंदपादाराविदनिष्प
दिनींधुनीमपिनिंदसि पश्य गांगानिवारिगरुडध्वजपादपद्मादाविर्बभूवुरपुनन्युनरिंदुमौलिम् नित्युर्विचित्रममृतसगरान्वयं
टी० १ वानरः २ अस्त्रत्वंप्राप ३ एवमग्नेतृणामासेत्यादिषुबोध्यं ४ अहल्योद्धारासमर्थैः ५ निरासः ६ हिरण्याक्षः स्रवणं च ७ चंद्रः दुर्गुणस्वनिश्च
७ शिवः ब्रह्महन् ८ श्लेषेडलयोरैक्याद्भयमपि ९ मोक्षः पीयूषं च १० राजविशेषः विषयुक्तं च

नेतोधिकंभुविपवित्रतमंसंवा ७६ किंच सासर्वतोसुरवतीतटिनीसैरागांमूर्तिविधेरिवविभर्तिसरस्वेतींच मेदस्त्वयान्वलिभिदश्च
रणारविंदादाद्यावभूवचरमाकिलनाभिपद्मात् ७७ अपिच भागीरथीप्राप्यबुधाःपितृभ्योजलांजलीन्सादरमर्पयन्ति पापा
निसर्वाणिततःपितृणांभवत्यहोदत्तजलांजलीनि ७८ अन्यच्च भागीरथीयःपदुधीरुपास्तेयथाक्रतुन्यायतएषुधुन्यः देवत्व
मेत्यत्रिदिवेस्रधायांभागीरथीतिव्यपदेशमेति ७९ सरस्वत्याभिलुष्टासवितृतनयालिंगितझरास्फुरद्बुच्छस्वच्छाप्रकृतिरिवसा
तित्रिगुणभाक् तथाप्येषादोषापनयनपदुस्वाकलनयाप्रगल्भसंसारंप्रशमयतिकंसारिपदभूः ८० किंच गांभीर्येणगदाधरस्य
हृदयंमाधुर्यतस्तद्विरंश्वेतिस्माच्चयशस्तदीयमनघंशैतल्यतस्तत्कृपाम् नैर्मल्यातिशयेनतस्यधिषणांनित्यंप्रसादेनतद्
त्वंचानुसूरितितत्पदभुवोवाराशिदाराइमे ८१ इतिबद्धांजलिरग्रतोवलोक्यसानंदम् काशीसकाशीभवदिंद्रगेहसौधाग्रभा
गाबहुसर्तिनागा इंधेमयूरैर्वेरियमंधकारव्युत्पत्तिश्चून्याशिवशेखरेदोः ८२ कृ० वयस्यकिमेषापिस्तवास्पदम् पश्य ये
टी० १ जलं वदनं बहुलं च २ रक्षिमाः प्रीतिश्च ३ नदीनां च ४ विष्णुः ५ स्रधायां भागीतियोजना ६ रथि श्वे इतिव्यवहारं च ७ माया ८ सत्त्वादयः
९ गंगा १० अश्वः ११ अंधकारोपलब्धिरहिता

वि श्वगु
७

मिष्टानंभुजोगजोत्तमहयारोहाः सगेहान्तरेसक्ताभिर्महिलाभिरत्रविहरंत्यामुक्तमुक्तास्त्रजः। तेघोरास्थिधराविराजदनुदुद्वाहाविषाहा
रिणोनर्तिष्वंत्यवशाः स्मशाननिलयानीचैः पिशाचैः समम् ८३ काशीमुद्दिश्य दन्तंसाधुमुदेयदेकमपितत्सेत्रप्रभावाद्भवेत्कामके
टिगुणंभवांतरइतिरन्यातत्त्वयित्वास्थेया वासंप्राप्यमुहूर्बहुनिददतोवासोसिजन्मान्तरेलोकाहंतभजंतिदिग्वसनताहेकाशितु-
भ्यंनमः ८४ वाराणसित्वयिसदैवसेरोगभूमावारोग्यभूमिरितिकाममलीकवादः संतस्थुषांभवतियत्रवपुः सशूलंजन्मान्तरेपिज
डंभाववदुत्तमांगम् ८५ वि० अनिपुणधिषण्णगुणमपिकिमितिदोषीकरोषि यदेतन्नगरवासिनाभोगिनापियोगिनामुप्राप्य
शिवसारूप्यमाप्यते अत्रदेहमपवित्रमपास्यन्नलमृच्छतिवपुः किलयस्य लोचने शक्तिरवाप्तनिटालेमस्तकेहरिपदांबुजदाले
८६ अदःपुरवासिनामन्याप्येषाधन्यता प्रदोषवत्प्राप्तइहप्रदोषिनदोधकारिव्यपदेशयते प्रकाशयत्येपहितारकाद्यदृष्टान्
णांवर्णनमःप्रदेशे ८७ इतिगंगातीरजनपदंरुक्ममवेक्ष्यसांजलिबंधम् प्रातःप्रातर्जान्हवीवारिभक्त्यागाहं गाहं कुमनित्याकै
टी० १ जन्मान्तर २ श्रद्धया ३ गंगायुक्तायां रोगसहितायां च ४ वासकर्तृणां ५ आयुधं रोगश्च ६ जलविशिष्टं, डलयोरैक्यात् जलं च ७ सुंदरं ८ अग्निः ९
भाल १० जटायुक्ते ११ शिवः १२ तारकं मंत्राक्षराणि नक्षत्रप्रभाश्च

येभ्यः पुष्पैराद्यंपूरुषंपूजयद्भ्यः पूतात्मभ्योभूस्सरेभ्योनमोस्तु ८८ कृ० किमेतद्देशवासिनोपिब्राह्मणाः केवलंकलिमाहात्म्याकलित
शास्त्रीयचर्याविपर्ययास्त्वयानमस्क्रियंते पश्यन्नावत्प्रायेणास्यकाशीदेशीयजनस्यसूचर्याविपर्ययसिम् प्रातर्हंतर्कतापूर्वोपिर
जकस्पृष्टान्जडोरासभैरूढान्धारयतेपटाननुदिनंधृत्वाबहिर्गच्छति गत्वाम्लेच्छसुरवाशुचीनस्पृशतिचस्पृष्टापिनस्मात्पहो
नस्नातोप्यथमुंक्तएवचपेलोभुत्कापिनव्रीडति ८९ किंच शस्त्रेजीवतिशास्त्रमुद्भातिपरंशूद्राहृतेरंबुभिः स्नात्याचामनिदेव
ताःस्त्रपयतिस्वरंपचत्योदनम् उच्छिष्टान्नबिभेनियानियवनेरुच्चावचैः संगतिंमातंगानिकटगतानगणयन्मार्गान्मुहूर्गाहते
अपिच नीचैर्दुर्यवनेः शूनाभिरपिवानिशंकमालोकिंतंभुंक्तेपंक्तिर्विदूषकैः सहनरैरज्ञातवेदाक्षरैः मद्यास्वादनमत्तचित्त
जनतामोहायभीहानितः कर्माण्यारभतेश्रुतिस्मृतिवचोदूराण्यसाराण्यहो ९१ अपिच कन्याकामप्युद्धृत्यप्रविजहदुदय
द्यौवनामज्ञएनाद्रव्याशापाशकृष्टोन्नमतिचिरतरंहंतदेशान्तरेषु अन्योन्याश्लेषवांछाविगलितवयसोरान्तमालिन्यमृत्योर्दप
त्योर्व्याकृतैर्वहंतविधिरुभयोर्लोकयोः शोकयोगम् ९२ अपिच नाधीतेत्रजनोयदिकश्चिदधीतेशतेसहस्रेवा दुस्तकेषुश्राप्य
टी० १ कृतस्नानः २ दुर्जनः ३ चंडाल ४ भ्रष्टाः ५ जनसमूहः ६ विवाहितांकृत्वा ७ त्यजन् ८ संगः

तिदुरीकुरुतेऽतिस्मृतिस्तुतर्कान् ९२ वि० कष्टमरेब्राह्मणनिंदांशृण्वतःकंपतेमेत्तदयम् यस्त्वयोपन्यस्तःसच्चर्याधिपर्यासःसण्
कलेरैवदोषोनब्राह्मणानाम् कलौयुगेकार्तयुगंचरित्रंकुत्रनामसंभाव्यते दुरितैलतिकोपघ्रात्मादुर्जयःखलुकलिः पश्य हर्म्य-
स्थानमधर्मकर्मविततेदुर्मानधर्मासनंशास्त्रस्तोमललाटदुर्लिपिचयःशांतिःसवानामपि सर्वाभ्यायवचःसमापनदिनंसंस्थोसदच्चा
विधेरथाशाजनिभूरभूदिहमहानर्थावहोयंकलिः ९४ एतादृशोकलियुगेपिशतेषुकश्चिज्जातादरोजगतिःअतिमार्गण्य यत्किं
चिदाचरतिपात्रमसौस्तुतीनांस्लाघ्यंमितापेमपिकिनमरोसरश्चेत् ९५ किंच येकायस्थजनाश्चयेनपसुतायेचद्विजाःशस्त्रिण
स्तेयत्वादनुसृत्यनिर्दयतयाशक्तांस्तरुष्काधिपान् देवान्भूमिसरांश्चपातित्कृतिनस्तेचेन्मुधोदासतेब्राह्मण्यायजलांजलिःकि
लभविप्राज्ञैःप्रदेयोभवेत् ९६ सर्वतोदृष्टिप्रसार्यसंस्लाघ्यम् आक्रांतास्त्वसंधरास्तयवैरासेतुहेमाचलविद्राणेक्षितिभृद्
णेविकरुणेनिद्रातिनारायणे निर्विघ्नप्रसरेकलावपिबलान्निक्कटकुं वैदिकं पंथानं किलतत्रतत्रपरिपात्येकोहिलोकोचरः ९७ पु
नश्चसंस्लाघ्यम् त्यजतुविहितमेतद्देशवारीनिषिद्धंभजतुतदपिलोकेनास्तिधन्यस्तदन्यः त्रियुगपदनखश्रीदत्तशक्तिर्यदंगेल
टी० १ कृतयुगसंबन्धि २ पापकल्या श्रयः ३ समाप्तिः ४ स्वत्योदकं ५ उदासीनाःभवेयुः ६ नष्टे ७ ऐश्वर्यषट्संपन्नः

गतिदुरितभंगेलेग्रकोगांगपूरः ९८ प्रौढेषुगौडेपुचकान्यकुञ्जेषुवंगेषुचमैथिलेषु अन्येषुसत्त्वेवबुधेषुधन्येष्वद्यापिजीवंत्य
धिभूमिविद्याः ९९ एवतावदवधेहि एतद्देशप्रचुरचरितान्यन्यदेशस्थितानांरोचन्तेचैननुनमनसमारुचन्कचहानिः प्राप्ताःपु
त्राजनयितृत्तदेपश्ययद्वत्त्वदन्तेतद्विद्वन्परमनसेतावताकोत्रदोषः १०० किंच प्रातःशीतजलेनिमज्ज्यविबुधानभ्यर्चयत्क
चकैरार्यःपर्युषित्तुनाभ्यवहरत्यंधःक्षुधांधोष्यसौ भागेगोमयलिप्तएवपचतेभुंक्तेततोन्मयनीतंतद्विजहातिभुक्तिनियमो
दृष्टःक्षभूयानियान् १ इतिविमानंदूरतःप्रस्थाप्यसांजलिबंधम् भुवनकेदनकुध्यद्वन्द्वश्रवःकुलिशायुधमचकितागिरिप्राणत्रा
णप्रतिष्ठितकीर्तये प्रसुमरमरुन्नात्याचार्यप्रणर्तितवीचयेमहितजनतामान्यायास्मैमहोदधयेनमः २ कृ० सहासम् पामरे
रप्यपेयानांनाराणांपरिपातरि आश्रयेजलजंतूनांमानिनंसाकथंतव ३ ममत्वेधमानपरुषधोषेरवत्वेतस्मिन्नरोषएवसमुन्निष
ति सनतंक्रंदनेसर्वोदीप्यमानोदराग्रये महांपायसमुद्रायदरिद्रायेवकुप्यति ४ समृद्धोप्ययमतिलुब्धतयाबुद्धिमद्भिरनादृत्यः
टी० १ प्रतिभूः २ अधिभूमिइतिपरिच्छेदः भूमाविविधवर्गः ३ नाशः ४ स्थिरः ५ प्रशस्तगतिः ६ डलगोरैकादर्शहृषम् ७ नमस्कारेच्छा ८ वर्धमान
९ कृतोरशब्दे १० महापायसमुद्रायेतिच्छेदः महत्या आपःयसेति, पक्षेएकंपदम्

वि श्व-गु
९

पश्य रत्नाकरोपि चरमाभ्युदयालयोपि स्वर्णस्थितारधिगतोपि बहुर्मिकोपि तोदधनोपचयकृतरणिप्रचारान्नोपेत्य होवितरणि
त्वमसौ कदापि ५ सृष्टिरेवास्यविफलेति मेदृष्टिः तथाहि नास्त्येषामुपयुक्ततातदतरोः सस्योपयोगः कुतो न स्नानाय च योग्यता
स्यपयसां कानामपानार्हता उद्गर्जतमियं नमैरुषितैर्दुर्जतुभिर्भाषणं स्रष्टुः सृष्टवतो जलाशयममुकोवाशयः कथ्यताम् ६ य
स्य स्वर्णश्रिय उरुतरानित्यमायां त्ययलान्तेन स्वायत्यनुगुणतया न क्रियेत च यश्चेत् वह्निग्रासो भवति विधितो मथनं बंधनं चाल
क्ष्मीं प्रेप्सोर्जगदधिपतेरत्र साक्षी सरस्वान् ७ किंबहुना कुंभजपीतोच्छिष्टं शिष्टैरस्मभ्यमर्णवमवेत्य उद्गनतृष्णोप्यस्यादृढकं पा
थोन गृण्हाति ८ वि० सखे सर्वगुणाकरः सरित्यतिरेष न दूषणीयः तथाहि उच्चैश्चैव प्रदातुर्वद्वैवसे पुनस्तदनुजाय वीमावलो
चनदातुर्वदान्यमस्माद्दान्यमर्णवतः ९ किंच अमृतं विबुधैर्म्योदादभीष्टफलदंतरुचधेनुं च दिग्बसनाय सितांशुकमीक्षि त एतादृ
शः क्वादाता १० असुंथ्यस्वलुभाग्यवतां शेषादयोपि वक्तुमशक्ताः पश्य जहोरपत्यं जगतः पवित्रं कलत्रमब्धेस्तनयः कलात्मा कन्या
टी० १ स्वर्णजलं च २ वीचिः हस्ताभरणं च ३ संचयकर्ता मेघोत्पादकश्च ४ दानृत्वं नौकारहितं त्वं च ५ अंतःस्थितैः ६ ब्राह्मणः ७ विष्णोः ८ अगस्त्यः ९ एतन्नामको
श्वः कर्णोद्वयं च १० इंद्रः बधिरश्च ११ विष्णुः बधिरबंधुश्च १२ लक्ष्मीसंदरनेत्रं च १३ दातारं १४ चंद्रः वस्त्रं च

तु धन्या कमलाविभर्तिजा मातृभावं जगदीश एव ११ अन्यच्चेदमस्य भागधेयम् यत्तीरे पुरुषोत्तमस्थलमिदं यक्षाप्सरः किं न रश्मेर्धेर्नि
त्यमधिष्ठितं भगवतः सांनिध्यमुख्यास्यदम् अत्रत्यक्तवताममून्करगता मुक्तिस्तदास्तामहो देहो दाहविना कृतोप्यविकृतः काष्ठादि
वन्तिष्ठति १२ किंच निवेदितस्यात्र समासखायनीचाहृतस्यापि किलौदनस्य भक्ताशनं हंत भवार्जितानां महो हसां नाशनमामनं
ति १३ सभक्त्युन्मेषम् दारुणिसन्निहिताय प्राज्ञैर्हुतमभ्यते मखेषु हविः शिशिराद्यनित्यरुचये शैचये रचयेयमद्भुताय नतीः १४
इति नमस्कृत्य सुदूरमन्यतो विमानं ग्रस्थाप्य सञ्छाद्यं सरवे स एषः सर्वसंपदामास्पदतया त्रिदशालयस्य देश इव गुर्जरदेशश्च क्षुब्ध
सुखी करोति अत्र हि सकर्पूरस्वादुक्रमुकनवर्चीटीरसलसन्मुखाः सर्वश्लाघापदविविधदिव्यांबरधराः लसद्भला केल्या युमयुमि
तदेहाश्च घुसृणैर्युवानो योदने युवतिभिरमीतुल्यरतिभिः १५ अत्र वधूनामन्यादृशं सौंदर्यम् तप्तस्वर्णसवर्णमंगकमिदं ताम्रोमृ
दुश्चाधरः पाणीप्राप्तनवप्रवालसरणीवाणीसुधाधोरणी वल्कवारिजमित्रमुसलदलश्रीसूचनेलोचने केवागुर्जरस्रग्भुवामवयवा
यूनां नमो हावहाः १६ कृ० सत्यमेवं तथापि नैते सारवस्तूपभोगचतुराः तथाहि व्रीडामारव्यतिकरवतीर्विकृताभाः रुशांगी-
टी० १ जगन्नाथस्थानं २ पवित्राय अग्रये च ३ भूषणानि ४ मृदुल

विश्वगु-
१०

क्रीडायोग्येष्वहसमयेगेहमेवत्यजन्तेः नित्यासक्तानिरुपममणिश्रेणिवाणिज्यलाभेवंभ्रम्यन्तेबहुदिनपरिप्राप्यदेशान्तरेषु १७
वि० मंदमनीषसएवपुरुषाणां गुणविशेष एव न तु दोषः देशे देशे किमपि कुतुकादद्भुतं लोकमानाः संपाद्यैवंद्रविणमनुलंसद्यभूयो
प्यवाप्य संयुज्यन्ते सुचिरविरहोत्कंठिताभिः सतीभिः सौख्यं धन्याः किमपि दधते सर्वसंपत्समृद्धाः १८ अनेवंभावादिपुरुषाध
मत्वमावेदयति तथाहि औकिंचन्या दतिपरिचयाज्जाययोपेक्ष्यमाणोभूपांलाना मननुसरणाद्विष्यदेवाखिलेभ्यः गेहेतिष्ठन्कुम
तिरलसः कृपकर्मैः सधर्माकिंजानीतेषुवनचरितं किंस्वरं चोपभुंक्ते १९ किंच व्यापारांतरमुत्सृज्यवीक्षमाणोवधूसुरस्वम् योग्य
हेष्टेवनिद्रातिदेरिद्रातिसदुर्मतिः २० इदंचावधीयताम् इच्छेद्यस्तस्वरं निवेस्तुमवनौगच्छेत्सराज्ञः सभांकल्याणीगिरमेवसंसदि
वदेत्कार्यविदध्यात्कृती अक्लेशाद्धनमर्जयेदधिपतेरावर्जयेद्बल्लभान् कुर्वीतोपकृतिं जनस्य जनयेत्कस्यापि नापक्रियाम् २१ अ
न्यच्चेदमवधारयताम् अयुक्तयुक्तं वा यदभिहितमज्ञेन विभक्तास्तथादेतन्नित्यं जडमपि गुरुतस्य विनुयात् विवत्स्वर्नैरस्यत्यं कथ
मपि सभायामभिनेत्येव कार्यं संतुष्टेक्षितिभृतिरहस्येव कथयेत् २२ इत्यलं प्रसक्तात् प्रसक्ततथेति दूरतो विमानमानयन्सा
टी० १ पश्यतः २ वरिद्यात् ३ वासं कर्तुं

६०

१०

जलिबंधम् कृष्णाश्लेषविशेषितासितरुचेकालिंदितुभ्यं नमः कुंजेभ्यः श्रिततावकांशुकणिकापुंजेभ्य एषो जलिः गोपीभ्यः परिरिप्सया
मुररिपोस्तेषु स्थिताभ्यो नतीर्नायायाभिरुपासिताय च नमो वाकानधीयीमहि २३ कृ० वृत्तं सरवे चोरजारशिरोमणेः कृष्णस्य जगद
तिसंधातुरनुसंधानेन तथाहि लुंठित्वानवनीतमन्यसदने लोलेक्षणो भक्षयन् गोपीभिः परिगृह्यमावृत्तविधं नीतो मुकुंदस्तया लुंठे
मानवनीतमित्यभिहितोप्येतद्विलुंठि किमित्यक्तो मानवनीतमेव तत्तमित्योगो जनन्यां न्यधात् २४ किंच अंसं सलीलमधिरोष्य शु
कं स्वहस्ताद्रोष्याभयाकुलदृशः कुतुकीमुकुंदः अंसं गतं शक्तमिहापनयेति वाचं तस्यानिशम्य सतदंशं कमाचकर्ष १२५ अपि च
नीत्वा राधिकया निशां मुररिपुः प्रातर्गृहानागतस्त्वं माभूरपरोधिकः पुनरिति प्रोक्तोऽपि पूर्वमया कस्मादेवमभूरिति श्रितरुषा निर्मर्त्ति
तोलीलया त्वद्यच्चैव सराधिको ह्यमिति तां व्यामोहयन्मायया २६ वयस्यैवंवादीः सहिपरमपावनः सकलजगदहः सहरणकृते क
तावतारो वंदारुजनानंदनो यदुनंदनो निंदापददवीयान् असत्स्यार्थाभ्युदयस्य यस्य जगुश्चरित्रं जगतः पवित्रम् पुनः परस्मैपुरुषा
यतस्मै समस्तनम्याय नमस्तनोमि २७ अस्य रत्नत्वत्यद्भुतंचरितमाकर्णयताम् चोरस्य चौर्यजगति प्रतीतं चौर्यस्य चौर्यं न तु दृष्टु
टी० १ आदिगनेच्छा २ नमस्कारे किं ३ अपराधं ४ अमित्यक्षरेण युक्तं संक्षेपसंबन्धिनंच ५ अपराधीराधावियुक्तश्च ६ दूरः

वर्म चौर्याद्यकार्याणि बतश्चतानि कृष्णस्य मुष्णानि तमांतां मांसि २८ किंच चित्रं चित्रं जंभिने कृष्णमेपेकं संप्राप्ता प्रापलोपं समुद्दि-
आसीद्य कंच होनि दाघप्रशांतिर्हंसो हिंसामानसे कीर्तिरुत्था २९ पुनः सभक्त्युन्मेषं भगवंतं मुद्दिश्य कंसं च्वंसयते मुरतिरयते हंस
तथा हिंसने बाणं क्षीणयते बकुलघयते पौंड्रं परं लुपते भोमं क्षामयते बलादलभिदोदपं पराकुर्वते क्लिष्टं शिष्टं गणं प्रणम्य भवते कृष्ण
यत्तुभ्यं नमः ३० इति सुदूरं विमानमानयन् वनजनपदसरिद्विरिप्रभृतीन् वेक्ष्य सविस्मयमीश्वरमुद्दिश्य कत्योषधीः कतिनरू-
नू कनिचामही धानू कत्यं बुधीन् कतिनदीः कतिपुंस एतान् कत्यंगनास्त्वमसृजः कतिनाथदेशान् मन्येत वैषमहिमानहिमातिबुद्धौ
३१ इत्यन्यतो गच्छन् पुरोवलोक्य सबहुमानम् महाराष्ट्राभिरव्योमधुरजलसांद्रो निरुपमप्रकाशो देशो यस्य सरपुरनिकाशो विजयते गृह-
स्थायत्रामीगुणजलधयः केपिविभवैः समृद्धाः श्रद्धातो मुहुरतिथिपूजाविदधते ३२ कृ० सरवे प्राक्कालीनचरित्रमधुना कथयसि अ-
धुना किल कलिमालिन्यादृशरीतिरेतद्देशवासिनामासीत् तथाहि अपारैर्व्यापारैरहरिह्नयंतोशनदशास्वयस्नाताः संध्यां
विदधति नजातुस्वसमये त्यजंतः स्वां वृत्तिं द्विजकुलभवां ग्रामगणकी भवतो हंतामी कथमपि च जीवंति बहवः ३३ उपनयनविवा-
दी० १ उदिते २ स्वमातुल पक्षे प्राप्नोदकीच ३ हेतिखेदे अव्ययं पक्षे हानिदोयो अधास्तरः ४ बकास्तरः हंसपक्षीच ५ यशः पक्षश्च

हावुत्सवैकप्रधानौ कलिविभवत एषां कालभेदानभिज्ञाः विजहति न कदाचिद्देदपाठे कयोग्यैवयसि च यवनानीवाचनाप्यासमेते ३४
अज्ञानामविशमलौकिकवचोभाजामभीषां पुनर्मन्त्रोच्चारण एव पर्यवसितं मौनव्रतं कर्मसु ग्रामायव्ययलेखनेन नयतां कालानश-
षानहोपारंपर्यत ईदृशमिह नृणां ब्राह्मण्यमन्यादृशम् ३५ अन्यच्च कुक्षेः पूत्यै यवनवितते भृत्यकृत्यानि कर्तुं विक्रीणीते वपुरपिनि-
जंवेत नैरेतदास्ताम् विप्रो भूत्वा प्यहहगणनानै पुणैर्वचयित्वा स्वर्णस्तेयं रचयति जनः स्वामिनां पोषकाणाम् ३६ अहो बत क-
लिमहिम्ना सदसद्विवेकवैधुर्यमखिलजनानाम् ये मुष्णानि निशि प्रविश्य भवनं ये वा बलात्काननं नैते स्वाभिधनं हरंति ननु ता-
नि दंति चोरा इति सद्यो हंत हरंति पोषकधनं सरव्या विपर्यस्य ये कष्टं तानपि वंचकानिह पुरस्कुर्वंति सर्वे जनाः ३७ अयं खल्वनुप-
मो देश इति त्वदुक्तं युक्तमेव यत्र स्वत्येनापियत्नेन सिद्धं नति महीती प्रतिष्ठा वेदव्यासः सदृहदशयो वेदवेदाक्षराणि श्लोकं त्वेकं परि-
पठति यः स स्वयं जीव एव आपस्तंबसदृहकलयेत्सम्यगोपासनं यः कष्टं शिष्टं क्षतिकृति कलौ काश्यपमृच्छति विद्याः ३८ वि०
किमरेभूस्सरेष्वेव दोषमुद्दोषयसि अत्रापि संति बहवः कलिताग्रिहोत्राः शास्त्रार्थबोधकुशलाः किं लशांतिमंतः अंतर्मुखाः सत-
दी० १ वाचस्पतिः २ प्राप्नुवति

तमात्मविदोमहांतोनिर्धूतबात्यविषयानिगमाध्वनिष्ठाः १९ अन्यच्च शक्तीभूताःस्नानैः श्रुतहिनपुराणाश्चनियमादपूतानांस्पर्शान
वहितहृदोमीविजहतः सराभ्यर्चकृत्वाशुचिहृतमदंत्यन्मनधंमहाराष्ट्रेदेशेविलसतिमहानेषदिगुणः ४० किंच चमूनियम
नेनवाजनपदाधिकारेणवाहिजव्रजउपव्रजन्प्रभुपदंमहाराष्ट्रजः नरतिमिहपालयेद्यदिधरासराणांतनोभवेद्यवनवेष्टितंभुव
नमेतदब्राह्मणम् ४१ यच्चदोषांतरंभवतापरिभाषितंतदशेषमपिसाधुजनोपकारेणपरिहीयते अलंमैस्संहंतुमहःसहस्रंसह
कोपिविप्रप्रवैकौपकारः कठोरःकुठारःकिलैकोपितिग्मोविनिर्भेत्तुमीष्टेविषडूननेकान् ४२ कृ० अस्त्वेवमप्यत्रत्यानामाद्येन
रवर्णप्रभक्तामपिपुनरतिदुःसहचेष्टितम् पश्य देशेदेशोलंपटाःपर्यटंतोभजंभजं ब्राह्मणादीनशेषान् हारंहारंहंतसर्वस्व
मेषापायाएतेस्वोदरंपूरयंति ४३ वि० सत्यमेवमथापिमहनीयमेवतेषामेवंचेष्टितम् तथाहि मायांच्चतुनयाभयावहगति
प्रत्यर्थिएश्वीभूजांमाहाराष्ट्रभटच्छटारणपटुर्नोपर्यटाद्येतच्चेत् देवब्राह्मणवर्गनिग्रहकृतेदेशांस्तुरुकाइमेनिष्प्रत्यूहमनोर
थावितनुयुर्निर्देवभूमीसरान् ४४ ततश्च देवक्षोणीसरहितकृतेदारितस्लेच्छपंक्तेर्मत्यासत्याकथमपिमहाराष्ट्रयुथस्यच
टी० १ श्रुति २ श्रेष्ठः ३ तीक्ष्णः ४ ब्राह्मणेतर ५ भुक्ता ६ हत्वा ७ स्तुत्यं ८ मोहजनकत्वनैपुण्यं ९ निर्विघ्नं १० मर्षणीया

श व्याधिव्यूहप्रतिकृतिरुतं व्यक्तमुग्रौषधानांकारोग्यप्रणयितृदयैः काटेवंपर्षणीयम् ४५ इत्यन्यतोविमानंगमयन्नयतोविले
क्य कश्येवहवःसमैवेतामानुषामार्गानप्यर्हन्त्ययंति निपुणंनिरूप्य सञ्ज्ञायम् अंगान्वंगान्कलिंगानथमगधकुरून्कोस्त
न्केक्यान्वाकाशमीरान्कुंतलान्चायवनजनपदान्किंचपांचालदेशान् नेपालान्केरलान्वाकतिचनकृतिनः पांड्यतुंडीरचोलान्
कर्नाटान्गोडलान्परगतिघटनालंपटाःपर्यटंति ४६ कृ० अरेकिमेनानिंदनीयानभिनंदसि नानाजातिभवाइमेकलिबला
देकीभवंतोनराः वैराग्याभिनयंचिराद्विदधतोवर्णाश्रमत्यागिनः निर्धूतानयवैदिकप्रणयनानिक्लिंचनावंचनादक्षादिक्षविदि
क्षकुक्षिभृतयेभिक्षाटनंकुर्वन्ते ४७ किंचविमलचरिताविश्वामित्रादयः परमर्षयोबहुभिरतुलैर्ब्राह्मण्ययत्तपोभिरुपार्जय
न् तदिहजहतोजन्मप्राप्तंयथाविमुरवेधमीश्वहकतिचित्पारवंहेषुप्रविश्यहताजनाः ४८ वि० कथमरेहरेभक्तेष्वमीषुसन्नत्य
सि दोषेभ्योनेवभेनव्यंहटाचेद्भक्तिरच्युते तिमिरेभ्योहिनभयंतीपश्वेल्लभ्यतेमहान् ४९ किंच दुःखंचजन्मदुरितंचहृदायवि
द्यांहाहंतहंतिपरमाहरिभक्तिरेका एकोपिराघवशरःकिलरसप्रतालाभोलान्तरसानलमपित्वरयाभिभेद ५० अपिच धुनोतिनिवि
टी० १ प्रतीकारः २ कटुत्वं ३ संशीघ्रताः ४ संकुलानकुर्वन्ति ५ परलोकसंपादनसक्ताः ६ वेदगार्गपरामुरताः ७ निंदितुंबहुपरिकरोभवसि ८ दूरीकरोति

इंतुमःपरिलुनातिपापाटवीतनौतिचमनोरथानुपचिनोतिनानोत्सवान् अनन्तिकचपुनःपुनर्ननुमनःकधानिर्झरेर्व्यनोक्तिपरिपञ्चिमं
दृष्टंगिरीशभक्तिःशक्तम् ५१ किंबहुना पूतांगानांपुण्यगंगादिमिंधुस्नानान्नानाक्षेत्रयात्रापराणाम् दारागारापत्यवेराभ्य
भाजांसाशुभिज्ञैरादरः कार्येषाम् ५२ इतिविमानमन्यतःसमानयनिपुणंविभाव्य संशोभनक्रमकरैःसैवितोजीवनार्थिभिः
मध्यस्थवाडवोराजत्यांघ्रदेशोनदीशवत् ५३ कृ० अयेकिंप्रशंसस्यपयातमयादमसुंदेशम् पश्य ग्रामेग्रामेनिवसतिचिरात्स्वा
भिभावेनशूद्रोभृत्योभूत्वापठतिगणनांब्राह्मणस्तस्यपार्श्वे वेदाध्यायीसरइवमरौक्षापिकश्चिदित्यादत्रामुत्रप्रकरकरणेवर्तते
सौनियुक्तः ५४ किंच महाराष्ट्रेदृष्टादोषाअप्यत्रातिदेष्टव्याः विश्वावस्तुः वयस्यमेवंवादीः मानामयक्षतमरेवरनधेरिहा
मीमाचाधिगीषतवच्चांसिचिरंतनानि देवेषुभक्तिरवनित्रिदशेषुचैषांविश्राणनंचविविधानूविधुनोतिदोषान् पश्यतावदेतेषांभा
ग्यवत्ताम् रोमावल्यातपनस्तयारम्यहाराद्यनद्याहृद्यास्तंगस्तनगिरिजुषोनाभिवापीमनोज्ञाः भूमेर्मूर्तीरिववस्तुमतीभुंजतेभा
टी० १ छिनति २ विस्तारयति ३ पुष्पाति ४ सिंचति ५ प्रकाशयति ६ परिपक्वं ७ विष्णुः ८ कशोभाः पक्षेकशोभनाः इतिच्छेदः नक्राः क्रमाश्चेति यथासंख्ये
नबोध्यं ९ उदकं प्राणधारणंच १० ब्राह्मणः अग्निश्च

ग्यवंतः क्षोणीपालाश्चयुवजनाः काममांधीपुरंधीः ५६ शृणुतावत् कोवाकल्पतरोर्गुणःसुमनसांयःस्वाश्रितानामहोसारांशान्हरतःप्र
सत्यमधुपान्धत्तेमहामोदतः कर्णेत्वर्जुनकीर्तिहानिपरताकालांबुदेगर्जननीरंधं पुनरांधदेशानृपतिष्वास्तेसमंस्पर्शनम् ५७ समंता
दवलोक्य अहोहृणागोदावरीमध्यमध्यासीनानाममीषांचैदिकानामभिनंदनीयोयमनपायःसंप्रदायः निगमपाठनिराकृतहु-
हृतानयविदोबहवोत्रधरासूराः प्रतिवेसंतमुपात्तगुरवास्त्वंप्रतिवसंतिसुकुंदपरायणाः ५८ अत्रत्यानामधिकारव्यापारनिरता
नामप्ययंस्वत्वकलंकोनियमः आश्रयितव्योनरपतिरार्जयितव्यानिभूरिविज्ञानि आरब्धव्यंवितरणमानेतव्यंयशोदशापिदिशः
५९ कृ० समंतादवलोक्य हंतसंततमत्यंतदुरितनिरतायवनात्राचुर्यतःपर्यटंति पश्यसरवे अवनावर्तीतपवनाश्चशोभिनो
भवनागेशायिभवनाधर्मार्दिनः सवनादिधर्मलवनायदीक्षितायवनाश्चरन्तिभुवनातिभीषणाः ६० विश्वावस्तुः सत्यमेवमथा-
प्येतेषुतुरुष्कयवनेष्वनन्यसाधारणविक्रमगुणमसुगृहाण युद्धायप्रमिलंतुहंतपटवोयोधाःसहस्राधिकासद्येकोपिबलात्तुरुष्क
यवनेष्वारूढयोदोभटः निस्त्रिंशंपरिकंपयन्स्वकटकान्निष्क्रामतिक्रोधतःसर्वतेरुपणाःस्तृणान्यशरणाःस्वादंतिसीदंति-
टी० १ निर्दोषं २ दानं ३ वसंते वसंते ४ वाय्वधिकचपलाश्वाः ५ विष्णुभक्तिपीडकाः ६ ध्वंसः ७ नियुक्ताः ८ विशेष ९ अश्वः १० स्वद्व

विश्वगु-
१४

च ६१ किंच पिवंतुमदिरामभीपरितुदंतुदेशानहोहरंतुपरसंदरीरपलपंतुवेदानपि तथापिचर्मधांगणेनृणवदेवमुत्काननुह
टाह्निदधतेमरुत्पुरकवाटिकोद्वादनम् ६२ इतिव्योमयानमन्यतःस्यंदयन् अग्रतोदस्त्रासप्रत्यभिज्ञ कर्णाटदेशोयःपूर्वकर्णदे
शमभूषयत् स एषसांप्रतंपश्यच्चक्षुषोभूषणायते ६३ लोचनासंचेनकंनामास्यदेशस्यरामणीयकम् प्रतिनगरमिहारायाः
त्यारामंपचेलिमाःक्रमुकाःप्रसवाःप्रतिक्रमुकंप्रतिप्रसवमप्युत्सर्पतिमधुततिः प्रतिमधुविंदुमिलिंदाःप्रेस्वतिप्रतिमिलिंदयसावाः
प्रत्यारावंसुदृशांमदाउदाराप्रतिमदंमदनः ६५ कृ० हंतकथमभिनंदसिनिंदनीयममुदेशम् तथाहि वेदवेदिकविदेषदूषिताभ-
स्मरूषिताः चंडोसंत्यत्रपाखंडालिंगालिंगितवक्षसः ६६ आकर्णयतावदन्यदप्यमीषामपचरितम् शिरःपुरारोहजराजपाद
दिव्याभूतैःसिक्तमितीर्थयेव शूद्राश्चेलिंगधराःस्वयंतत्त्वपादतोयैःस्नपयंतिकष्टम् ६७ वि० सरवेमैवसंगदिष्टाःयदस्मिन्दे
शेयदुशैलप्रभृतीनिदिव्यक्षेत्राणिदृश्यंते दुरितमवनतानांदुर्निरोधंनिरुंधन्सितमतिभिरतंद्रैःसेव्यमानोमुनींद्रैः यदु
गिरिरयमिधेयन्नारायणात्माविलसतिकिलहर्षेनीलमेघःप्रवर्षन् ६८ सप्तक्षुण्णेषम् यदुगिरितटागारास्वाराजमौलिप
टी० १ युद्धांगणे २ अतिस्पृहणीयं ३ परिपक्वाः ४ जगति ५ लिप्ताः ६ अत्यंतकोपनाः ७ शुद्धबुद्धयः ८ प्रकाशते ९ नारायणस्वरूपः

द०

१४

रिस्फुरन्मणिगमहोधारा नीराजितांघ्रिसरोरुहा नवजलधराकारानारायणाक्षयभूषितानिरुद्धिदयासारासाराजतेपरदेवता
६९ पुनःसविस्मयम् यःप्रभुर्यदेवक्ष्माभृत्पुरस्कृत्यापुसबभौ अधुनायादवक्ष्माभृदधः कृत्यासभात्यहो १७० सश्ला-
घम् भूभृत्यस्मिन्पक्षिराजेनपूर्वश्वेतद्वीपादाहतां श्वेतमृत्स्नाम् धन्यानित्यंधारयतोललाटेमालीमस्यमानसंनिर्मुञ्जति ७१
किंच विष्णुपद्याकलनयाविश्रुतोविमलाशयैः कासारोन्नहरत्येनः कविःकंसारिभागिव ७२ इतिविमानवितरन्
परिस्पंदयन्स्तानंदम् रजतपीठपुरंननु कांचनश्रियमिदं बहतेमहदद्भुतम् इहवसन् शक्रभरौतिबहोबुधः परमयोग
तएवविराजते ७३ पुनःसश्लाघम् अच्छेद्विजेद्रेरमृतांभिलाषादासेवितो भुव्यभिजातकीर्तिः आनंदतीर्थाक्षयमभ-
कश्चिदन्वर्थयन्नाविरभून्मुनींद्रः ७४ कृ० अस्तुतावदेवमथाप्यदसीयदर्शनानुवर्तिनामधुनातनानांदिजानामपिबह-
व आकर्ण्यतामपचाराः सततमकृतसंध्याप्राप्तिरभ्यस्तशास्त्रः सवितरिगतबाल्ये काल्यसंध्यामुपास्ते तदपिभु-
टी० १ यदुराजपुरस्करणेन २ एतन्नामकप्रवृत्तः ३ क्षालयति ४ जान्वापक्षे विष्णोः पद्यानि ५ मानसअंतरस्य ६ कांचन इतिशब्दश्लेषः ७ वितरं वर्त-
नञ् ८ लोहं जोगतदित्येव ९ प्रातः संध्याः

विनमन्यमन्यते धन्यमन्यत्यजति विहितहानात्साध्वसंमाध्वसंगः ७५ किंच गायत्रीसहस्राजहद्गवतीयोपवीतं त्यजन्मुच्यन् किंच शिखा-
विरक्तश्चयः संप्राप्ततुर्याश्रमः आरूढश्चतुरंतयानमभयो हाहंतदेशांतरेष्वथोनामुपसंग्रहाय विचरत्येषोप्यमीषांगुरुः ७६ अहोमहाने-
व्यामोहो विदुषामपि कलिमाहात्म्यात् पश्य यस्य कापि विलोकने सवसनं स्नानं बुधैः स्मर्यते यस्यान्नग्रहणे च निष्कृतितया चांद्रायण-
चोदितम् तस्य प्रत्यक्तवाहनस्थितयते दृष्टिर्विमुक्तिप्रदा तस्यान्नं च समस्तपापहृदिति प्रत्येतिविद्वानपि ७७ पश्यतावत्कलिकाल-
नरपालस्य गृहस्थेषु प्रदेषं भिक्षुपक्षपातं च भिक्षां कष्टमटंति कुक्षिभृतये पादौ गैतैः क्लेशयंत्या छन्नाः शिथिलैः पटैश्च गृहिणो
जीर्णे गृहे शेरते राजत्सूक्ष्मपदाः प्रशस्तशिबिका रूढा गृहिभ्यो न दायाव व्यूहदृढे मठे स्थिति जुषो धन्या हि स न्यासिनः ७८
अन्यच्च अनभ्यस्य वेदानहो शास्त्रवादानूपठंतः स्फुटं ते बतै तन्म तस्थाः अधीशाननादृत्य तद्भृत्य पूजा-
पराणां नराणां पदंते भजंते ७९ किंच एकादश्यां कालो होमो हाना देशा मग्निर्लौकिक त्वं यदा गात् तस्मादे-
षां व्यर्थं हिंसा निवृत्त्यै स्यादुत्कृष्टः पिष्टपश्चादरोपि ८० वि० किमरेकैश्च भक्तिप्रकर्षदीपानपि विप्रान् दूषयसि
टी० १ निश्चिनोति २ गमनैः ३ विष्वादीन् ४ सायंप्रातः संबंधिः ५ होमाभावात् ६ दीप्ताब्

शुद्धाहिकिल मध्वसिद्धांतनिष्ठानामियं तद्वदयं जरीहरीतिरीतिः आबालैश्च विरं स्थिरं हरिदिने श्रद्धोपवासव्रतं निष्प्रेत्यूह महर्निशं वि-
जयते नारायणाराधनम् श्लाघ्या भागवतेषु भक्तिरमिताश्च द्वाच येषां दृढा शास्त्रे स्वीयगुरूदितेन चरितं साध्वेषु माध्वेषु किम् ८१
एतद्गुरूणां यतीनां पुनः येषां माकलितदोषवैधूर्याश्च भर्चर्या दनुजभिदभिषेकैः सत्पराणावलोकैः पुनरपहतमोहैः पुण्यतीर्थाविगाहैः भव-
कदनविदूरैर्ब्रह्मविद्याविचारैः क्षणमिव श्रुभर्चर्याः कालमेतेन यंति ८२ यदपि त्वया तदुपरि दूषणमुपन्यस्तं तदपि मदपि हितत्वे दये-
भ्यो भवादृशेभ्य एव रोचते न तु गुणग्राहिभ्यः तत्तद्देशनिवासि शिष्यनिवहत्राणां गुर्वीज्यासंचाराक्षम एष विंदति यतिश्चेद्वाहन-
काक्षतिः दत्तवित्तमशेषमास्तिकजनैर्दैत्यारि नित्यार्चना सात्कृत्य स्वयमस्पृशन् वसति चेन्निंदास्ति किं तावता ८३ किंच
स्वामिनि विनियुक्तानां सत्वेनानध्यवस्यतायतिना कृत्यं यत्पन्नत्वं प्रत्यवयं त्यजतद्गुजस्तु कुतः ८४ एतेन मतांतरस्था अपि
मदाधिपतयो यतयो व्याख्याताः इदं चावधेयम् यदि कतिपये जातलस्यायथा समयं हि जाबतनतनुयुः संध्योपास्तिं भविष्यति-
किंततः निगमचरितानंगीकारो हि दूषणं मंगिना मशकनवशाद्दोषा येषां न जातु ननु षितिः ८५ किंच पंथानमनु-
टी० १ पुनः पुनर्हरति २ आबालवृद्धं ३ निर्विघ्नम्

धानः पित्रादेर्नैव दुष्यति इति स्मृतिमधीयानैरेषां दोषो हि दुर्वचः ८६ इति विमानं दूरतः समानयन् पुरतो दृष्ट्वा भाषावेष्टान् च
 रैर्भूषाभिः पूरुषाश्च योषाश्च वीक्षस्व प्रतिदेशं विलक्षणा एव हंतलक्ष्यंते ८७ कृ० सखे वीक्षस्व इति भाषोचः किंतु सत्त्वरम-
 तिक्राम कीर्तिकल्पजनानिमान् जनपदान् चंद्रालोकचयांधकारभरयोश्चापैय किंपाकयो राजकुण्डैलि राजराजिलकयो राजीव
 धत्तूरयोः खेलकोकिललोककाककुलयोः क्षीरणबंधोरिव व्यक्तं पंडितमूर्खयोः समदशोन्नात्या इहत्या इमे ८८ ७० मिल्ये
 विमानमुपानयन् सानंदं सांजलिबंधं च स्मरभित्तमतमालस्तोमपुण्यदसालप्रकरतिलकसालप्रेक्षसुषुदुजालः श्रितसमव-
 नशीलः श्रीशालीलानुकूलः शिथिलितभवमूलः सेव्यतांशेषशैलः ८९ पुनः सहर्षम् पन्नगेषु च नगेषु खगेषु द्वीपिराजसुप-
 षत्कदम्बक वल्लरीषु च दरीषु हरीषु प्रार्थयंति जनिमन्त्रमुनीन्द्राः ९० विविधनिगमसारे विश्वरक्षैकधीरे वृषशिखरिविहारे वक्ष-
 साश्लिष्टदारे भगवति यदुवीरे भक्तबुद्धेरदूरे भवतु चिरमुदारे भावनानिर्विकारे ९१ अहो महोन्नताखल्यस्य शैलस्य धन्यता य-
 तः वैकुण्ठेऽपि निरुत्कंठमकुंठविभवं महः तदत्र चित्रचारिभ्यं रमते रमया समम् ९२ इति सानंदं ध्यायति कृ०
 टी० १ वानरः २ चंपकः ३ पांगारा इति प्रसिद्धः ४ शेषः ५ दुंदुभारव्यः ६ कूटः ७ उत्पत्तिः ८ अंतःकरणं

हंतव्यपेतविषयांतरव्यासंगत्वदंतरंगंदेव एवास्मिन्ननुभवति दृढसंगम् वि० सखे सत्यमेवोदितं भवता दधती चिरायस
 दती मुरस्थले तदती न सीमददती सखे सताम् रसिकस्य चित्तमिह कस्य देवता प्रतिपन्नपन्नगनगानगाहने ९३ कृ० किमरे
 केवलमर्थपरममुंदेवमनुसंधत्से इष्टप्राप्तिमनिष्टभंगमपि वासं प्रार्थय भक्त्या जनैर्धृतातव्यमिति प्रतिश्रुतमभूद्व्यनदाप्ते फ-
 ले तेदास्यति न च त्वयं भयमसावुत्पाद्यतेषां पुनः क्लृप्तं सार्थं हिरेण्यहृत्य ददद्गृह्णाति हृदया समम् ९४ किंच नातेत्यामं च
 कश्चिद्भूतभुवि तृषितस्तोयविंदन्यया चेकस्याप्युच्चैरतटाकरवनतद्दहगिरी हंतमृद्धारमूहे दत्तांकेनापि सूनाबलिमधिसुकुटं
 न्यायी मेव दधे सोयं भूयः श्रुतिज्ञैर्भुवनपतिरिति स्तूयते ध्यायते च ९५ वि० किमरे करुणानिधये व्यंकटाचलपतये प्यसूयसि
 शृणुतावत् नियताजंतूनां निखिलजगदुत्पादविभवप्रतिक्षेपैः क्रीडन्परमपुरुषः पन्नगनगे परत्वे सौलभ्यप्रकटनकृतैर्वै-
 दपतिः कृपासिंधुः कांकां ननु मत्तुजलीलानननुते ९६ किंच किमप्युपादाय दिशन्भीष्टं क्लृप्तं जनेभ्यः पतिरंजनाद्देः कृ-
 ष्णावतारीयकुंचैलसंपत्प्रदानरीतिं विवरीवरीति ९७ प्रियसहचरी लक्ष्मीस्थानं सहस्रवस्सः स्वयंकुवलयपतिशालोरत्ना-
 टी० १ मानसं २ अनिशयितं ३ प्रतिज्ञातं ४ सत्कर्णो हरण्याक्षश्च ५ व्याज इति लोकप्रसिद्धः ६ सति स्थिति संहारेः ७ परलोकविषये ८ सद्रामा ९ प्रकटयति जंभी
 कर्माति वा १० किरणाः मणयश्च ११ पृथ्वीकमलच

करः श्वशुरो हरेः नदपिहरतिद्रव्यं पूर्णो जगत्पनिरेषयत्तदिह भजनां कर्तुं नृणां सुदधमनुग्रहम् ९८ अखिलहेयप्रत्यनीकानंतकल्याण
गुणैकतानस्य विश्वनाथस्य श्रीनिवासाभिधानस्य परस्य ब्रह्मणो गुणार्णवामृतकणानां गणनायामनिपुणाधिषणाधिषणादयोपि
गांभीर्यैकावलंबे गरिमनिवसतौ कांतिकुल्यातटाके कल्याणां भोजकल्पे निरवधिकरुणासारकल्लोलराशौ चातुर्यैर्दार्यलक्ष्मीविहर
णशरणे सद्गुणौ धादिधाने देवे श्रीवेंकटेशेन जिगणयिषताकेन बाग्लानवाचा ९९ किंच समग्रो हरे वेदैः समग्राहिगुणावलिः प्र
त्यक्षेपि परत्वे स्य प्रत्यक्षेपि च संशयः १२०० अहो महोन्नतस्याप्यस्य सौलभ्यं कनककुसुमस्य सौख्यं विवरसिकेभ्य एव स्वदने प
श्य प्रचंडविश्वकंटकप्रखंडनैकपंडितः पतंगमंडले वसन्त्येष पांडवप्रियः अकुंठरीति कः प्रसन्नमुहरी कलोचनः सकुंडलींद्रभूष
रप्रकांडमंडनायते १ अवलोक्यतावदुरगवरधरणीधरशिरोमणे श्वक्रपाणे रतितरसकरवरवितरणकोशलमतिपेशलम् मूकार-
धं कमपिबधिराः श्लोकमाकर्णयति श्रद्धालुस्तं विलिखति कुंणिः श्लाघया वीक्षितेन धः अभ्यारोहत्यहहसहसापंगुरप्यद्रिशृंग
सांद्रालस्याः शिशुभरणतोमंदमंदंतुवंध्याः २ सर्वतः पर्वतमालोक्य सश्लाघम् सर्वोत्तुंगश्रितशुभगुहः साध्वभिरव्यातशीलो
टी० १ हहस्मतिः २ क्रीडागृहे ३ सम्यक्गृहीता ४ त्याजितः ५ सूर्यः ६ कुंजः ७ दरी रामसरस्व

भास्वद्वंशोपचयजनकः सात्वेजः सूर्ति कोयम् एवं नृनं क्षितिभृतममुं जानती जानकी शंकी शश्रेणी कलयशरणी कुर्वती चर्वरीति ३ पुन
सानंदम् प्रकाशवद्गुणोदवत्यपि फणिस्समाभृत्यदा प्रकाममवलोक्यते परममन्यदत्यद्भुतम् निजोरसिपयोधरं चिरमचंचलो वि
द्येतं पयोधरसुरस्य सावैपि विभर्ति नित्यं निजे ३ इति दक्षिणतो विमानं समानयन् सानंदम् विलोक्य सरवे विपिनानां ममीषां परमं रा
मणीयकम् पुरः पुरोधनं वनं वने वने महगिरिर्महागिरौ महागिरौ विराजते गुहागृहम् गुहागृहे गुहागृहे विहारतत्यरो हरिर्हरी हरी
निरंकुशः कृतभसा ध्वसो ध्वनिः ४ कु० किमूरे वर्णयस्य चाक्षुष्याणि मनुष्यांगकवलनचपलचंडपुडरीकाननानिकाननानि इत
स्तावद्वाचन्यति कैर इतः संत्यज गरा इतो लुंटा कानां समुदय इतः कंटकचयः इतो व्याघ्रा उग्रा ज्वलनजनकावेण च इतो वनं संलक्ष्येत
न्यन इदमहो मोहमयते ५ वि० सखे निपुण निरूपण न एतेषां गुणानपि गृहाण अनायासग्राह्याण्यवनिपतिभोग्यान्पि फलान्य
यत्नेन प्राप्या नृपसदृगपेक्ष्याः समनसः अस्मूर्यपश्यान्त्यहहसलभान्यश्मभवनात्परण्यानीभाजामनिपत्तिभाग्यां किल
गिरः ६ अपिच गहनगुहाविहारि हरिपाणि रुहाभिहतद्विरदशिरस्तटो द्रुलितमौक्तिकसंहतिभिः अहहविभूषितैरिहचिरं विह
टी० १ कुलं वेणुश्च २ शृंगबंधश्च ३ प्रत्यंतपर्वताः चरणाश्च ४ शेषान्वले ५ विचलभालक्ष्मी ६ विषदपि ७ संचयः ८ तत्त्वराः

रतिस्सखं सममबलाजनेरतिविलासपराः शबराः ७ इतिव्योमथानंदक्षिणतः प्रापयन्पुरतो निर्दिश्य कंठोपरिकंठारवश्रुचिदंष्ट्रा
रुचिविचित्रचंद्रिकया स्फटिकाचल इवनयने घटिकाचल एषसंप्रतिनिधिनोति ८ सभक्तिप्रकर्षमंजलिबद्धा वरकेतुस्थिता रूपा
यस्मिन्नेकेलिपुषे श्रियः नरकेक्षणविघ्नाय नरकेसरिणे नमः ९ स्थिरशंखारिचिन्हाय स्फुरसंघाचिन्तां प्रये परे संहारदक्षाय नर
सिंहाय मंगलम् १० जंभेदंभहरक्षेमारेभलंभनमूर्तये शंभुसंभावनीयाय रत्नेभडिंभाय मंगलम् ११ कृ० किमरेकोधमये
पिनरभृगेद्रेस्तववचनं विरचयसि प्रल्हादमाल्हादपितुं तमेकं सर्वस्य कुर्वन्नुवनस्य भीतिम् सैहंदधे संहननं पुरायस्तवस्तवस्तत्र
कथं प्रवृत्तः १२ वि० वयस्य मेवंवादीः यतः अपुण्यधौरेयहिरण्यदूतत्रिलोकशोकक्षपणाय शौरिः कायो धवाया स निरास-
दंभस्तंभादिहोज्जंभतसंभ्रमेण १३ इदं चावधार्यताम् मनुष्यतिर्यक् सुपेत्य नित्योदेवः स्वयं स्थावरतोभ्युदंचत् विचित्रश-
क्त्यन्वयमत्र वेदैः प्रत्याख्यमानं प्रकटीकरोति १४ पुनः स विश्वंभम् घटिकाचलवपुरवेक्ष्य तत्त्वतो घटिकाचलं समधिरुद्धभक्ति-
तः नरकेसरीद्वंचरणौ विलोकयन् नरकेसरिस्थितिनजानुमानवः १५ इति विमानमन्यतः संचारयन् सहर्षम् वीक्षारण्यमिदं वदं-
टी० १ नरकावलोकनं २ शत्रु ३ इंद्र ४ नृसिंहः ५ सिंहस्य ६ शरीर ७ धुरिणः ८ नाशय ९ कथाधोरपत्यं प्रल्हादः

तिसरसीत्तापनाशिन्यसावस्यारोपसिवीरराघव इति प्रख्यातनामा हरिः व्यक्तराजतिवीतिहोत्र इव यो विस्तीर्णहेति कृतिः सेवं प्राप्त
कुशस्थ लंप्रभजति श्रीशालिहोत्रांचितम् १६ आकलयतु भवानन्नेमंचमत्कारम् द्विरैकवर्णं सिमनोरमानं नुविभर्तिसंज्ञामिव वीररा-
घवः सपेर्वराजेन यदीयमर्चितं मुरवंपददं दमिवोयशोभते १७ कृ० वयस्य किं सन्नत्यसि वीरराघवस्तवने यदस्मिन्नपि पन्नगनग-
नाथ इव परधनग्रहणपरत्वादयः प्रादुष्यंति दोषाः वि० अत्रास्मदुक्तेनैव तत्समाधानेन पुनरत्रापि संतोष्यमायुष्यता पायमतेरमते
नकस्य मनो वीरराघवे देवे स्वेक्षासाध्यजगज्जनिः सतनुपल्लाक्षां कितोरस्थलः साक्षादेष परः पुमान्कृतनुनिर्दाक्षायणीशादिभिः वीक्षार-
ण्यपतिर्विराजति गतिर्दाक्षसहकृसाहिनीधीक्षांत्यासुररोगताधनयशो गोक्षाद्यपेक्षावताम् १८ किंच उपेत्य वीक्षावनमुन्नतः सदा स-
र्ववर्णवल्यासु मनः पुषाश्रितः अहीनसेव्यो हरिचंदनस्तनोत्कपाश्रिताना मुचितां सुवासनाम् १९ इत्यन्यतो विमानं प्रेरयन् अग्रतोषी-
क्ष्य सभत्यभिज्ञम् एषाभूतपुरी निरीक्षितचरीदोषापहं च्रीमया श्रीमानत्र गुणाब्धिराविरभवद्रामानुजायौ मुनिः अय्यंतामृतसिंधुं
थनभवद्ध्यंगवीनात्मकं विज्ञानं यदुपज्ञमेव विदुषामद्यापि विद्योतते २० किंच कामादिवैरिगणभीमानवद्यनिजनामाभिलाषग-
टी० १ स्वङ्गाज्वालान २ भ्रमरा रेफद्वयं च ३ इंद्र चंद्रश्च ४ प्रादुर्भवति ५ साहित्यं ६ नन्वाभ्यापत्त्या ७ उन्नताः सर्पाश्च ८ अवलोकिता ९ स आचार्य एव आद्यज्ञानकारणस्य

रिमावेमानिकार्यसमभूमामतौवचनसीमानिलंधिमहिमा श्रीमाननूनकलसोमाननोविमलधामावमानिनरविः सेमाणिजंभयतुभूमावमुच-
नसरामानुजोयतिपतिः २१ अपिच सजयतिरामानुजयतिरजयतिपरवादिनंयदीयोक्तिः संजयतिबोधमनपरंजयतिबुधान्वयथाश्वभज-
यति २२ तेषामांसाशास्त्रप्रमथनपरिकलितबुधजनानंदाः लक्ष्मणमुनेःप्रबंधालक्ष्मणपूर्वजशरादवजयति २३ अत्रकश्चिदपश्चिमोवि-
पश्चिनामित्थमेनमनुदिनंप्रणमति रामानुजायगुरवेनरवेषभाजेशोषायधूतकलयेकलयेप्रणामान् योमादृशानपिदृशान्परिपातुकामो
भूमाववातरदुदंचितबोधभूमा २४ एतच्चाकर्ण्यताम् रामानुजोयामुनतीर्थसेवापरावुदीतौनरकंनिरोद्धुम् तयोःपुराणःप्रणिनायगीतानि
स्थानवीनस्तनतानटीकाम् २५ कृ० सत्यमेवंतथापितत्पथानुविधायिनांमेधाविनामपिपरावमंतृत्वादयोदोषाःप्रसिद्धाः तथाहि श्रीरा-
मानुजदर्शनैकरसिकःशिष्टःप्रहृष्टैर्गुणैःपूर्णानांविदुषांमतांतरजुषांपंक्तौनृभुंक्तेकचित् हाहंतौदनमंततः शक्तितमंतदृष्टमाश्रत्यजत्या-
स्तांतत्त्वमनेस्थितैरपिसमंश्रायेणनाश्नात्यसौ २६ तेषांन्याय्यइहद्विजान्वयजुषांभाषाप्रबंधेश्वमोवेदेविश्वपुमर्थसाधनविधौबद्धादरेजा-
ग्रति तीरंक्षीरपयोनिधेरुपगतोदैत्यारिदीत्यावृतकोवाधावनिदुग्धलब्धिवपलोगोपालकस्यालयम् २७ किंच एतन्मतानुवर्तिनांकेषां
टी० १अजवत्करोति २पंजसंगेत्यस्वरूपसंबन्धातीत्यर्थः ३रामपक्षेतेऽमीतिच्छेदः मांसाशाः राक्षसाः, मीमांसाशास्त्रं ४देवपंडितो ५निरयासरी

चिदेषांचेष्टानेशवेदिकानाम् पश्य मुंचंतःपंचयज्ञान्द्विडभणितिभिर्मोहयंतोनभिज्ञानिंदंतोहंतयज्ञानसकृदपिहरेर्वदनंवारयंतः लुपंतः
आहूचर्यायनिमपिगृहिणोवदनंकारयंतःसद्वेषंधारयंतःकतिचिदविहितैरेवकालंक्षिपंति २८ किंच घंटाघोषंत्यजंतोहरिपरिचरणेसर्वलोका-
वगीतरव्यातंत्रैलोक्यमानुःश्रुतिभिरभिहितंवेभवंरवंडयंतः संकेतःश्रद्धयैवस्वचरणसलिलंस्वीयगोष्ठ्यापिबंतःकेचिद्विप्लावयंतैजगदभिदध-
तःकेशवंदोषभोग्यम् २९ अपिच यज्ञाःपंचमहेत्पदेनसहितायेचापरेविश्रुतायत्कर्मग्रहसंक्रमादिसमयेसर्वेषुधाःकुर्वते तत्सर्वेविसृजंतिका-
म्यमितियेत्रयंतविध्वंसकास्तेर्हैनित्यतयाश्रितेयदशनंयाचव्यवायक्रिया ३० अन्यच्च विदुषामपिमोहमावहंतोवितथैतित्थसहस्रवर्णनेन
विनयाभिनयात्तवलाःकिलामीविजयंतेकपटालयाजगंति ३१ किंच यस्यांनास्तिपुरस्कृतिर्नयविदांयज्वातुहासास्पदंपूज्यंतेचनिरक्षराः
पुनरमीसांकेतिकान्चार्यकाः वेदानामवहेलनंव्यतिहतावर्णाश्रमप्रक्रियागोष्ठ्येदुक्कलिपुक्कलीकृतपुषेकस्येचिदस्यैनमः ३२ किंबहुना
प्रायोयेषांसकृदकरणेप्रत्यवायोस्तिभूयान्यज्ञादींस्तानिहविजहतिस्पष्टवेदोपदिष्टान् कर्मैवामीविदधतिजडाःकिंतुसंकेतसिद्धंकष्टंकष्टं
तहतकलेःकश्चिदुन्मेषेणः ३३ नगाहंतेगंगामपिनर्दजटासारइतियेनमज्जंत्यंभौधौलवणरसवेशंतैकइति नपंचैवंगव्यान्यपिपश-
टी० १संतंवेषं सतांद्वेषं २संसदि ३पंचमहायज्ञाः ४सूर्यचंद्रोपरागौ ५दृष्टिविकासः ६शिवः ७संचयः

शक्तसारइतिहासिबन्त्येषांदोषान्कदहनिपुणः स्याद्गुणयितुम् ३४ वि० किमरेकलंककेशरहितेषु श्रीमद्रामानुजदर्शनेषुगुरिषेष्वपिस
नन्त्यसि अथवाभवादृशानां कशविवेकानां कानाममर्यादा उक्तं हि अनल्पकंधरायां हि सर्वज्ञस्यापिदारुणाः आरोपयन्ति या छिन्यंका
कोलाइवतेरवलाः ३५ इति पश्यता वदेतेषां पवित्रतमंचरित्रम् उच्छिष्टान्यतिदूरतः परिहरंत्युश्मंत्यसत्संगतिं प्राणापत्स्वपि बांधवेतरगृ
हे प्राश्रंतिना पोष्यमी काम्यनिर्मितेन कर्मभगवत्कैकर्य एव स्थिताः सत्त्वस्थैः स्पृहणीय एष जयति श्रीवैष्णवानां क्रमः ३६ किंच
भालेशतद्वृद्धपुंड्रतिलकः पद्माक्षमालागले दिव्यशंखरथांगचिन्हमनिशं दीप्तं भुजाभूयः वक्त्रेशौरिगुणैकवर्णनपरावाचस्तदे
नोमुषामेतेषां हरिभक्तितुंदिलहदां वीक्षापिमोक्षावहा ३७ दोषारोपणंचैतेषु त्वदीयमुपहास्यम् तथा हि इष्टास्वबांधवजनादितरैरद
ष्ट्यंजनेन मिहलक्ष्मणपक्षनिष्ठाः दोषः किमेषदुरितापहरो गुणो वेत्येवं विवेच्य परिपृच्छ गुणा गुणज्ञान् ३८ किंच दृष्टं बांधवत
रैः सतामनर्दनां दोषो य एषो परैः शिष्टैः स्पृष्टमनश्चतामिह महाराष्ट्रादिकानां समः एषां दूषयितान कोपि नियताहारः परंतु द्विजः सर्वाशीनतु दू
षणंहितभुजांतेषां मिदं भूषणम् ३९ यश्च शठारिप्रभृति सत्त्वस्थमुनिनिर्मितदिव्यप्रबंधाध्ययने दोष उद्घाटितः सोयमितिहासपुराणा
टी० १ महान्तं पक्षे अनल्पकंधरायामितिच्छेदः कंधरायां ग्रीवायां २ शिवः बहुश्रुतश्च ३ एतच्छ्रुतश्च ४ अशनमकुर्वताम्

दिभिर्वेदमुपहृदयद्वाः सद्यो नरोचते शृणुतावत् बकुलविभूषणेन गुरुणा करुणानिधिना श्रुतिसुकुटाभिसंधिमवधार्य परंगहगम् रचित
मिह प्रबंधमनुसंदधतां कथितं सममुपि दूषणं स्मृतिपुराणमधीतवताम् ४० किंच उपादेयं प्राज्ञैरुचितविषयं द्राविडवचोप्युक्तार्थहेयं
भवति वचनं संस्कृतमपि हरिविभ्रं चेतस्य नतिस्फुल्लमंगोपि स्फुल्लिपदं न सद्रूपोप्यतः करणधृतनारीस्तनभरः ४१ वस्तुतस्तु गस्त्यव्याकर
णानुशिष्टानामनवद्यशिष्टपरिग्रहविशेषप्रकृष्टानां द्राविडशब्दानां कोनामसंस्कृतादपकर्षः पश्य सयासां व्याकृतां तुल्यकितसमुद्रोमु
निवरः प्रबंधारैः प्रोढाः शठमथनमुरव्याः शमधनाः प्रवक्तारः शूद्राः प्रथितयशसः पूर्वगुरवो गिरांपारेतासां जयति गिरिमाद्राविडगिराम्
४२ यश्चैकदेशविषयदूषणोपन्यासस्तत्राप्याकर्ण्यताम् कतिचिदलसाः कर्मायासासहायदिनिश्चलास्तदपि भगवद्भक्तिस्तेषां धुनो
ति भवव्यथाम् अमसहजनेकां हर्षां विनैव हिलंघने ज्वरनिरसनाया लंवीर्योत्तरं परमौषधम् ४३ किंच रहस्यव्याख्याने रघुवरचरि-
त्रानुकथने स्त्रीसधीचीनां बकुलधरवाचां प्रवचनैः अमी भाष्यारव्याने हरिचरणकैकर्यविधिभिः प्रणामैश्चार्थाणां क्षणमिव नयंत्यत्र दि
वसान् ४४ पुनः सक्षणमनुध्यायन् सस्लाघम् अन्यदास्तां नामतामेव काममन्योन्य कलहायमानानां नाना विधानां श्रुतीनामविरोध-
टी० १ उपनिषत्तात्पर्यं निश्चितं २ धारयत्सुरुषः ३ साधारणसंदरोपि ४ लावण्य युक्तः ५ अगस्त्यः द्राविडभाषोपर्यगस्त्यमुनिप्रणीतं व्याकरणमस्ति ६ यं यकर्तारः ७ कर्मायाससहना
समर्थाः ८ स्थिरचेतसः ९ अनशनकेशसहनसमर्थैः कपोतैः १० वेदानुसारिणीनां

साधनेन साधुभावं प्रकटयंतीं अखिलगुणाभिरामं रामानुजसरस्वतीमभिनन्दामि प्रसिद्धं हि संधिमिच्छंति साधव इति पश्य नित्यं हेतुगुणावधू-
ननपरानैर्गुण्यवादाश्च तौ सुख्यार्थाः सगुणोक्तयः शक्तगुणप्रख्यापनाद्वाप्यः अद्वैतस्थितयो विशिष्टविषयानि कुरुषुणाश्रयाभेदोक्तिस्त-
दिहा खिलश्रुतिहितं रामानुजीयं मतम् ४५ कृशानुः अविनश्यमेतदथापि यद्मे संचरं त्याचार्यपुरुषसमारव्याता एतन्मताभिनि-
विष्टाः शिष्टास्तेषामेषां शान्तिर्न रोचते विवेचकेभ्यः पश्यतावत् हत्वा मार्गे हि जादीन खिलमपि धनं हंत हत्वा तिष्ठता दुर्हतास्तस्करा-
येव न गिरि निलया ये च नीचा इहान्ये कृत्वा चक्रां कमेषां झदिति विदधतः किंच मंत्रोपदेशं तद्वत्तैरेव विनोदयति तन्ममीवंशपारंपरीभिः
४६ किंच जारान् चोरान् किरातान् जनपददमनान् राजपशोन्महाशाः शिष्यान् कृत्वा तिष्ठताः श्रुतिपथविधुराः श्रोत्रियैर्ब्र-
ह्मनिष्ठैः साकं नो भजते मी स कृदपि विनतिकुर्वते ग्रेन तेषां संकेते नैव सिद्धं तदिदमविदुषां श्लाघ्यमाचार्यपुंस्त्वम् ४७ अहो म-
हानयमभिजनविद्यावृत्तसंपन्नानामन्येषामप्यनिवृत्तो व्यामोहः आचारेष्वर्ध्वीयसां धनतृषां मजातवेदाध्वनां कामातंककलंक-
पंकिलहृदां केषां चिदेषाममी शूद्राचारजुषोजितेन्द्रियतया श्रेष्ठास्वयंसूरयः शिष्यत्वं यदुशंति तत्किल कलेः सामान्यमत्रोर्जितम्
टी० १ अनित्यत्वादनुपादेयाः २ मत्ता ३ चक्रमुद्राचिह्नं ४ दुर्नृपान् ५ रहिताः ६ दूराणां ७ अतिलोभिनां ८ इच्छंति स्वीकुर्वन्ति वा

४८ अपिच स्वयंतरितुमक्षमः किमिति रानसोतारयेदिति स्वयमचिंतयन् गणयन् धनानां व्ययम् जडं गुरुरिति धमन् श्रयति-
पुस्तकाडंबरैर्बहुपकरणान्वितैः पृथ्क्लदेवताविग्रहैः ४९ अपिच अमलमतिषु लोके जागरूके धने केषपि निजगुरुवंशोत्पत्तिमेवा-
वलोक्य विगतशक्तमचरित्रं वेदशास्त्रानभिज्ञं कमपि गुरुरितीमेकपुमाराधयन्ति ५० अपरमपि कलेराकर्णयन् च मत्कारम् सम्यक्
शिष्यजनं परीक्ष्य बहुभिः संवत्सरैरुत्सुकं शुश्रूषाभिरुपादिशन् प्रसुदिताः पूर्वभूवीति श्रुतम् आराध्यैष्टसमर्पणैरविनतानाचार्य-
एवादरादयैर्भूरितमैः प्रसह्य लभते शिष्यान् श्रमेणाधुना ५० वि० मंदमनीषमहतः पुरुषानेवं मादुदूषः भवजलनिधि मज्ज-
त्सज्जनोज्जीवनार्थं जगति महति वंशजातवतो महान्तः प्रपदन धनतृष्टाः पंचसंस्कारदानात्कतिन कृतिन एते ज्ञानहीना च पुनन्ति ॥
५२ किंच आचार्याः पुरुषामहत्तरकुलेष्वज्जोक्षदास्योज्ज्वलानावः संसृतिवारिधेः परममीनावो तरिष्यन् यदि अप्राप्ताच्युतदास्य-
वृत्तय इहा विज्ञातमंत्रोत्तमाः सर्वे तर्हि कलावतस्तनवो हंतापतिष्यन्धः ५३ तापादिभिः सपापां जनतां पुनन्ता महात्मनामेषाम् दोष-
श्रद्धेयसमादुष्टान्युनतोपि गांगपूरस्य ५४ इदंच बोद्धव्यम् सदृशप्रभवश्चरित्ररहितोप्याहृत्य एवोत्तमैः साध्वाचारयुतोपि दुःकुलभ-
टी० १ महतीभिर्देवताप्रतिमाभिः २ विष्णुः ३ न अवातरिष्यन्नितिच्छेदः नतरेयुरित्यर्थः ४ तत्समुद्रादग्धदेहाः

वः सभ्येषु नाभ्यर्हितः शालिग्राममकृत्रिमं पदुमतिः सल्लक्षणा युक्तमप्यादत्तेन तुलक्षणाद्यमपितं चक्रोज्वलं कृत्रिमम् ५५ सविनयं जं
लिंबध्वा शिष्यापितेन शक्तिनादविणेन तुष्टाः शिष्टा मुकुंदशरणायति धर्मनिष्ठाः सत्संप्रदायनियताः प्रयताः सदा ये ते भ्यो जमांसि-
करवैवरवैष्णवेभ्यः ५६ इति विमानमन्यतः प्रस्थापयन् अग्रतो दृष्ट्वा एषा कैरविणी विशल्य करणी दोषाशुगात्तात्मना मेतद्रोधसि-
पार्थसारथिरिति रव्यातः समिधे हरिः यस्यादां बुज्जुं विनां सरपतेः कौटीरगारुत्यतः स्तोमानां तुलसीदलप्रकर्तानो वेदभेदजनः ५७
अत्र वसंतः संतश्चिरं तेनोत्तयंत चिंतनाश्रिताः आतेन वंतं सचरितमातन्वंतो विभांति धनाः ५८ कृशानुः अस्तु तथापि परि-
कलितगुणप्रहाणहूणप्राये हेयजननिविडनगरविशेषसन्निकर्ष एवात्र महान् दोषः दुर्लभाः रवतुहूणेभ्यः कुत्सिततमालोके हूणाः क-
रुणाहीना स्तृणवत् ब्राह्मणगणं न गणयन्ति तेषां दोषाः पारेवाचां येनाचरन्ति शौचमपि ५९ पुनः सनिर्वेदं विधिसुदृश्य शौचत्या-
गिषु हूणकादिषु धनं शिष्टेषु च क्लिष्टतां दुर्मेधस्सुधराधिपत्यमतुलं दक्षेषु भिक्षाटनम् लावण्यं ललनासु दुष्कुलभवास्वग्यासूनीरूपतां
कष्टं सृष्टवता त्वया हतविधे किन्नामलब्धं फलम् ६० विश्वावस्तुः पश्यत्वमेतेषु पिगुणाग्राहिताम् प्रसह्य न हरंत्यमीपरधनौघम-
दी १ एतन्नाम्नीनदी २ मुकुंदनीलमणोः ३ उपनिषद्गागाः ४ निरंतरसक्ताः ५ शरीरत्यागपर्यंतं ६ विस्तारयंत ७ कुलीनास्तु

मन्यायतो वदन्ति नमृषावचो विरचयन्ति वस्त्वद्भुतम् यथाविधिकृतागसां विदधति स्वयंदंडं गुणानवगुणाकरेष्वापि गृहाणहूणेष्वापि मून्
६१ इति विमानमितः प्रतीच्यां दिशियोजनपंचकमतिक्रामयन् पुरतो दृष्ट्वा सामोदम् इयं कांची कांची करि शिरवरिणः कापिनगरी गरी-
यस्यां युस्यां विहरणजुषां पक्ष्मलदृशौम् सुरवंदं दर्शं दर्शं रजनिकरमादर्शममलं स्वरूपं केपं केरुहमपि न निंदन्ति रसिकाः ६२ किंच
समनोजनातास्थानं स्थाने सद्रूपशोभनी संयम् सौरताभ्युदयविधात्रीशुभुकांची साधुरंजयति चेतः ६३ नगरीमेनां दक्षिणेन करुणा
झरीवभगवती वेगवती नाम प्रवहति पावनी शैवलिनी माधुर्याध्ययनोपसन्नमधुनिष्यं दानिमं दानिलव्यालोलत्तटचारुभूरुहशिरवानि
ष्याति पुष्पाधिकैः डिंडीरैः स्मितवन्ति पांनिदुरिताद्देगापगायास्फुरद्देगोदेजितवाजिमेधमखरुद्देधांसि पांथासिनः ६४ इतश्च स-
रेवचक्षुर्निक्षिप्यताम् यएष राजत्कटकः सदा लिभिः समाश्रितः शोभनदानसंपदा सनित्यशुद्धं वरदंतमुद्दहन्त्यथार्थनामा गज-
भूभृदीक्ष्यते ६५ सभक्तिप्रकर्षमंजलिंबध्वा द्विपाचलमुपाश्रितं त्रिदशपार्दपस्वर्गवीत्रपाकरमुपास्महेदिगुधिपावनं पाव-
नम् कृपाशिशिरलोचनं कृतभवव्यथामोचनं वपासुरभिलाधरं वरदनाम धामस्थिरं ६६ कृशानुमासं त्र्य वरदं भो भजसत
टी १ काचयंत्रादि २ संदरीणां ३ दृष्ट्वा ४ कामासक्ताः देवसंघश्च ५ देवत्वं रतिश्च ६ क्षेत्रं भूषणं च ७ एतन्नाम कनद्याः ८ अनेकाभ्यसेधफलनिर्माणे विधातुं सदृशानि
९ कल्पद्रुः कामयेनुश्च १० वरदं भो इति पदं

तंशरदंभोरुहविलोचनंदेवंम् परदंभोपहतिकरंहरदंभोलिधरमुखंमरवाशनुतम् ६७ पुनःसानुस्मरणरोमांचम् तापत्रयप्रशमना
दमृतं गृहीतुंतामेववैधहयमेधवपामुपासे अंभोधिजाधरसुधारसवासितेनयान्चुबितावरदराजमुखंबुजेन ६८ पुनःसानंदम्
भुवनवहनशीलासिंधुरागंभजंतीजयतिवरदमूर्तिःसाधुवेगापगाच दमयितुमवतीर्णाधातुयज्ञंहितीयासफलयितुमिहाद्यासादरा
प्रादुरासीत् ६९ क० वयस्यतवेयंजयानभिज्ञेतस्मिन्जयतीत्यक्तिरयुक्ता सवनसफलीकरणभणितिरपितत्यातिकूल्यभाजिनो-
चिता तथाहि अजयज्ञोद्भवेतस्मिन्कथंनामजयज्ञता सवनोशानुकूलेकासवसाफल्यकारिता ७० वि० सरवेश्लेषभंग्येवदोषमु-
द्रावयताभवतातस्मिन्निखिलहेयप्रत्यनीकतैवाविष्कृता युक्तैतत् पद्मोद्भासविधायिनिसत्यंदीप्तिकृतिचक्रप्रत्यकरे भास्वति
वरदेभवितानजातुदोषानुषंगवार्त्तापि ७१ समंतादवलोकयन्नंजलिं बध्वा सैवेनंतसराःश्रयेकरिगिरिंश्रीपुण्यकोट्यासमंघ्याया-
म्युत्तरवंदिमत्रमहितंदेवाधिराजंभजे कल्याणीकल्यामिकंजनिलयांकल्याणकोदिस्थितामीडेराघवयादवादिमकिटीनंदेमुकुंदश्री-
टी०१ शिवेन्द्रादि २३ दंजगच्च ३ समुद्रगमनंरक्तवर्णं च ४ विधातुयज्ञोत्पन्नापक्षेजयानभिज्ञजन्मा ५ सप्तभागाशनंतन्नाशश्च ६ लक्ष्मीकमलं च ७ आकाशवेदमार्गो
८ चक्रवाकहिताःपक्षेचक्रयुक्तकरे ९ सूर्य दीप्तिमांश्च १० रात्रिर्दूषणं च

तान् ७२ इतिप्रतीच्यांदिशिकिंचिदंतरमतिक्रम्यसविस्मयानंदम् अत्रहिस्वावज्ञानसमुन्मिषद्रुषिसरस्वत्यां विरंच्यध्वरप्रत्युहाय
नदीप्रवाहविधिनापर्यापितंत्यामहो दूनेतुद्रुहिणेगणेचमरुतांदीनेमखंविघ्नतःपातुंसेतुर्लुदेषसेतुरभवत्यर्क्षीद्रुकेतुःस्वयंम् ७३
किंच परंवेगःसरस्वत्यागुहेगमपितत्यतेः एषसेतुर्विधरणोन्यरुणकगपत्यभुः ७४ अपिच आशामीशानबंधांश्चरणनखरुचांघा-
रयास्मरयंतीकुंभीडिभस्यकाष्टामपिमणिमुगुटन्युत्तमुक्तामयूरेवेः पर्यंकेशब्दविद्यापरिमलसरलेपंकजस्यर्धिनेत्राव्यक्तिर्वेगापगायां
स्वपितिसमुदिताकापितापिछवर्णा ७५ सप्रत्यभिज्ञम् प्राजापत्यमखान्तरायतटिनीपाथोनिरोधोद्यतःप्राप्तःपावनहेमतामै-
रसिनीपारंरुपारम्यधीः क्षेमंकोमैलमल्लिकासहचरःपुष्पातुल्लुष्णांबुदल्लायःसोयमवातःरन्महतियोरंगेभुजंगेशायः ७६ पुनर-
नुध्यायन्नसानंदम् शतमखमणिस्तोमश्यामंशयनमहीश्वरेशशिसखमुखंराजीवाक्षंसमुन्नतनासिकम् महितचरणंघातुःपत्न्या
महस्तमसःपरंरुदिलगतुमेविंबोष्टंतद्यथोक्तकृदाह्वयम् ७७ किंच वेगवतीसेतुतयाप्रागवतीर्णादिदेवताविनुतान् द्रागवतीयं-
दुरिताद्रागवतीकलशजलधिकन्यायाम् ७८ क० अहोकथमाश्रकविःसपन्नपिभवानमुंदेवमभिनंदसि तथाहि अधःकरोत्या
टी०१ शेषे २ सरसी ३ तद्धार्या ४ श्रीरंगक्षेत्रे ५ यथोक्तकारीतितदेशप्रसिद्धनाम

दिग्गङ्गादिकोरङ्गकलानिधिधिकुरुतेमुखेनयः कृतांतरायस्यसरस्वतीजवेस्त्वैरुचिस्तस्यकथंभवेत्कवेः ७९ वि० किमेभिःश्ले
षैकावलंबनेर्देवैरमुं देवमाश्रितेषुखल्वप्रत्यूहः स्वरस्वतीप्रवाहोविजयते पश्य कल्पंतेकामैरामास्फुरदधरसुधागर्वसर्वस्वमोषोक्त
क्तान्युक्तान्यमीषांरसिकजनमुदेधातयोषाहिएषां श्लाघावेलासदोलायितनिजमुकुटाकल्पेकल्पद्रुसूनोडुनालिध्वानतानाकलन
परिमिलञ्चारुवीणाभिगाना ८० किंचिदुत्तरतोदृष्टिमाधायसांजलिबंधम् क्षेमारंभनिदानमौलवजुषांहेमाभिरामांबुजसोमायत
मरंदलंभितपयोभूमास्वभूमानिता सत्याद्रिप्रभवासमानविभवामह्यामसत्यातिहृत्युण्यायोगिवरेण्यपुण्यसरसिद्रुह्यादसह्याहसे
८१ इतिदक्षिणतःसादरमक्षिनिक्षिप्यसांजलिभूत्वा विश्वाल्हादकरीं करींद्रसरसीकल्हारपारंपरीभव्यामोदधुरंधरानिलज्जडदि
व्यालयोजाग्रतीम् कष्टापदिनिवर्तिनींघनतपःकिंष्टात्मनांयोगिनामिष्टाभष्टभुजांभजाभि विबुधैराराधितां देवताम् ८२ अथप्रती
व्यादिशि किंचिदंतरंगत्वाविमानभागमय्यसहर्षम् त्रिदेशाकलितस्नेहस्फूर्तिमान्शमयंस्तर्मः भातिदीपप्रकाशोत्रशरणगतबोधवृत्त
८३ कृ० दीपप्रकाशसंज्ञादेवेस्मितुत्तमस्फुरणे रात्रिचरप्रतिकूलनदीपजातोल्लसद्रुचौनार्हा ८४ वि० मदमेतमेवंभाषीःप्रकटि-
टी० १ रतिः २ अलंकारभूतानि ३ स्नानं ४ देवाः वर्तयश्च ५ तैलं प्रीतिश्च ६ तिमिरमज्ञानं च ७ देवतादीपप्रकाशश्च ८ गृहं रक्षणं च

तदशावतारे प्रचुराज्याकलनभावितस्फुरणे दीपप्रकाशानामक्षमं विभावयुदितभीतिहरे ८५ निरूप्यसानंदं श्रीरंगे
श्वरशासनादधिगतं श्रुत्यं च लान्चार्यकं दांतं यं कविवादिदं तिहरिरित्यार्यावदंतिक्षितौ सर्वस्यामपि हंतं तं त्रसरणोस्वा
तंत्र्यमासेदुषां सत्रा मासहि वैकटेशक विराडत्रा विरासीत्प्रभुः ८६ जनानुद्दिश्य भेदाभिदाविषयवादापतदुरुपपादार्थ
साधकमदौत्सादावहादुतमखादागापगास्पदविनोदापहाभणिनिः पादारविंदनतरेवदापहारचतुरोद्दामारमाधवगुणा
स्वादाभितुष्टइहमोदायवीभवतुवेदांतदेशिकमणिः ८७ अपिच नानाम्नायपरिश्रमंकलयतां नास्त्येवशास्त्रेषुधीः स
त्योरप्युभेयोस्तयोर्नसलभासाहि क्षितौ साहिती अप्येताससतीषु नास्ति विनयो नान्चारभक्तिक्षमा चार्तुर्यः स च सान्वसन् स च
श्चालं व्यरेलं त्यमुं ८८ किंबहुना अर्वतमास्येतमुपास्यदेवं गर्वतमोजंकुदशां प्रशांतं कुर्वतमेतं गुरुमंतरेण शुर्वतरं को
त्रगुणीवृणीते ८९ कृत्तानुः वयस्यमास्मेवमवोचः यदेतत्पक्षावलंबनतः पक्षांतरस्वीकारएववरमितिमेप्रतिभाति तथाहि
यस्मिन्पक्षेस्तिमोक्षोगुरुणिलघुनिवासाधनेष्यप्रयुक्ते श्लाघाहेतुश्रमार्थव्ययकरयजनाद्यव्यकर्मप्रहाणं तंहंतोपेक्ष्यपक्षं श्रय
टी० १ प्रचुरं यज्ञं पक्षे प्रचुरा आजय संग्रामाः २ शास्त्रधियोः ३ साहित्यशास्त्रं ४ चतुरोदशस्य बहुवचनं ५ हयग्रीव ६ अज्ञानजं

वि.द.
२५

तिजगतिकः काम्यवेदोक्तकर्मानुष्ठानावश्यकत्वप्रकटनकठिनं वेदचूडार्यमार्गं ९० विश्वावसुः निरूपणनिपुणोपिभवान्क
थमेवंकथयति वेदांतार्थविशोधितहितपथं व्याधूयसाधूचितं चापल्यादनु रंध्यते तदितरं पंथानमंधानराः इष्टं भक्षयकांतयान्
विहरेत्येवं प्रियालापितं रोगार्ताश्च पलास्तुवंति न तु तं यः पथ्यवादीभिषक् ९१ किंच आम्नायमौलिगुरुणा करुणाकरेण
नावातरिष्यत यदीह भवाब्धिना वा अज्ञातभक्तिजगदश्रुतसञ्चरित्रमज्ञातशास्त्रमभविष्यदेवेदिकंच ९२ पुनरालोच्य
अस्य खलु निगममौलिगुरोरशेषविद्यासमुद्रतलस्य शिखादधुना तनविवुधव्यूहसमभिव्याहारो नोचितः किंतु निशमय
तियः किल दृशा निशामयत्यंघ्रिणान् च यो विश्वं गजतुरगोवदने यो तेः सह वेदांतदेशिको गण्यः ९३ विचिंत्य गंभी
रशब्देन विशालमोहदशापिशान् च ग्रहमोचनेन घंटाहरेर्वेकटनाथरूपा कल्याणमुद्रासयति श्रुतीनां ९४ पुनः
सचमत्कारं वेदांताचार्यशब्दोस्मिन् वेदांतस्थापकेक्षमः इमं विवेकं कुर्वतो दांताचार्यं च तं विदुः ९५ क० कथं नाम
द्रुहिणगृहिणीचिकुरनिकुरंबचुं बिचंपककुरमस्ककुमारतराः कविकथककंठीरवगुरोरपि गिरौ दुस्तरप्रस्तरनि
रीप १ विचारं किंच श्लेषेण इमं वेदांताचार्यशब्दं विगतवेकं वेदशब्दरहितं कुर्वतो लोकास्तमान् चार्यशब्दं च दांताचार्यं हवते तियुक्तमेवेति श्रीमदंतोपाध्वय
लक्ष्मणानां लापनकोशलं

पुरष्टं हिष्ठसासूयहृदयनिभेदाय जायंते विश्वावसुः सरेश्चणुतावत् वेदांताय गिरः प्रसूनगिरवो मोदं दधानाः सतां प्रो
दयावकठोरकाण्यपि परं भिदंति हृदि द्विषां नंदाचार्यजनाभिनंदितमृदुस्पर्शोपि पादो हरेर्दुर्भेदशकटासुरेतुशतको
ट्योकारमागान् किं ९६ पुनः सप्रार्थनमंजलिबंधा दर्पाविष्टकुहृष्टिदुष्टसमयोत्सादाय बोधां कुरोद्देदाय प्रबलेक
लावपि जयोत्सादाय वेदाध्वनः श्रीमल्लक्ष्मणपक्षरक्षकबुधामोदाय पापाटवीछेदायार्थिमरुत्तरुर्विजयतां वेदांतवि
द्यागुरुः ९७ इत्यन्यतो दृष्टिं विन्यस्य सांजलिबंधं श्रीमान्नाभीरतरे गवतीप्रतीरभूमावधद्रुहिस्तरद्रुहिवावतीर्णः
कामादिवैरिगणमुल्बणमस्मदीयं कामासिकानरहरिः कवलीकरोतु ९८ इत्यन्यतश्चक्षुर्निक्षिप्य प्रांजलिः सन्
भयार्तजीवातुदयामहिम्नेवेकुंठधाम्नेकरैवेन मांसि आम्नायुक्तः परमेशितेति नाम्नायुक्तः परमत्रचित्रं ९९ युक्तं
चेतत् यतो विष्णुः परमद्वितीयाश्रुताश्रुतिः अनपाय रमो विष्णुः कस्मादपरमो भवेत् युक्तं रमापतेरन्ये देवास्त्वपरमा
इति ३०० किंच जाग्रत्येव शिरांसि नित्यवचसां सर्वान्नतो शाङ्गिणस्तत्र व्यासपराशरादि कृतयो दत्तादरावस्तुतः यः
टी० १ वज्रप्रायतां २ कामासिकानामकनगरवासी नरहरिः ३ न आम्नायुक्त इति विरोधाभासवैचित्र्यं ४ अनुत्कृष्टः लक्ष्मीरहितश्च

वि.द.
२६

पादांबुददातियस्तदुपसंगृह्णाति धत्ते थवायश्चैतच्छिरसेवतेषु परमं जानाति को नात्मवान् १ पुनः सन्धमत्कारं दुर्वा
दिनो विष्णुपदारविंदोषापहं नानुसरंति मोहात् तेषां मतंतु स्वयमत्र विष्णुपदारविंदानुसृतिं विधत्ते २ इत्यन्यतो ह
ष्टिविन्यस्य समंतरूढद्रुमपुष्पनिष्पतन्मरंदसंतत्यभिषिक्तमुत्तमं रविक्रमाश्रुत्व निरोधि गोपुरं त्रिविक्रमस्यायननं निशा
म्यतां ३ सविस्मयमभिध्यायन् अव्यादाश्रयतामनश्चरपदप्रासादनिश्रेणिको हर्षादूर्ध्वमुदंचितः सन्चरणं स्त्रैविक्रमोनः
क्रमात् त्रैलोक्यार्पणतः सितं शुभयशःच्छत्रं यदासी हूलेर्द्राधिष्ठो हरिनीलदंडुवयस्तधारणा योऽधुनः ४ कृत्वा नुः
किमरेमाया विनमेनमक्रमं त्रिविक्रममभिनंदसि परमं श्रीमानपि स्वयंदैत्यात्कुर्वाणः कुप्रतिग्रहं विंदन् समहतीं वृत्ति
मिष्टं गोत्रभिदेददौ ५ विशिष्यायमकपटानां कवीनां नश्लाघनीयः यतः नित्यानपायिप्रमदोपि नाथो वटुभवन्वंचित
दातृकोसौ कविव्यथा कृतबलुभूसुरोपि भूदानवत्वं क्षममेव भेजे ६ विश्वा० अभ्युपगच्छाम एव भवतः प्रौढगुणदोषी क
रणपांडित्यमास्तामेष श्लेषमत्कारः आकर्णयता वदेतत् यदाश्रितरक्षणाय पद्मेक्षणः स्वमहत्त्वा न नुरूपमपिरूपमापेदे
टी० १ गगनारविंदं २ लक्ष्मीसंपदौ ३ कुसितपथिव्यौ ४ इंद्रकुलनाशकौ ५ भूदैत्यत्वं तत्स्वीकारकर्तृत्वं च

२६

नित्योन्नतोपिनिरपायरमाश्रयोपि दातापि हंत बहुशो महतां पदानां स्वीकृत्य वामनवपुः श्रितमिंद्रमीशः पातुं पदत्रितयमत्र बलिं विभि
क्षे ७ पुनः सप्तप्रकर्षम् त्रैविक्रमस्त्रिपथगाजनकः सपादः पायात्पुरस्थमरुतां मरुतां निहंता शंभोस्फुरन्मकुटभूषणदानचंद्र
मंभोनिधेः श्वशुरमासगिरोयमाहुः ८ इति किंचित्परिक्रम्य अत्र हि कांचीनगरविभूषाकामाक्षीकल्पमंजरीभजताम् रक्षासुरसे
नानाराजतिशर्वस्य सर्वस्वम् ९ निरूप्य सविस्मयानंदं कामाक्षीमामंश्च दंतश्रीस्तवदृश्यते यदिततः कुंदननिंदंति केवचं यद्यपि
लक्ष्यते बुधजनश्चंद्रनसंद्रक्ष्यति दृष्टेदृष्टियुगे पुनर्न विनुयाद्दालोपि नीलोत्पलं सूक्तिश्चेदनुभूयते मधुरताकामाक्षिकामाक्षिके १०
ह्र० ॥ यद्यपि विद्यते कामाक्ष्याः सर्वाभिनंदनीयं सौंदर्यम् तथापि मुधा तदिति प्रतिभाति तथाहि कांतो विरूपाक्ष इति प्रती
तः कामस्य हंता गिरिराजपुत्र्याः स्तंभेरमास्यस्तनयोपितस्यालंबोदरः किं फलमाभिरूप्यम् ११ अनयोः खल्वंबिका न्यंबकयोः दापत्य
यननुरूपमिति व्यक्तमेतत् इयं हि सर्वमंगलासनुस्मर्शाने मंदिरो विभाति हेमवत्यसौ सयाति दिक्षु भिक्षुकः इयंतु कुंकुमांकितासभ-
स्मराशिरूषितो प्यरालकुंतलाचसाजटाभिरेष भीषणः १२ वि० वयस्यैव वादीः नखल्वप्रशस्तेरप्यावासवासः प्रभृतिभिः
१ स्वभक्तं २ निर्जलत्वं ३ शिवः श्लेषेतु ४ विरूपे कुसिते अक्षीणीति ५ मंगलविरुद्धं येन तत् ६ सवर्णालंकृता हिमनगकन्या च

सांसिद्धिकमभिरूपाणामभिरूप्यमपहीयते निवस्तावाकृत्तिनिवसतुचिरंवापित्वनेशिवस्तावस्थन्तामहिगणमथाप्येषसप्तमगः परीतंशैवा
 लैरुषितमपिपंकेषुमलिनानलीनाविष्माणंकिमिहकमनीयंनकमलम् १३ किंच रमणीयः सहिपुरुषोरमणीयत्रैवरज्यसिबिदग्धा
 श्लोकः स एव सप्तमगश्चित्तं सक्तं हियत्ररसिकस्य १४ अवधार्यतामतिमात्रमत्रेदं विचित्रम् शिवाक्ष्यालोकितः कामोजित इत्येवमुच्यते
 म व्यत्यासोत्रजितोयस्मात्कामाक्ष्यालोकितः शिवः १५ पुष्कलं किल पुत्रभाग्यमपि पर्वतराजकन्यायाः यतः कुशलीभनाथचक्रः पुत्रः
 प्रथमोहिमाद्रितनयायाः पंचास्यासितुरधिकः षडाननोनंदनो द्वितीयोऽस्याः १६ इत्यन्यतः किंचित्सरिक्रामन्सामोदम् शशांकमो
 लिः सहकारमूलैकेलासवासी सइहाविरास्ते यस्याग्निभूर्दृक् चतनूभवश्च योषापिभूषापिचनागराजी १७ कृ० वयस्य किं वर्णय
 सि विश्वविलक्षणचरित्रं रुद्रलोके हिलोचनशैत्यसंपिणदयिषयायतमानान् जनानेव पश्यामः अयंतु पशुपतिस्थाणुरिति स्वाह्वयम
 चर्ययन्निवभाशुशक्षणिमक्षिणिमिष्वान् वि० अवधेहि तावदभिधास्यामिरहस्यं अंगानुषंगोदितसीतबाधामिंदोर्दुसिंधो
 श्वसमन्वयेन ॥ हर्तुं वहत्यग्निमयी तृतीयां हरोर्हं संतीमिव हंत दृष्टिम् १८ कृ० हंततर्हि तुहिन किरणशकलासरसरि इदं शिशि
 टीः ११ मनोज्ञानाम् २ भ्रमरां ३ पार्वती कामाक्षिकामनेत्रं तेन जित इति विरोधः ४ एकामेश्वरनामा शिवः ५ गृहः अग्न्युत्पत्तिस्थानं च ६ अंगारपात्रं

रशिरसस्त्रिपुरहरस्य कथमभिषेकप्रियता ततश्च गंगातरंगावलिभिः सुधांशोः सुधाद्वारेभ्यो निशमार्द्रमूर्धः दृष्ट्वाभिषेकंकलयन्ति
 शंभोस्तृप्तायतोयस्य ददत्यपः के १९ वि० अत्रापियुक्तमुत्तरं व्याहरामि ज्वलनाकलनादिष्वपानादिष्वभाजां वहनाच्च तत्समूर्तः
 अनिशं त्रिदशापगाधस्याप्यभिषेकप्रियता शिवस्य जाता २० कृ० अस्ति दमथाप्यन्यदपि न युज्यते किमसौ विहाय विहाय संस
 ततं शंकरशिरसि गंगातरंगांतः प्रतिवसति मृगांकः कृशांगः वि० शृणु सखे तत्र कारणम् शिवसिरसि सीतभानुः सागरसूनुत्वसू
 चनायपरं अधिवसति तन्महिष्या गंगायाजठरमल्पतनुरेषः २१ कृ० तथापि लुब्ध एष फलप्रेप्साभिरनादृत्यः तथाहि सूक्ष्म-
 सितांशकलाभेष्यपटोर्हैमधरपदनिविष्टोऽपि लुब्धो यमयो हस्तस्तंडुलसत्वेऽप्यतल्यहो भिक्षासू २२ अन्युदत्यमिदमुच्यते यच्छंकरसं
 गाङ्गायामपि जीवनदायिन्यां संक्रांता तद्गता लुब्धता पश्य मुक्तौ श्रिता विष्णुपदादुदीता गौरीयमुत्पाद्य वसुप्रकृष्टम् प्राप्यापिरत्ना
 करनित्यसंगं कपर्दिकाशां नजहाति गंगा २३ अन्यच्च सर्वतोमुखसमृद्धिजुषोद्यसौं डरीकधनवासनयापि यत्तयाप्यवधिजन्तुमरवस्त
 तत्र घातिचिरसंगतिदोषात् २४ पुनर्विमृश्य ईशः करस्थीकृतकांचनादिः कुबेरमित्रं रजताचलस्थः तथापि भिक्षादनमस्य जातं विधौ
 टीः १ एकदलः २ चंद्रः वस्तुं च ३ शक्रं तौ हू ४ तंदुर्गणस्तेन लसतीति तस्य भावस्तत्त्वं ५ मोक्तिकानि मुक्ताश्च ६ भीष्मः सुवर्णं च ७ द्रव्यं वसवश्च ८ देवं चंद्रश्च

वि. द.
२८

शिरस्येकुटिलेकुतः श्रीः २५ किंचैषविरुद्धधर्माकृतिवासानस्तोतव्यः शृणुतावत् धत्तेमहोमूर्ध्नि तदौषधीशमौषधुधंभालतलंगकेषु
फणींद्रमौलिस्थमणिप्रसूतंहरोंधकारित्वमथाप्युपैति २६ अपिच तौरकारिंवहन्नंकेमस्तकेतारकाधिपं अंगीकुर्वन्के दृशमप्यलो
काक्षोविभात्ययम् २७ वि० किमेभिः शब्दश्लेषैकशरणैर्दूषणैरस्यखलुमृत्युंजयस्यविश्वस्तुत्यमसदृशंवदान्यत्वं दीर्घास्तुमुनिस्तु
नवेप्रदददेदिव्यंतथाभीष्टदंप्रख्यातायभगीरथायभग वत्सादामृतंप्राददात् पापेभ्योपिचबाणपंक्तिवदनप्रक्षेप्यद्रष्टुंफलंप्रादान्तस्यशि
वस्यभातिजगदाल्हादायवादान्यकम् २८ क० तदेतद्वाहंतभाषितम् यन्महादेवस्यवादान्यकंजगदाल्हादायैति यतः दत्त्वावरा
नदानवरससेभ्योविश्वस्यचस्वस्यचयोविषादम् संपादयामासशशांकमौलिर्दातृत्वमेतस्यतवैवहृद्यम् २९ वि० कुटिलधिषणगुण-
मपिदोषइतिघोषयतिभवान् तथाहि देत्येभ्योनवरान्सदास्यतियदित्र्यसोमुहस्तर्हितेनाशस्यन्भवनस्यपेष्टुमुदयनाप्यदयाशादि
णः नोदायिष्यतमानुषादिषुहरिर्नोसेतुगीतादिकंप्रारस्यद्गवान्भवार्णवममीनालंघयिष्यन्नराः ३० किंच पपातरंगशिशिरानि
लडिंभजातकंपाप्मनिष्पतितपुष्परसाभिषिक्तः संपादयत्यतुलसंपदमर्थिनोनुकंपासुधांबुधिरयंपतिरंबिकायाः ३१ पुनर्निरीक्ष्य
टी० १ स्तुदं २ स्त्रियं दृष्टिं ३ कुत्सितंभालं ४ अग्रेसरः ५ ओदार्यं ६ एकाग्रेश्वरसमीपवर्तिसरः

२८

नित्योन्नतोपिनिरणायरमाश्रयोपिदातापिहंतबहुशोमहतांपदानां स्वीकृत्यवामनवपुः श्रितमिंद्रमीशः पातुंपदत्रितयमत्रबलिंविभि
क्षे ७ पुनः सभक्तिप्रकर्षम् त्रैविक्रमस्त्रिपथगाजनकः सपादः पायात्पुरस्यमरुतांमरुतांनिहंता शंभोस्पुरन्मकुटमृषणदानचंचु
मंभोनिधेः श्वशुरमाप्तगिरोयमाहुः ८ इति किंचित्परिक्रम्य अत्रहिंकांचीनगरविभूषाकामाक्षीकल्पमंजरीभजताम् रक्षास्तरसे
नानाराजतिशर्वस्यसर्वस्वम् ९ निरूप्यसविस्मयानंदंकामाक्षीमामंथ्य दंतश्रीस्तवदृश्यतेयदिततः कुंदननिंदंतिकेवचक्रं यद्यपि
लक्ष्यतेबुधजनश्चंद्रनसंद्रक्ष्यति दृष्टेदृष्टियुगेपुनर्नविनुयाद्दालोपिनीलोत्पलंसूक्तिश्चेदनुभूयतेमधुरताकामाक्षिकामाक्षिकं १०
क० ॥ यद्यपिविद्यतेकामाक्ष्याः सर्वाभिनंदनीयसौंदर्यम् तथापिमुधातदितिप्रतिभाति तथाहि कांतोविरूपाक्षइतिप्रती
तः कामस्यहंतगिरिराजपुत्र्याः स्तवैरमास्यस्तनयोपितस्योलंबोदरः किंफलमाभिरूप्यम् ११ अनयोः खल्वंबिकान्यवकथाः दांपत्य
मननुरूपमिति व्यक्तमेतत् इयंहिसर्वमंगलासतुस्मशौनमादिरोविभातिहैमवत्यसौसयातिदिक्षुभिक्षुकः इयंतुकुंकुमांकितासभ-
स्मराशिरूषितोप्यरालकुतलाचसाजटाभिरेषभीषणः १२ वि० वयस्यमैवंवादीः नखल्वप्रशस्तैरप्यावासवासः प्रभृतिभिः
१ स्वभक्तं २ निर्जलत्वं ३ शिवः स्नेहेतु ४ विरूपेकुत्सितंअक्षीणीति ५ मंगलविरुद्धंहेतत् ६ खवर्णालंकृता हिमनगकन्याच

सांसिद्धिकमभिरूपोणामभिरूप्यमपहीयते निवस्तावाकृतिनिवसतुचिरंवापित्वनेशिवस्तावत्तन्नामहिगणमथाप्येपसभगः परीतंशैवा
 लैरुषितमपिपंकेषुमलिनानलीनाबिभ्राणंकिमिहकमनीयंनकमलम् १३ किंच रमणीयः सहिपुरुषोरमणीयत्रैवरज्यतिविदग्धा
 श्लोकः स एव स भगवित्तं सक्तं हियत्ररसिकस्य १४ अवधार्यतामतिमात्रमत्रेदं विचित्रम् शिवाक्ष्यालोकितः कामोजित इत्येव सुशु
 म व्यत्यासोत्रजितोयस्मात्कामाक्ष्यालोकितः शिवः १५ पुष्कलंकिलपुत्रभाग्यमपिपर्वतराजकन्यायाः यतः कुशलीभनायवक्रः पुत्रः
 प्रथमोहिमादितनयायाः पंचास्यासितुरधिकः षडाननो नंदनो द्वितीयोऽस्याः १६ इत्यन्यतः किंचित्सरिक्कामन्सामोदम् शशांकमो
 लिः सहकारमूलं कैलासवासी स इहाविरास्ते यस्याग्निभूर्दृक् चतनूभवश्च योषापिभूषापिचनागराजी १७ कृ० वयस्य किंवर्णय
 सि विश्वविलक्षणचरित्रं रुद्रलोके हिलोचनशैत्यसंपिपादयिषयायतमानान् जनानेव पश्यामः अयंतु पशुपतिस्थाणुरिति स्वाह्वयम
 न्वर्थयन्निवधनाशकशस्त्राणि मक्षिणनिक्षिप्तवान् वि० अवधेहि तावदभिधास्याभिरहस्यं अंगानुपगोदितसीतबाधामिंदोर्ध्वसिंधो
 श्वसमन्वयेन ॥ हर्तुं वहत्यग्निमधीतृतीयां हरोहं सतीमिव हंत दृष्टिम् १८ कृ० हंततर्हितुहिनकिरणशकलाकरसरिद्धरीशिशि
 टीः ११ मनोज्ञानाम् २ धमसन् ३ पार्वती कामाक्षिकामनेत्रं तेन जित इति विरोधः ४ एकामेश्वरनामा शिवः ५ गृहः अग्न्युत्पत्तिस्थानं च ६ अंगारपात्रं

रशिरसस्त्रिपुरहरस्य कथमभिषेकप्रियता ततश्च गंगातरंगावलिभिः सुधांशोः सुधाझरेभ्यो निशमार्द्रमूर्धः दृष्ट्वाभिषेकंकलयन्ति
 शंभोस्तृप्तायतोयस्य ददत्यपः के १९ वि० अत्रापियुक्तमुत्तरं व्याहरामि ज्वलनाकलनादिष्वपानादिष्वभाजां वहनाच्च तत्समूर्त्तेः
 अनिशं त्रिदशापगाधरस्याप्यभिषेकप्रियता शिवस्य जाता २० कृ० अस्त्विदमथाप्यन्यदपि न युज्यते किमसौ विहाय विहाय सस
 ततं शंकरशिरसि गंगातरंगांतः प्रतिवसति मृगांकः कृशांगः वि० शृणु सखे तत्र कारणम् शिवसिरसि सीतमानुः सागरसूनुत्वसू
 चनाय परं अधिवसति तन्महिष्या गंगाया जठरमल्पतनुरेषः २१ कृ० तथापि लुब्ध एष फलप्रेप्सु भिरनाहत्यः तथाहि सूक्ष्म-
 सितांशकलाभेप्यपटोहैमधरपदनिविष्टोपि लुब्धो यमयो हस्तस्तंडुलसत्वेप्यतल्लोमिहाम् २२ अन्यदल्पमिदमुच्यते यच्छंकरसं
 गाङ्गायामपि जीवनदायिन्यां संक्रांता तद्गता लुब्धता पश्य मुक्तो भिता विष्णुपदादुदीता गांगेयमुत्पाद्य वसुप्रकृष्टम् प्राप्यापिरत्ना
 करनित्यसंगं कपर्दिकाशां नजहाति गंगा २३ अन्यच्च सर्वतोमुखसमृद्धिजुषो घसौडरीकघनवासनयापि यत्तयाप्यवधिजन्तुमखस्त
 तत्र घातिचिरसंगतिदोषात् २४ पुनर्विमृश्य ईशः करस्थीकृतकांचनादिः कुबेरमित्रं रजतान्चलस्थः तथापि भिक्षादनमस्य जातं विधौ
 टीः १ एककलः २ चंद्रः वस्त्रं च ३ शक्रं तौ हं ४ तंडुर्गणस्तेन लसतीति तस्य भावस्तत्त्वं ५ मोक्तिकानि मुक्ताश्च ६ श्रीभूः सुवर्णं च ७ द्रव्यं वसवश्च ८ देवं चंद्रश्च

शिरस्थे कुटिले कुतः श्रीः २५ किंचैष विरुद्धधर्माकृतिवासानस्तोतव्यः शृणुतावत् धत्तेमहोमूर्धितदोषधीशमौषर्बुधंभालतलंगकेषु
 फणींद्रमौलिस्थमणिप्रसूतंहरंधकारित्वमथाप्युपैति २६ अपिच तारकारिवहनंकेमस्तकेतारकाधिपं अंगीकुर्वन्स्ते हशमप्यलो
 काक्षोविभात्ययम् २७ वि० किमेभिःशब्दश्लेषैकशरणैर्दूषणैरस्यखलुमृत्युंजयस्यविश्वस्त्यमसदृशंवदान्यत्वं दीर्घासुमुनिस्सू
 नवेप्रदददेदिव्यंतथाभीष्टदंप्रख्यातायभगीरथायभग वत्सादामृतंप्राददात् पापेभ्योपिचबाणपंक्तिवदनं प्रष्टेभ्यइष्टंफलंप्रादान्तस्यशि
 वस्यभातिजगदाल्हादायवादान्यकम् २८ कृ० तदेतद्वाहतेभाषितम् यन्महादेवस्यवादान्यकंजगदाल्हादायेति यतः दत्त्वावरा
 नदानवराक्षसेभ्योविश्वस्यचस्वस्यचयोविषादम् संपादयामासशशांकमौलिर्दातृत्वमेतस्यतवैवहृद्यम् २९ वि० कुटिलधिषणगुण-
 मपिदोषइतिघोषयतिभवान् तथाहि दैत्येभ्योनवरान्सदास्यतियदित्र्यसोमुहस्तर्हितेनाशस्यन्मवनस्यपेष्टमुदयनाप्यदृयाशाद्भि
 णः नोदायिष्यतमानुषादिषुहरिर्नोसेतुगीतादिकंप्रारस्यद्भगवान्भवार्णवममीनालययिष्यन्नराः ३० किंच पपातरंगशिशिरानि
 लडिंभजातकंणाम्निष्यतितपुष्परसाभिषिक्तः संपादयत्यतुलसंपदमर्थिनोनुकंपासुधांबुधिरयंपतिरंबिकायाः ३१ पुनर्निरीक्ष्य
 टी० १ स्कंद २ स्त्रियं दृष्टिं ३ कुत्सितंभालं ४ अग्रेसरः ५ औदार्यं ६ एकामेश्वरसमीपवर्तिसरः

त सभ्याघम् अत्योपिकांच्यामावासादासादयतिगौरवम् यतएत्पुंरस्थाणुर्गिरीशइतिगीयते ३२ कृशा० अन्योन्यविरुद्धस्वभावा
 भ्यांदेवाभ्यामाक्रांतानगरींकिंविनोषि देवौद्वावधिकांचिपश्यत्सतःप्राचीप्रतीच्याशयोस्तत्रैकः कुरुतेविनायकमधश्चित्रंपुरश्चा
 परः एकोनितमनश्चमूर्तिरितरःख्यातोष्टमूर्तिर्जगत्येकोवारितवानौजार्तिमचिराद्धत्तेगजार्तिपरः ३३ यदा कांचीनाम्निपुरेस
 रेंद्रमहितेप्राकृपश्चिमोद्देशयोश्चित्रंदैवतयोश्चिरंनिवसतोरीतिविरुद्धामिथः एकोहिहिंजराजमप्यधरयत्यन्यस्तमुत्तंसयत्यंघ्रौहं
 तविभर्त्तिकश्चिदपरःस्वेमूर्धनिस्वर्धुनीं ३४ विरुद्धदेवाक्रांतकांचीनगरसमागमाहारणधराधरोप्येवं तथाहि भेत्तास्तिगोप्ताच
 हरिर्महासवज्जुषोहिरण्यगर्भस्य भयहृदिभस्याभयहृन्मूलांचलयोश्चकास्तिहस्तिगिरेः ३५ अयंचापरोदोषः दरांनुपंगंचगदान्व-
 यंचत्यक्तंजनायेनिवसंतिकांच्याम् दंतावलादीश्वरमाश्रितास्तेदेहक्षयैर्तोनियतंभजंते ३६ वि० सर्वमेवंसंभाषिष्ठाः यतएकरू
 पदैवतमिदंनगरमिति समर्थ्यते शृणुतावत् फणिपतिसरःस्फुरतीभनायकधरोत्तमांगशोभितजुः भवहरिसंज्ञाकांच्योःपूर्वापरयोर्हि
 देवताजयति ३७ अन्यच्चास्यनगरस्यभूषणमेवनतुदूषणमित्यन्यत्रदृष्टिमाधायसानंदम् अहोरखलु ममाद्यपचेलिमंभागधेयम्
 टी० १ पुरस्त्रोऽणुः पुरसंबंधिस्थाणुर्गिति च शिवश्च २ गरुडः गणेशश्च ३ गजेंद्रार्तिम् ४ अक्षरः ५ गरुडचंद्रौ ६ मयंशंस्वम् ७ तैगायधयोः

सुरयोवतोपगीतः प्रातः पद्याननोमुनिर्ध्यातः व्यासकृतौयः रव्यातः पांडवदूतः सहकृपयं नीतः ३८ ॥ कृ० ॥ अनुचितकर्मसौकिमर्थमनु
वर्ष्यते सकलजगतामीशानोपि स्वयं विगतश्रिया मिदमनुचितं दूतो जातो य एष पृथाशुवाम् किमिह महतां हृद्या खद्योतपोतनिकेतने चिर
मधिपते भासां दासानुदासतया स्थितिः ३९ वि० पुरोभागिन् भगवदुणेषु दोषमनीषया भवानेव दुष्यति श्रूयतामेतत् कवित्वस्य
गांभीर्यमौदार्यमृद्धेऽप्रभत्वस्य शौर्यं गुरुत्वस्य विद्याम् महावंश्यतायाः सदाचारपूर्तिं महत्त्वस्य सौलभ्यमाकल्पमाहुः ४० इत्यपरत्र विमा
नमानयन्मानंदम् अत्र हि विकचरुचिरपुंडरीकखंडद्युतिमदमोचनलोचनप्रभावः जयति विजयराघवः सदेवः शक्तिरगृध्रसरोवरो
पकुंठे ४१ किंच संपाति सौंदर्यसरस्तत्संप्रसूतो भात्यदुतो विजयराघवपारिजातः शोखाततेरुपरिसद्गिरुदीक्ष्यते योयस्याध एव सकलः
सुमनः प्रपंचः ४२ पुनः स भक्तिप्रकर्षजनानुद्दिश्य भो भो भक्तिमुक्तिप्रेप्सव इदं शृण्वन्तु भवन्तः विश्रुताश्चित्तवात्सल्यं वीरं विजयराघवम्
नमस्कुरुत योगृध्रं समस्कुरुत दाहृतः ४३ अत्र च गृध्रपतिक्षेत्रे विश्वप्रसिद्धा काचिह्नैश्चित्री तनयार्थनया समागताभिस्तरुणीभिः परि
भर्जिताश्च मुद्राः दृढमंकुरमत्र देवशक्त्या सममासां पुलकांकुरैः फलन्ति ४४ कृ० निजमहिमाननुरूपस्थितिं रसो विजयराघवः कि
टी १ अस्मिन्नो गणः २ एतन्नामा देवः ३ वेदः शिफाच ४ देवपुष्पयोः ५ दाहसंस्कारमकरोत्

मीडयते शर्कस्तु तोहं स मे यैरवाहसुखप्रगीतो गरुडा संनोसो क्षीराब्धितीरावसथोपि वासं करोत्यहो गृध्रसरोतिके स्मिन् ४५ वि०
तदेतद्दयापयोधरे तस्य भूषणमेव न तु दूषणम् तत्तादृगुत्तमपदे तमसः परस्तादस्तामयैरतुलसूरिभिरर्चितोपि अत्राविरस्ति हरिरेष
चिरान्नराणां हृष्टिं कृतार्थयितुमेव हृदा लुकं पः ४६ इति दक्षिणतो विमानं प्रस्थापयन् सहर्षम् इयं हि गंगा सिंधुसरस्वती भवहरा तु
गापतं गात्रजं रंगं गङ्गाशतरंगिणी वदद्यतल्यंगारभंगावहा शङ्गधाराशमनीमनीषिजनतारब्धावगाहामुहुर्मुग्धानामुपि शङ्खबुध्तिज
ननी दुग्धापगादृश्यते ४७ किंच मम दुग्धनदीधनदी कृतमज्जन्मानवानवां भोभिः बुधजोतनुता तनुतोतनुतोतनुता पकृ
नाघानाम् ४८ कृ० भवत्वेवमथाप्यस्याः क्षीरतरंगिण्याविधिना कृताविरसता कालुष्यलेशविधुरामधुरापिपयोनदी रोचेत्
साधवेयुक्तानोचैल्लवणसिंधुना ४९ वि० गुणमपि भणसिदोषतया यतः क्वचन समागतसिंधुनिधुनीजले साधुनिस्नानम् पं
कविलोपंकलयति संघटयति श्रियमिति स्मरन्ति बुधाः ५० किंचिदक्षिणतो भिन्नम्य मोहादिदोषरहितां तटवासिदेहि व्यूहाय काम
पिमतिं महतीं दिशंती स्वाहा करोति दुरितानि शम्भुप्रवाहावाहानदी बुधसमूहकृतावगाहा ५१ अस्याश्चोत्तरतीरे श्रोत्रियोत्तंसवा
टी १ शुकानां च पक्षी च २ परमहंसाः ३ पद्माननः मयूरो वाहयेति पृथगपि स्तोत्रे ४ छंदो मया सनत्वं स्तुतिं ५ देवदंस्तता ६ रचयन् ७ कार्ष्ण्यं ८ लवणयोगेपयसो निषिद्धताद
नादेयत्वमस्याः

वि. द.
३०

सयोग्यः समग्रगुणोसावग्रहारः संलक्ष्यते पश्य कर्णानंदकरस्फुरन्मधुकरव्याहारवाहापगारोधः शारिवमरंदतुंदिलपयः कल्याण
कुल्यावृतः आत्रेयान्वयविदध्वरहविर्गंधालुबंधार्पितक्षेमोभात्यरशानि फाल इति हिग्रामोभिरामाभिधः ५२ किंच साध्व्येसरयूपेतः
साकेतनगरश्रियम् अग्रहारोविभात्येषरघुनाथाभिरक्षितः ५३ किंचिदिमानमुन्नमय्यसम्प्राप्तं नद्योः पार्श्वद्वयमवलोक्य चारुगु
णैः सन्मैणिभिर्जुष्टावाहानदीपयस्विन्योः उपकूलमग्रहाराउदग्रहाराइवाचनेर्भाति ५४ कृ० अमूर्च्छग्रामानुकथंकारमग्रहारा-
नृप्रचक्षते स्फुरत्तमुत्कारहितायदेनानाश्रिताजनाः ५५ वि० भवतास्ततिरेव एषां भंग्यंतरेण कृतेति मृष्यामिह प्यामिच अथस
र्वतस्तुंडीरमंडलमवलोक्य च सहर्षातिरेकं वयस्यस्फुटमस्य तुंडीरमंडलस्य पश्यतु भवान्पावनत्वं रमणीयत्वं च तीरेतीरेस्फुरतिस
रितामग्रहारोत्रभूयानग्र्योवर्गो धरणिमरुतामग्रहारेग्रहारे वर्गेवर्गे धरणिमरुतां वतते साधुयज्ञोयज्ञेयज्ञेयवृणसमगस्तोत्रशास्त्रो
नुद्योषः ५६ किंच तुंडीरमंडलनिवासिषु दुग्धसिंधुडिंडीररवंडनिभकीर्तिषु पंडितेषु आप्यार्थ्यमानमखिलैरविगीतमेतद्रोचेत
धूतदुरितंचरितं न कस्यै ५७ कृ० हंतेतस्मिन्नंतिमयुगेपि अध्वरकर्माचरताममीषांचरितानि कथमिवरोचेरन्कोविदेश्वः न च त्वि
दि १ विद्यादयः सूत्रं च २ उत्तमस्वर्ग विप्रार्पितोग्रामश्च ३ उत्तमरत्नानि साधवश्च ४ भेषा ५ ब्राह्मणाः ६ मंत्रविशेषाः ७ फेनः ८ सेव्यमानं

३०

वसंपत्तिर्न च कुशलतायधुरनयानचद्रव्यं शुद्धं न च हृदयशुद्धिः कलियुगे प्रसिद्धिं कांक्षंतः परिमितधनं हंत रूपणाव्यापश्वालं भविदधति
तथापि क्षितिसूराः ५८ किंच शौचं नाचरितं यथाविधिकलोशक्तादिजाः किंच ते ये रवल्वाचमनाप्लावादिनियमास्तान् स्मर्त्तुमप्यक्षमाः
कामीषां पुनरग्निहोत्रनियमः केष्टेरनुष्ठानधीः काग्निष्टोमसुरवामरवाः सपशुकाः कात्याग्नितित्यादयः ५९ वि० स्थूलमनीषमृषा
किमिति भाषसे यतः शिष्टेभ्यः प्रतिगृह्यवित्तमुचितं संपाद्य विद्यां कलौ श्रद्धालुनृश्रुतिकल्पसूत्रचतुरानुलब्ध्वा शचीनृत्विजः प्री
तिं भागवतीं प्रकाममभिसंधायाहरतः क्रतून्धीमंतो युगमंतिमंतु कृतं यत्पुनर्मुखाः संततम् ६० किंच अयज्ञाहं द्रव्यावयमि
तित्तुयज्ञादिरमतां न कल्पेत्तत्त्वान्नेर्न भुगवदाराधनमपि प्रयत्नेन द्रव्यं शक्तिमपिलब्ध्वा भगवतः कृतं चेत्कैकं ये किमिति नत
देवाध्वरमयम् ६१ अपिच हिंसाकृत्यवयोदितिकथयतियोवेद एवेषयागे पश्वालं भविदधते यदि कइह मखेवैदिकः संशयीत ॥
हिंसात्वाभावमेवाध्वरपशुनिहते राहस्यमानुजार्जस्यस्यस्थो पियो नृप्रसृजति यजने कस्तदन्यो गुरुद्विद् ६२ इदं चावधेयम् हिंसा
तरेष्विव मखाश्रित हिंसने पिर्जने तरो यदि जनो भजते जुगुप्सम् ॥ नायं तरेष्विव न विंदति नंदनानां निष्पादनं किमनर्थे पिनिजे कलत्रे ६३
दि १ पशुहिंसनं २ कलिसंज्ञं ३ हतयुगवत् कुर्वति ४ प्रत्ययानिष्टाः ५ प्रत्ययानामुपान्त ६ संशययुक्तो भवेत् ७ प्रवर्तते

इदमप्यवगतव्यम् ऋत्विक् विशद्विरहादतिशंक्याचेत्केचित्कलौ जहति नित्यमपि क्रतुं ते मुंचन्ति गुर्वशक्तिताविशयेन किं न चक्रां केवेष्वा
 वमनुग्रहणादिसर्वं ६४ किंच सर्वे वैदेः स्मृतिगुणयुतैः सेति हासेः पुराणैः शिष्टाचारैरपि नित्यमितान ध्वरान्मध्वरातः आज्ञा सिद्धा न ह हजहत
 स्तद्विरुद्धानि कृत्या न्यातन्वतः कतिविदितरानप्यमी शिष्ययन्ति ६५ किंच हुना यागं येव तवेष्वावाविजहति छागच्छिदा भीतितः शिष्यकेश
 नसा ध्वसाज्जहतु ते चक्रांकनप्रक्रियाम् पूर्वस्मिन्बहुसंमतिर्भगवतः प्रीतिः फलं नोधनान्यत्पीयोभिमतिः परत्र फलमप्यथासि स्थितिं भिदा ६६
 कृ० विहस्य तसाभ्यां शंखचक्राभ्यां तापनं प्राणिनामिदं छागालं भस मत्वेन साधो किमिति वर्णयते ६७ वि० गुणदोषतारतम्यानभिज्ञशृणुता
 वदिदम् छागालं भस हस्ततः क्षिति सुरस्यैकस्य हिंसाधिका तस्माद्वाह्यण तापनं न किमिदं तुल्यं पशो हिंसया शास्त्रात्तत्परथांगधारणमपि श्रेयस्क
 रं चेत्तदा वैदेरेव सवेपथोर्विशसनोद्धमोपि किं हीयते ६८ इत्यलं श्रुत्य युतं विहितं सवनं करणावश्यकता समर्थनेन करवदशस्ति त्वसाध कप्रमाणान्तरपरि
 त्यनाकल्पेनेति दक्षिणतो विमानयन्स शिरः कं पं र्वं जीकृतारि वलहदोरमणी मणीनां मंजीरमं जुतरशिंजितरं जितेन चंजीपुरीयुवगणेन च कास्तिपू
 र्णासंजीवितो ग्रपरिचंचितपंचबाणा ६९ किंच ऋक्सामयोश्च यजुषां च निवासभूताः पूतादिजाः स्मृतिपुराणकलाधुरीणाः कुर्वन्ति वासमिह कर्कशतर्क
 टी० १ संशयः २ समुद्रा ३ मंत्रोपदेश ४ मुद्राधारणप्रकारः ५ हिंसया ६ सहस्राणि ७ विह्वलीकृत ८ शिवः

शब्दतंत्रचयी शिखरसिंधुतलस्पृशोमी ७० कृ० सहासं नैतदिभातिनगरं नगरम्यदुर्गप्राकारसाधनदशासु विशांपतीनाम् फ-
 होन्नमद्रुतशिरस्तदनिसृतासूक्ष्मोतः सहस्रभरविस्त्रपलास्थिसांद्रम् ७० वि० वयस्यगुणान्वयस्य पुनरस्यनगरस्य निंदाछद्यन
 प्रशंसामेव भवानूकृतवान् यतः पुरातनानां हिपुरां तराणां प्रशोधितारोपिदिशासु भूपाः पुरंतदेतदपुरंतमोजो हंताभ्युपेत्याप्या
 लमर्थयन्ते ७२ कृशा० निरूपणमभिनीयसास्वरसंहंतचिरंतनानां मिदानींतनानां च वसंधराधुरंधराणां अवारणीयोसा व
 विवेकः पश्य प्राज्येहंतधनेस्थितेपिनृवरोसज्येपिसत्युजितेसंभोगानुगुणा विलोचनगुणै रंभोजदंभद्रुहः कल्याणीस्तरुणीरु
 पेक्ष्यकरुणाहीनः ससेनः स्वयंहर्तुं शत्रुधरांचिरादभिलष न्मर्त्तुरणेज्जुंभते ७३ वि० विरुद्धबुद्धेविवेकमेव तावदविवेकमाकलय
 सि तथाहि संपद्वन्त्यसरिद्धरीसहचरी शंपोसमंप्राभेवंनार्यः सूर्यकरावलीढरजनी छायासुहृद्योवनाः देहः स्नेहविहीनदीपसरबुद्ध
 त्यालोच्यपृथ्वीश्वराः प्राणान्जुहतिनाकमाकलयितुं शूद्रादियुद्धानले ७४ शृणु सरवेचमत्कारं रक्तेभटेरणसुरवेरुधिरेणतस्मिंरक्त
 भवत्यमरयोषिदनुव्रतेव ॥ शूरः सचेदतनुसायकरवंडितांगः साप्युच्चैरतनुसायकरवंडितैव ७५ किंच दीप्रोतिप्रभमाश्रितक्षि
 टी० १ अधिपतयः २ संशयः ३ स्त्रीकृत्य ४ क्षद्रनदीवत्स्वल्पकालस्थायिनी ५ विद्युत् ६ प्रकृतं ७ अनुरक्ताः ८ कामवाणः

नितरुंदिव्येविमानेस्थितोगादाश्लिष्टरूपाणपाणिकरजग्रस्तामरस्त्रीस्तनः तत्संदत्तनरवक्षतोबहुतरंप्रत्यर्थिबाणक्षतं युद्धाग्नौहुत
जीवितंनिजवपुर्वीरोमुदावीक्षते ७६ इत्यन्यत्रविमानंसंचारयन्परितोहृष्ट्वा पिनाकिनींपश्यधनायनाशिनींजलाच्चलध्वींगरुडापगा
मपि इदंतवेराजतिदेवनायकः परोत्रसर्गादिवदेवनायकः ७७ इतरत्रविमानंप्रस्पंदयन्सानंदम् अद्यप्र त्वंपन्त्रिमंसच्चरित्रंदेवः
प्रीतःसुप्रभातानिशामे श्रीमुष्णायमुष्णादहःसहस्रंक्षेत्रंप्राप्तनेत्रयोःपात्रभावम् ७८ अत्रहि वरावराहरूपिणीचराचरांतरस्थि
तासुरासुरानुसेविताधराधरादिदेवता सदासदावलिस्ततामुदामुदारसेवधिर्हिताहितोर्क्ष्यकेतनानतानतापतांनयेत् ७९ श्रीम
द्वर्वाद्रश्वात्रकश्चिदित्यमनुसधत्ते सदावदातनिम्नगातटीकुटीरवासिनीकटीस्फुटीभवत्कराकिटीश्वरीपरीयसी रसारसादिहोदि
तारसालसालसंवृतेवनेवनेषुदीक्षितामदीक्षिताधिदेवता ८० क्लृ० सोयंहेयप्रत्यनीकोपिशार्ङ्गिकसंपृथ्वीकांसयाभूदराहः इ-
त्थंसिद्धेर्बुद्धिभूलाभलोभात्कंकवषंमानुषोनेहधत्ते ८१ वि० अनमिश्रोभवान्भगवदवताररहस्यस्य शृणु पाठीनीयंकामठंकै-
तमारिःकैटंरूपंयातुकांटीरवंवा अन्यहायत्सर्वमप्राकृतंतन्नासौतेषुस्युस्मृतिस्वभावम् ८२ किंच श्रीकोलंभुविकोलंजगदा
री० १ एतत्तदे २ निधिरूपा ३ शेषगरुडो ४ मात्स्य ५ वाराहं

लंबमेवेतुंस्वामीशुभकामीकिलभूमीमसुरार्ता वाराशिगभीरांभसिकाराभवनेभिग्रस्तामिहमुस्तामिवयस्तामुदहोषित
८३ सभक्तिप्रकर्षयज्ञवाराहमभिध्यायन्तमामंत्र्य द्वाघिष्टंकुहनावराहभगवन्दंष्ट्रात्मकतेदृढस्तंभंसंप्रतिर्वितया-
मिजलधिस्नेहोघसंपूरितं यस्मिन्विंदतिदीपभाजनविधावामोदिनीमेदिनीचित्रंतत्रचरत्नसानुरयतेनिष्कंपदीपाक-
तिं ८४ इत्यन्यत्राभिक्रामन्मंदानिलस्पर्शस्करवमभिनीयसानंदं कल्हारोत्पलुतल्लुजोल्ललनवत्कल्लोलनिलोल्लन-
क्रीडापादवगादरूढ हिमतासौरभ्यविभ्राजितः कावेरीसलिलावगाहरसिकःकस्येपेनड्योमरुत्क्रांतानांमुहुरध्वनी-
नवपुष्पायनिर्धुनीतेश्रमं ८५ कावेरीनिरीक्ष्यसशिरःकंपं हंतरंगपुरसंगतमैत्राहंतरंगचलपंकजसंघं सहायजा
यतश्चरं बहुमन्यैसहाजायततमःशामनार्थं ८६ एषाखलुदोषाकुलसकलमनुजकुलसकलकलुषशोषणबन्धकंकण
कंकणानिजतटनिविडुतमवकुलधवलकुलतिलकामलकाविरलसरलकुंदचंदनमंदारसहकारकरलकेसरसरलबदर
कंदंबकंदंबकगभीरजंभीरजंवीरजंबुसंपूर्णपर्णकुसुमपलाशसमृद्धकपित्थलोध्रनीरंध्रशिलीध्रपाटलपटलजटिलक्रमु
टी० १ उद्धतवान् २ पांथाः ३ अत्रअहमितिच्छेदः ४ सः हि अजायतेतिचच्छेदः

कप्रमुखविशंकटविटपिमंजरीपुंजसंजरीजृम्भदुरुतरश्रमश्रमकरमकरंदरसग्रसनतात्यर्यपर्यटर्ददभ्रविभ्रमालंबरोलंबनि
 कुरंबकरंबिततयाकल्लिंदनंदिनीप्रतिछंदतामनुविंदतीनिशाकलितविशालसुरतदशाभवश्रमशालिक्षितीशालिनिशा
 तंरुशांगीजनमज्जनवेलाडोलायितपृथुलहारप्रत्युत्तमुक्ताफलरुचिनिचयपरिचयरचितयाशुचितयापिपीतांबरपदांभो
 रुहसंभवसरिदंबुडंबरंविडंबयंतीसततमंतर्गतचिरंतनपुरुषतल्पीभवदनंतफणामणिघृणिश्रेणिशोणीभूततयासरस्व
 तीमनुकुर्वतीपार्श्वद्वयामपिनैय्यमिककर्मानुष्ठानश्रद्धाबध्यासनशुद्धावनीसुरारब्धानवद्यब्रह्मयज्ञसमयसमेधिमंतमंत्रब्रा
 ह्मणाम्भेडनपूर्वकमज्जसंसहस्रपत्रमध्यमध्यासीनानांश्रीरंगराजनाभिसरोजराजमाननिखिलनिगमपठनसुरवरचतुर्मुखवेस्व
 रीव्याचक्षणातामदकरमरालयूनांवरंटापरिभस्त्रिबुधनसुखानंगसंगरप्रक्षोभसमुत्तल्लरैरभिरामतामरसपरांगेरभिनवचंदनरस
 मसृणशरीरेवसलीलमाकंठनिमग्नमूर्तीनांसुगान्त्रीणांवदनैरदसीयेपयसिविहायसाध्यासेनसमागतश्चंद्रमाःसन्निहितश्रीरंग
 धामास्वसमाननामाविधुर्विरचितानेकोवतारइतीर्षयास्वयमपिबहुनिरूपाणिदधानोविराजतइतिआंत्यासत्यामनुरागमाद्यसं
 टी०१ बहु२हंसी

पादिकायामितरेतरददाश्लेषोन्मिषतोषाभिः कोकदंपतीपरंपराभिर्निराकृतायामकुंडोत्कंठेनयुवलोकेनेनिर्निमेषमवलोक्यमोने
 रलंकृतासरस्वत्याभिमुख्येनकवेरात्मजेतिप्रसिद्धिसार्थयंतीशांतनवास्पदतयागांगेयवरंगिणीतिसंज्ञामन्वर्थयंतीसमज्ज
 न्दुरितहरापिनमज्जनदुरितहरानिराकृतपथिकविश्रान्तिःस्ववंतीयंकंदलयतिचक्षुषोरमंदमानंदं प्रहसतिभवशो
 षकरीभवेनपरितोषितांसुवर्णनदी दुर्वर्णरुचिरफेनैःसहसुताजान्दवीमसहस्रकृतां ८७ पुनःसश्लाघं स्वर्णवंतंविदुः
 क्लृप्तंरामांहेमापगामिमां दांपत्यमनयारतद्वनुरूपविशोभते ८८ क० साक्षेपं परिशोभितौघपार्श्वमध्यमहि
 तरंगराजैतःस्फुरिता कथमिवदध्यातिकीर्तिकावेरीकनकनिम्नगेषेण ८९ वि० आपातदूषणमिदंनिरूप्य
 माणांअस्यागुणैवस्यात्पश्यतावदेनांपरमरमणीया पीतांबरालंकृतमध्यभागाकल्हारमालोकमनीयवेणी
 सहाद्रिकन्याजनकस्यगेहात्पत्युःसमीपं ब्रजतिप्रसन्ना ९० पुनर्निर्वर्ण्य उद्गुल्लुदल्लुतमगुच्छलसच्छिरस्कास्ती
 रद्वयेपितरवःप्रतिभात्यमुष्याः एनांतरीतुमिहयत्नजुषःस्वशीर्षवध्यावदातवसनाःपथिकाइवामी ९१ किंचि
 टी०१ कवरात्मजाकन्येतिश्लेषेण २ शोभनंतमणं वंस्तुवर्णयुक्तं च ३ आभ्यताच्चइतिपदे ४ त्रयु ५ रूप्यं पक्षेतसिप्रत्ययातं

वि० द०
३४

दंतरमुपसृत्याधस्तादवलोक्यसहर्षं सारंगडिंभनयनानवकेलियोग्यनारंगमुरज्यतरुपुष्कलनिष्कुटेयं श्रीरंगदि
व्यनगरीप्रथतेनयाब्धिपारंगतेर्बुधजनेःपरिसेव्यमाना ९२ निपुणंविभाव्यसशिरःकंपं हंसानिष्कुटदीर्घिकावसनयः
प्रक्रांततर्काहवा लीलोद्यानचरःपतंजलिगिरापुंस्कोकिलःखलति द्वैताद्वैतकथायथाविदधति क्रीडाकुमारादहस्व
रंतांत्रिककारिकाःपरिपठंतेतामुहुःसारिकाः ९३ किंच प्रातःप्रातःपयसिविमलेपावनेसह्यपुत्र्याःस्नायंस्नायं
कलविषयत्यागिनोयोगिनोमी वारवारंभुजगशायनंलोचनभ्यापिबंतेक्षोभेक्षमाःक्षणवदस्विलंकालमत्रक्षिपंति
९४ क० वयस्यविरुद्धमेवाभिभाषसे सारंगदृष्टीःकथमुत्सृज्यःसारंगदृष्टिःस्वदत्तेमुनिभ्यः कंचेरजासंगति
मुत्तिससृक्षोःकवेस्जासंगरुचिःकथंस्यात् ५ विश्वा० सरंभवताभणितानांपदानां व्यासेनैवविरोधःसमाधेयइ
त्यग्रतःपश्यन्जलिं बध्वा श्रीरंगेशोभतेयस्यश्रीरंगेशोभतेचयः नमोहंकलयेतस्मै नमोहंकलयेततः ९६ किंच
प्रणिपतिकमीकुर्मःफणिपतिभोगशायरथांगशय कारणमेकंजगतांवारणपतिभीतिवारणंज्यातिः ९७ क० किमस्मिन्म
दी० १ बहुलकल्याणाः २

३४

हाभुजंगेक्रियंतेत्वयाप्रणामाः तथाहि श्यामोत्तुंगपयोधरोज्वलरुचिस्तन्वभुजंगान्वयंश्रीरंगेस्थलनित्यवासरसिकः-
शृंगारिणामग्रणीः प्राकारप्रकरांतरस्थितिमतीयारौजपद्मिन्यहोनिःशंकपरपूरुषश्चिरमसोनिद्रातितत्संनिधौ ९८
वि० श्लेषावलंबनादोषानेमरोषावहाः प्रत्युततोषावहाइतिनाहमत्रोत्तरयामि पुनर्निरूप्य क्षितिर्भूद्विनिर्जिमोलिपु
धृतपौदोविरहितापकारीच इंदुरिवरंगबंधुदोषाभावेविलोक्यतेकिंतु ९९ यद्वा नर्विधौशुभंरंगलक्षितांगेसुमुदाय्या
यनकारिणीहृदये कल्याणिकुरंगलक्षितांगकुमुदाय्यायनकारिणाविधुतं ४०० पुनःसंचिंत्यसविस्मयं रंगेशसेव-
कायुक्तंनार्तरीतिभजेदिति चित्रमेतदसंगीतिव्यपदेशंयदश्रुते १ अन्यदद्भुतमुद्भुतमत्रश्रीरंगधामनि यच्चंद्राभिरव्य
याप्येषाशोभतेपुष्करिण्यहो २ समंतादवलोक्यसश्लाघं रंगक्षेत्रमिदंरमेशितुरभिव्यक्तिस्थलेष्यादिमंतीर्थंसेवमरुह-
धाभगवतीयांतोष्ठवीतिश्रुतिः सर्वात्मानगरस्यचास्यजगतांनिर्वाहकोनायकोवासश्चेदिहलभ्यतेजगतिकोवैकुण्ठमुत्कण्ठते
३ क० सार्धांगीकारं सोयंयद्यपिहृद्यएवविषयःसायंतनेदीवरश्यामांगेनसनायकःकृततमोभंगेनरंगेदुना १० आता-
दी० १ विदसर्पौ २ रंगस्थलंक्षेत्रं ३ चंद्रनूपो ४ राजापर्वतश्च ५ किरणाश्रवणाश्च ६ रंगसंज्ञकेविष्णो ७ सरंगमित्यर्थः ८ प्रसिद्धं ९ नृत्यरीतिं १० संगी-
त्यभाकःसंगरहितम्.

किंतु चरति हंत पिशुनाः शांतात्मनां तापदाः श्रीमंतो यदुदंचना हतनखल्वत्रासमत्रासते ४ किंबहुना नित्यं कांचनसिंधुम
ध्यरुचिरो निष्कंपसंपन्निधिनिस्तुल्यामपि कांचनश्रियमुरोमध्ये दधानः स्वयं विभ्यत्किं पिशुने न्यएष बहुलप्राकारसंवेष्टिते
शोते धामनिरंगनायक इति स्वारव्यामिहरव्यापयन् ५ वि० सरवेन जातु श्रीमतां हानिः प्रत्युत न देष्टुं णां पिशुनानामेव भ
वत्यनर्थाः परवित्तजिहीर्षया प्रवृत्तः पिशुनस्तस्वयमेव नाशमेति सुलभं शलभस्य किं न दाहः पृथुदीपग्रसनाय जृभितस्य ६
अलमन्यप्रसंगेन तमेव चरंगेशं श्रीरंगधामानमनुसंदधामि सविस्मयं सपर्याविरुद्धादपि प्राप्नुमीष्टे समर्थो जगत्यां यतो
रामचंद्रोत् अरंगाधिराजो दितप्रौढभक्तेरपि प्रापपूजां सरंगाधिराजः ७ अथवानात्र विरोध इति समर्थये कुवस्त-
हानात्सद्वस्तसंयहीराघवः क्षमं हंता कुरंगराजस्य रंगराजमपूजयन् ८ पुनः स भक्तिप्रकर्षभगवंतमुद्दिश्य श्रुतस्तर-
नुत्तिघोषेशात्रुपुष्पीतरोषे निहतविनतदोषे नित्यदास्याभिलासे ललितचपुषि शेषेलव्यसंपूर्णतोषे परमपुरुषशेषे पर्वचंद्रा
विशेषे ९ भगवन् रंगनायक भवदीये सदसि भाषितुमपि वयं विभीमः तथाहि कर्तव्याकरणस्य चाममितरद्यस्य प्रव

क्रीक्षणं भाष्यं व्याकरणस्य साधुविदधेशय्याय दीया पुनः यद्वा हो द्विजशेखरः श्रुतिमयो यस्य शुषा भारती गोष्ठ्या चस्यति
तस्य ते कविजनोरंगेशकर्तुं स्तुतिं १० पुनरंजलिं बध्वासप्रार्थनं वरगुणगणसीमावारिदश्यामधामासततममररामासं
घसंगीतनामा परिहृतभवदामाभासिता कल्पहेमाममकलयतुभूमा मंगलं रंगधामा ११ अन्यतो वीक्ष्य स श्लाघं
स्वामिनीं स्तोमिनीलाजमदमोचनलोचनं अंगनारंगनाथस्य दीप्तिमूर्तिमतीमिव १२ देवीमुद्दिश्य मोहोन्मूलनमु-
ल्लिकाभवजुषां मोक्षाध्वनिः श्रेणिकाचेतः शुद्धिविधानसिद्धगुलिकाचिंतातमश्वंद्रिका विद्याविभ्रमसारिकासिकमले
विष्णोरुरोमालिका मातस्त्वं मम पारिजातलतिका मोदांबुधेर्वीचिका १३ क० कांत्येव हंत रेत्यापि कमलामपि चंचेला
अत्रिष्टेष्टे वरज्जंती मभिष्टोति कथं बुधः १४ तथाहि प्राकूपर्यं कमधिष्ठितोपि मृदुलं पालाशाद्यामपि प्रायः प्रा-
र्थयते कदन्नमिव यः क्षीरोदनं भुक्तवान् प्राश्नात्येष कंदुष्णिकाम मृतवत् प्रागाप्तपीतांबरः कंथायाचति भृत्यतिक्षि-
तिपतिलक्ष्मीकटाक्षात्यये १५ दातुर्द्वारिय एष वारणमगात्तद्वार्यहो वारणं पश्याम्यद्य चिरादशेत भुवियो भूस्तस्य शे-
टी० सभा २ स्थिता स्वभावेन च ३ विद्युतं च पलांच ४ दुर्यवागूः ५ नृत्यवदाचरति

वि०
२६

शु० द०

तेभुजे नाहारानपिलेभिरेयदबलाहारानमूस्तस्त्रियाविंदंते कमलादगूभिभिरहोनिम्नेभवत्कन्नतिः १६ इदं च बो
ध्यं श्रियमुद्दिश्य हंतुर्बधुजनान्धनार्थमनघानुगंतुः पुरस्त्रीशतंरंतुर्जंतुविहिंसकैः सहजनैः संतुष्यतो वंचनैः वक्तु
स्तीक्ष्णमयुक्तमेव वचनं पक्तुर्मितं चोदनं नित्यं नृत्यसिमदिरपुकमलेकृत्यं तवेतन्मतं १७ अन्यच्च एषामन्यकल
त्रदर्शनकलाव्युत्पत्तिश्चून्येदृशोमूढं हृच्च परार्थचिंतनविधौ मिथ्यानभिज्ञं मुखं अप्रज्ञातपशून्बुभुक्षितशिशून्अ
भ्यादकैस्ताभ्यतस्तेषां लक्ष्मि गृहान्दृशान्च भयभीते वेहनावीक्ष्यसे १८ विश्वा० सरेवमनसः रेवदंजननी तवेयं
वाणी यतोदुःशीलेषु दृश्यमानाः साधुजनानुपयुक्ताः संपदाभासाः प्रत्यक्तमृत्युतरणकारणभुवनजननी तवेयं वा
णी यतोदुःशीलेषु दृश्यमानाः साधुजनानुपयुक्ताः संपदाभासाः प्रत्यक्तमृत्युतरणकारणभुवनजननी रूपा कटाक्षं वे
धुर्यनिबंधनाएव उक्तं हि गुणहानेरुदधिदुहित्वैमुख्यनिबंधनत्वमुचितज्ञेन केनचिद्विदुषा सद्यो वैगुण्यमायां
तिशीलाद्याः सकला गुणाः पराङ्मुखीजगद्धात्री यस्य त्वं विष्णुवल्गुभेति १९ ततश्च संपत्तिः किंपचानानां संप्रा

टी० १६ पणाः

३६

साकोपथेनया नरकानुभवोदकेन सालक्ष्मीरूपाफलं २० तथाहि धन्यमन्यतया तृणीकृतबुधा धर्मेषु दुर्मेधसः सेष्यास्तामसपु
ण्यलेशविलसत्संपल्लवाः पल्लवाः पश्यासूनपहाय पंचैषदिनान्याकल्यकल्पादमेभोक्ष्यंते बतयातना बद्धविधाः कार्तातिगतंतिरे २१
यच्च भणितं भवता तत्र भवतः शिष्टान् लक्ष्मीर्नवीक्षत इति तदज्ञानोपहृतिमेव यतः साधुजनेभ्यो मुक्तैर्यैश्चर्यपर्यंत निरंतरभगवद्
क्तिसंपदं प्रदत्ते दुरापास्तमारा मयविकारा वारा शिदुहितुरुदारकटाक्षसुधाधारा संभोगारंभजं भन्मदकितवपरीरंभसंपीडमानप्रोद
स्त्रीरत्नहारप्रशिथिलगुणकंदंगुराः संपदोघाः साधूनामास्मभूवन्स्फुरपुरनिरयीकारदक्षो हिलोके भोक्ष्यंते मोक्षमंते स्थिरनिरवधिका
नंदधारात्मकंते २२ किंच लक्ष्मीकटाक्षपूरः सजयति यदुपचयतारतम्येन नरसुरपशुप्रजानां यतयः स्युर्हंतजंतवः केपि २३
रु० कमलाकटाक्षानिशयो विभवोपचयहेतुरिति नोपपद्यते यतस्तदल्यीयस्त्वमेव संपदुत्कर्षसंपादकं तथाहि गजशिविकातुरगा
स्युर्नरस्य तन्यादृशाहरेस्तन्याः तद्गुम्नि भवति वाहो नीरदउक्षान्च हंतपक्षी च २४ वि० विहस्य ईदृशी सुत्कर्षपिशुना मरविंतालया
मभिनंदामि किंदर्पदायकधनोपचये प्रमत्तैः कंदर्पसायकहृत्तैः क्षितिपैरिहेति संतः पुरंदरनुतंस्वरविंदनाभेरंतः पुरंतदवनावनुचिं
टी० अन्योयेन २ ओकलिकं १ पंचषडवायानि ४ कृतांतोयमस्तस्यये

वि०
३७

तयंति २५ पुनरनुध्यायसांजलिबंधं मातस्तेमधुसूदनप्रणयिनिप्रातःसरोजकटासुधीमुष्टिविचक्षणेभुभगुणेदशीनमस्कुर्महे अष्टाभिः कि-
लरष्टिभिश्चतिसृभिर्जुष्टाःसहस्रेणवादेवाद्वादशभिश्चयद्विषयतामिवार्थयंतेक्षणं २६ इत्यन्यतोवीक्ष्यसानंदं उपरिपुनियहपविग्रहदिबो
कश्चक्रवृत्तशक्रमदविक्रमनिहंता मोदरसमादरसमेतइहपूर्णःप्रक्षिपतुपक्षिपतिरक्षियुगुलेमे २७ क० किंवर्णयसिसूपर्णममुमतिक्लान्त
मर्यादं तथाहि अधिगतनिगमांगोपिद्विजराजोप्यच्युतंदधानोपि निजगारकथंकारंनिःशंकंभिल्लपल्लिकांगरुडः २८ वि० पक्षिरा
जस्यभिल्लपल्लिकानिगरणेनसाधुजनानुग्रहासाधुजननिग्रहसामर्थ्यंसदसद्विवेचनचातुर्यंचव्यंजितमेतत्कथंभूषणमेवदूषयसि शृणु
गरुडोगिलन्किमपिकिल्बिषाविलंखलभिल्लजालमुषितंतदंतरे निरजीगलन्निजगलादिलासरंभवतःपन्नमिवपन्नगेशयः २९ इत
शकुंतपुरंदरस्यास्यस्वच्छंदविहारावसरेष्वप्यभंगुरमेवस्वामिकैकर्या यतः स्वज्येष्ठप्रेर्यहर्याश्रितरथघृणिमन्मंडलस्थान्युताप्यसन्मार्गं
पक्षबातोदूतधरणिरजलन्मेनज्जवेन कल्लोलैरुल्लसद्भिःप्रचलजलनिधेःक्षालयन्पूर्णदर्णःप्रेरवडिंडीरखंडच्छलकुसुमकुलेमंडयत्यं
डजेन्द्रः ३० पुनरभिध्यायन् यद्दीक्षाधैर्यरक्षांकिलपुलकभृतांयान्वतांदैवतानांसेवासंमर्दकालेगिरिशफणिगणाद्विभ्यतामभ्यतानीत्

गु०द०

प्र

३७

सोयंगंगियष्ट्वीधरवरशिरवरच्छायदायादकायश्छिंदन्वृंदंरिपूणांकलयतुकुशलंच्छांदसोनःशकुंतः ३१ पुनःसविस्मयं नगरूपमुपे
तियुक्तमंगीकृतशौर्योपिसुपेर्णुन्नतोपि विनैतैकं विधेयएवचित्रंस्थिरमामोदमगान्मधौर्विपक्षात् ३२ अथसर्वतःपुरींनिरीक्ष्यसांज
लिबंधं श्रीवल्लभदासेभ्यःश्रीरंगक्षेत्रनित्यवासेभ्यः व्रुटितभवत्रासेभ्यःनमोस्तु कृतशिष्यधीविकासेभ्यः ३३ क० सखेसर्वानेतत्पु
रवास्तव्यान्मास्मभवान्नमस्कार्षित् निविरीसगुणस्तोमैर्हरिदासैरलंकृते अदृशूलाःकतिपयेपट्टनेस्मिन्प्रतिष्ठिताः ३४ निरूप्यस
विस्मयं शक्राद्यर्थहविरघहरंशौरिणास्वादितंयन्दत्तंविन्नग्रहणचपलाःकेपिविक्रीणतेतत् धामश्रीमद्यदिमधुजिताधीयतेस्वीय
मेतेनत्रस्यंतेधनकणतृपास्तच्चविक्रेतुमज्ञाः ३५ वि० मंदमतेमेवं किंकिंनजीर्यतिसुकुंदपदारविंदहंदाभिवंदनकृतामिहदेहभाजां
अत्यद्भुतोपधविशेषनिषेवकाणामापादयेतकिं मनर्थमपश्यसेवां ३६ समंतात्पुरींनिरीक्ष्यसश्लाघं रंगादन्यदनंगारेकंसा
रेवास्थलेष्वहो किंदृष्टंकिमपिक्षेत्रंसप्तप्राकारवेष्टितं ३७ क० वयस्यमेवंवोचः अभ्यर्णेस्यपुरस्येतदधिसह्यात्मजा
तटं शैवक्षेत्रमेवेक्षेथाःसप्तप्राकारसंवृतं ३८ वि० विहस्यसत्यं जटाधरप्राकारसंवृतस्यास्यश्लेषनेपुण्येनैवरंगसा
टी० १ रक्षरुत्वं २ वेदशाखाःशिरवाश्च ३ दला निपक्षाश्च ४ नन्वाः ५ वसंतदैव्यो ६ पक्वान्नक्रयस्थानानि ७ प्राभिर्जटाभिःसहितःशंकरस्वप्राकारः

वि०

३८

धर्म्यसमर्थनीयनिपुणं निरूप्य नंदत्वं दर्पदर्पक्षपणनिपुणदृग्वन्धिसंपर्कभालारुण्यः फण्याग्रगण्यप्रकरमयतयाभीषणेर्भीषणेर्भूषणेर्भूषणैः
 कांतः सांतः पुरः सन्कवलितगरलोराजतेराजतेद्रोमह्यां सहात्मजाग्रेविहरति स्फुटिरंशं करः शंखरोचिः ३९ क० सरवेनात्रस्थातव्यं
 यदीहविश्वविलक्षणरीतिरालक्ष्यते पश्य येतोयैर्नादैरभिषिक्तास्तेहितापमुद्भूतिं प्रत्युतजहातितापं कावेरीशं कराभिषिकेण
 ४० वि० कुतएवं क० शृणुतावत् गंगानुषंगद्यमुनासदर्प्येत्यसह्यतापावनसह्यकन्या गंगाधरेस्त्वेरभिषिच्यमानेतोयैः स्वयंताप
 मियंजहाति ४१ वि० ईदृशं दूषणं गुणग्राहिणामभिमतमेवेति अन्यतो विमानं प्रस्थाप्य सानंदं अमीरवलु व्यालाधिपेशयश्मभस्थ
 लभूषितेलाः स्वेलाशनायतनसोद्वतंतरालाः चोलाविभांतिपवमानविहारवेलाडोलायमानसहकारनवप्रवालाः ४२ निपुणं विभा
 व्यसोत्कंठं नागवल्लीमतल्लीभिः समुखीभिरिवादरात् परिरब्धाः प्रमोदंते कमुकाः कामुका इव ४३ इतश्च भवानवेक्ष्यतां अ
 भ्रं लिहानहहपश्य मरुदुधायारोघोरुहः पृथुफलानिहनारिकेलान् आगच्छते सवितृमंडलमाश्रिताय देवाय भक्तितद्वात्तनयोपहा
 रान् ४४ क० ममत्वेवंमतिः लोलदीर्घदलाहृत्तरफलावातो लुलुद्धूलिभिश्चुन्नाः प्रांशुतमाः स्फुरंति पुरतोयेनारिकेलद्रुमाः
 दीप १ कावेरी

गु०

३८

धूमास्वादनपात्रधारिण इमेद्राधिष्ठं च ज्जटाभस्मोद्धूलितमूर्तयो विवसनाः पारंबडिभेदा इव ४५ वि० सहासमन्यतो निर्दिश्य
 पद्मिन्याकर्षेचितगंधप्रसवान् प्रपश्य पुन्नागान् अतनूग्राशगकलनास्संप्राप्तानधिकरेणुसंपर्कम् ४६ पार्श्वतो वीक्ष्य
 अहोमहोन्नताजनपदानामभीषामभिजातता पश्य ज्योतिष्टोमस्तोमउक्थ्यातिरात्रास्तोर्यामः षोडशीवाजपेयः प्रौढायज्ञाः पोंड
 रीकादयो ये चोलेष्वेते चित्रमौपासनंति ४७ पश्य गृहे गृहे पश्य कृताग्निहोत्राः शास्त्रोपधो ल्लाघदो विदोषाः पुण्योत्तराः पंडि
 तपुंडरीकाः पुनंति वेदैकधनाजगंति ४८ क० एतद्विषयविषयाश्लाघाशारवानुशोरवनकर्तव्या यत एतद्देशे वसतां सतामप्यनेक
 प्रकाराः दुराचारा उपलभ्यंते स्नांति प्रातरधिस्रवंति विधिवत्संध्यादिकर्मान् चरंत्य ग्नीनादधते मरवान्विदधते शास्त्राणि चाधीयते
 अभ्यर्चंति स्मरान्पराध्वं कुसुमैरर्चंति किंचातिथीनन्नेः किंतु पुरातनैस्तनुममीपुण्यंति दुष्यंत्यतः ४९ पुनर्निरूप्य सविस्मयं कष्टमे
 तद्देशवासिनीनां विलासीनीनां लज्जाव्युत्पन्निराहित्यं तथाहि अपि हंत चोलवोसस्थैर्यवतीनां चिरायुवतीनां अपकंचुलिका
 बंधौकुचकुंभाविति विरुध्यमुपलब्धं ५० किंच अगूढगाढस्तनकुंभिकुंभमंभोजदंभोदयजैत्रनेत्रं चित्तेनिधत्ते बतचोलदेश
 टी० १ अतनोः कामस्य बाणाः पक्षे अतनुर्महान् यावायुः २ पलविनेत्यर्थः ३ नद्यां ४ वस्त्रं वसतिश्च

वि० गु०
३९

स्त्रैणं प्रवीणं रतिकान्तबाणं ५१ अपिच नवार्तवमहोत्सवेन नुसहस्रशः संगता गृहाद्दहिरशकितंगदितकामगाथाशताः अहार्यक
ठिणस्तनप्रकटनादनागस्विनोभुनेरपि चनांधृतिंचुलुकयंति चोलांगनाः ५२ वि० वयस्यमास्मनिंदचो लमंडलवासिनोजनान्
याभिः सर्वपदार्थशुद्धिरुदितातास्वप्सदेवार्पितं निक्षिप्तं निशिरक्षितं रक्तचिह्नविभक्ष्येत चेत्काक्षतिः त्याज्यं शास्त्रनिषेधतस्तदिति चे
साज्यं सत्तैलं च तद्द्राज्यं पर्युषितं स्मरंति यदतो योज्यं न तद्दूषणेः ५३ पातिब्रत्यमुपेत्य नित्यमनघाचारावदातात्मनां चोलीनां यदिकंचु
कीनकुचयोर्मालीमसीकाततः नारीणां स्मरतोपयोग्यवेषवस्पर्शीरुतिर्दोषइत्युक्तं चेदधरापिधानमपि किं न स्यात्सदावाससा ५४
पार्श्वतो वलोक्य सश्लाघं अस्य देवस्य भाग्यवन्ताखल्वियत्तापरित्यक्ता यतोत्र मणिमयफणितल्पमल्लिकापुंजकल्पशमितजगद
भद्रां संश्रय न्योगनिद्रां दहैरकुहरवतीं देवताचक्रवतीं दिलितदुरितबाणे दृश्यते कुंभकोणे ५५ अंतर्नागरिकीं जनतामवेक्ष्य सशिरः
कंपं स्नात्वा सहास्रकृताजलेशु चितमाभूवाजपादि क्रमेणैव त्वेना च हविः कृते तैरंगिरां कृत्वा च पारायणं नत्वा शार्ङ्गधरं भवामयहरं स्तुत्वा
चतं भक्तिः श्रेष्ठाः कालममीक्षिषंति बहवः श्रीकुंभकोणे द्विजाः ५६ इतश्च कुटीपुगेपीरुचिरास्तयोर्कभूतटीपुगेपाल इति श्रुतोच्च
टी० १ स्त्रीसमुदायः २ अगस्त्यः ३ प्रसूतिमितामिव स्वल्पां कुर्वति ४ आकाश ५ वेदानां ६ यमुना

३९

रत्न अकंपकारुण्यमुपेत्य मोदते संचंपकारण्यमगण्यवेभवः ५७ अत्र किल राजगोपालपादकमलमुपाश्रयतः साधुजन-
स्येत्थमनुसंधानं कोपाटोपदशा विशालपरुषालापादिरूपाशुभव्यापारग्लपितार्थिलोकहृदये भूपा लपोशेरत्वं तापावि
ष्टसकृत्पन्नजनमुत्तयापादने दीक्षितं पापानामपनोदनाय कुहना गोपालमेवाश्रये ५८ कृ० अत्रापि मम विरोध एव प्रतिभा
ति यतः न्यस्तपादः सुमनसां शीर्षेषु मधुहार्यहो सुरारातिर्द्विरेफोपि चंपकारण्यमाश्रितः ५९ वि० विरुधनामपि स
हावस्थितिसंपादके देवे वा सुदेवे कानामविरोधकथा यस्मिन्विलोचनतया सहपुष्पवंतोपर्यंकवाहनतया फणिफक्षिराजो
तिजस्विनो प्रमुदितौ स्थितिमाश्रयेत तस्मिन् न हो भगवति क्व विरोधगंधः ६० इति परिक्रम्या वलोक्य प्रांजलिः परिगतसहकोरेः
प्रांशुभिर्नारिकेलैर्दिनकरकरधारादुष्प्रवेशांतरेभ्यः चुलुकितदुरितेभ्यश्चो लदेशस्थितेभ्यो नम इदमखिलेभ्यो नाथ दिव्यस्थ
लेभ्यः ६१ कृ० भवतु ते वैतेषु नमस्कृतता मम तु देवलकादि देवालयोपजीविदुराचारा नालोकयतो न भवति नमश्चिकीर्षा
तथा हि वारस्त्रीकुचमर्दिभिर्विरचयंत्यर्घ्यादिदानं करैस्तदीटीरसवासितैश्च वदंते जल्पंति मंत्रानमी द्रव्यं देवलकाहरं त्यचकि
टी० १ दूराजभिः २ देवैः मकरंदश्च ३ सूर्यचंद्रौ ४ अत्र चो र्यपरेः

तादेवस्यतत्पूजितास्वेतासुप्रतिमासहंतभविताकिंदेवतासंनिधिः ६२ किंच आघ्राताबतपुण्ययोवतकचानोकर्मसंध्या
दिकंयैरभ्यस्तमभूदसभ्यवचननत्वेववेदाक्षरं अंधश्चौर्यपरेर्दुरन्वयभवेःसूदेरमीभिःकृतान्यन्नोघानिनिवेदितानिभगवा
नंगीकरोत्येषकिं ६३ विमृश्य अहोकलिमहात्म्यादखिलजनानामनिवार्योविवेकविपर्ययःसद्यस्वादरतोर्पितानिहरये-
सत्तोत्तैरेभूरैरन्नान्यत्रनमानयंतिविधिवत्सिद्धानिवृद्धाअपि देवस्यायतनेस्वदंतिविभयाव्रोत्यैःकृतानोदनान्स्पृष्टान्दुष्ट
जनेनकष्टमखिलैर्दृष्टानशिष्टाहतान् ६४ वि० मादशोभ्योहिदिव्यक्षेत्रमहात्म्येवेदिभ्योभवदीयमत्रदुषणंनरोन्वेते यतः
उषस्यवस्मानादुचितशुचिताशालिवपुषोविनीताःस्वेशास्त्रेविगतवृजिनाःपूजकजनाः परित्रातुंलोकांन्विधिवदपतद्रा
न्रविदधतेपवित्रैरन्नाद्यैःपरमपुरुषाराधनममी ६५ आकर्ण्यतामिदमपियदभ्युपगम्याप्यभिधास्यामिरहस्यं विधि
वदविधिवद्वाभक्तितोभक्तितोवाननुरागचिरशुचिर्वानाथमर्चस्विहृत्याः अनुदिनमुपयातेरर्च्यमानासुदेवैररुचिरजितसूति
ष्वास्तिकस्यास्तिकस्य ६६ इदंचावधेयं केचिच्चक्रधरापराधचकिताःक्षमापालभीताःपरेश्रद्धातःकतिचित्पश्यन्त्य
टी०१पाककर्तारः२सात्विकगुणवद्धिः३संस्कारहीनः४विष्णुः

वहिताःरक्षाश्चदिव्यहविः अग्रेन्यस्तमिदंमुदेवभगवानालोकनैःस्वीकरोत्यंहःसंहरणास्थयान्तदिदंप्राशंतिभ्राग्यौत्तराः ६७ पश्य
तावत्त्वानुभवसिद्धौप्रकर्षनिकर्षोभगवदायतनतदितरस्थलपरिकल्पितयोरन्नयोः उपस्कारैःस्फोरैरुपचितस्सामोदभरमप्यवैत्यन्ने
हेकृतमनतिभोग्यंभुजजनः अभूयःसंस्कारिण्यपिहविषिदेवालयभवेत्वनल्पभोग्यत्वंपुनरघहरत्वंचमनुते ६८ इदंचबोधव्यं दे-
वागारनिषेविणःकिलजनादुष्यंतुशुध्यंतुवातेमीस्वामिपरिग्रहेणनियतमान्यामनीषाज्जुषां प्रायेणाश्रयगौरवेणलभतेहीनोपिमाना
हंतांकुक्षःक्लीबमुखोजनोपिभजतेपूजांहिराजाश्रयात् ६९ इत्यन्यतःपरिक्रामन्नग्रतोवलोक्यसहर्षसांजलिबंधं पातुंपातकिनो
जनान्शरणान्पातुंतमःसागरंयांतुयातुपुरीमरीनूरणमुखेजेतुंदशास्यादिकान् नेतुंभूतनयांमुदंविरहिणीमेतुंयशःशाश्वतंदातुं
शर्मचराघवेणरचितंसेतुंनमस्कुरुमहे ७०-हंतकठिनानामप्यनुबंधिजनेप्रीतिरतिमहती यतः लंकापुरेपंक्तिमुखेनरुक्षांभूमीसुतां
भूमिभूतोनुबंधात् पतिंपुनःप्रापयितुंपयोधौसेतूभवंतःस्ववमाप्लवंति ७१ निरूप्य पयोधिमध्येप्लवमानमूर्तयस्तरंगवेगापि
तफेनचिह्निताः हंसंतिकिंसंदरमंतरणवंनिमग्नमेतेनलसेतुभूधराः ७२ पुनर्विमृश्य लंकापुरावासिरघूहहारिसंपर्कपापा
टी०१भाग्यशालिनः२बहुभिः३मन्यते

दिवसिंधुराजः सपक्षभूभृन्निविडांतरोपिविषक्षभूभृद्भिरबंधिकष्टं ७३ शुद्धाः संश्रितधर्मसेतवइमेसोदोयवर्षातपाः स्थित्वासिं
धुजलेसदाक्षितिभृतोघोरंतपः कुर्वते नृत्यंतीरिह नित्यमेवलुलितास्तीक्ष्णैरतन्वौशोर्गोर्लावण्यं दधतीः कदापिनचलं त्यालो क्यवीची
रसूः ७४ क्षणमभिध्यायन्जलिबध्वा अस्तोकदधिरपिवारिधिरेषयस्मान्नस्तोविभर्तिविपुलोपलसांद्रसेतुं गोपायनेदुरित
वंतिजगंतितस्मैकोपायतेरघुपतेमहतेनमोस्तु ७५ कृशा० साक्षपं काकुत्स्थकोपचकितः कमितानदीनामासीद्यदानघगुरु
पूवनाहंतोयः शक्यस्तदैषतरितुंहरिभिः पदाभ्यां किंवाफलं कथयसेतुकृतिश्रमस्य ७६ वि० तत्कथितमेवमयाभवतातुनसम्यग
वधारितं शृणुतर्हिपुनःसावधानं अंभोराशिंवानरालंघयंतित्येतद्वाजीकृत्यराजीवनेत्रः अंहोराशेर्लघनार्थनराणामंभोराशेसेतु
मुञ्चैरवधान् ७७ पुनर्निरूप्य नसागरोसैनभएवफेनव्रजानन्वामीविपुलोडुवर्गाः नसेतुरेषोपिनिशान्चरणान्द्रपातकानामपि
धूमकेतुः ७८ पश्यात्रजलचरभ्रमचमत्कारं गजेन्द्रबुध्यानलसेतुरौलान्धाहायसंतेजलधौवसंतः तद्वासजायाससमुत्पदं द्वा-
न्याधाः प्रधावंतियथागतंते ७९ पुनर्विचिंत्य डिंडीरखंडान्वयपांडुराभद्राधिष्टमुञ्चैः परिणौहवंतं काकुत्स्थसेतुकलयेगुणादय-
टी० १ पक्षरहिताः शत्रवश्च २ कामबाणैः बहुभिर्वायुभिः ३ सौंदर्यं क्षारत्वं ४ विशालता

धोतोत्तरीयंधृतमर्णवेन ८० यद्वा चिराक्षराभूरिभरार्तमूर्तिर्हरित्करिष्वर्पितंनेजकृत्यः श्रमक्षयायार्णववारिशीतेरोतेस
किंसेतुमिषेणशेषः ८१ विमृश्यसश्लाघं यःपुरापोपदेशकच्छेदेसाधनतांगतः ससेतुर्नकथंशक्तः पापपंचकभंजने ८२
इतिपरावृत्यान्यतोवलो क्यसामोदं तापविलुपतिनृणामिहताम्रपणीत्याख्यावहन्नघदवानलज्जृभणोत्थां पाथोनिधेस्त्रिजगति
थितोवरोधोरोधोल्लसत्यरमहर्षमहर्षयूथः ८३ तदभ्यर्णंनिर्वर्ण्य चकास्तिकुरैकापुरीशुचिनिताम्रपणीर्तितेविरक्तपरिपत्रिमत्रि-
यैगमक्तिभिर्वैष्णवेः ददव्रतशटार्युरौबकुलसंपतद्वंभरध्वनिद्विगुणजृभणद्रविडवेदघोषोज्ज्वला ८४ अत्रत्यानांहरिभृत्याना
मित्यसनुसंधानं परिदृष्टवन्तेसहस्रशारंवापरमांद्राविडसंहितांहितानः गुरवेकरवामनित्यमस्मैशठकोपायमहर्षयेप्रणामान् ८५
अंचामचिंचातरुमद्भुतंतंपंचामरद्रुनवधीरैयंतं शठारिसंज्ञंकिलयस्यमूलेतपःफलंकिंचिदुदंचितंनः ८६ दिशंश्चिताना
ममृतात्मकंफलं विलक्ष्णोभातिसतिंतिणीतरुः सहस्रशारंद्रविडागमैसृजन्सयस्यमूलंसमुपाश्रितोमुनिः ८७ हरिमिव
कृतवितरणंबकुलाभरणंवृणीमहेशरणं ध्येयंयंविदुरार्यमुमुक्षुभिर्यत्प्रबंधमध्येयं ८८ तस्मिन्मतिर्मेस्तददाशठारोगायंत
टी० १ पाथोयोदशकादशमूर्धारावणः पंचमहापातकानिस्वल्पानिपंच २ अत्वारितिर्नहरीतितदेशप्रसिद्धिः ३ विष्णुः ४ धिक्कुर्वंतं

उच्चैरिहयस्यगाथाः प्रहायदेहं प्रथयंति दिव्येपदेहमन्नादइति प्रगीतं ८९ कृतदुरितनिरोधानां कलितश्रुतिमौलिभावबोधानां
वशितरमानाधानानां नरुधापिसमाशठारिगाथानां ९० कठिनशठनरेन्द्रस्तावको नृश्लोकपाशान्जठरपिठरपूयैजातुमासंग
दिष्टाः लुठितदृढतमस्केमान्चसंसारकूपेपठतशठजिदुक्तीरश्रमानीतमुक्तीः ९१ कृशानुमामेव ननुशठकोपायत्वं प्रण
तिप्राप्तायभावकोपायत्वं विमलमतेकुरुकायान्निरसितुमंहो विराजतेकुरुकायां ९२ किंच बकुलाभरणीयानां गाथानां स
नुरवेनभरणीयानां हरिगृहमध्येतारैस्वरेण पुनतेप्रपंचमध्येतारः ९३ सश्लाघं विरक्तेरास्थोनीमधुमथनभक्तेर्नैटनभूविमु
क्तेर्निश्रेणीसकृतपरिपक्तेः फलमसौ प्रपत्तेरुद्यानक्षिति रक्तकोक्तेः प्रियसखीचिदंकुरक्षोणीबकुलधरवाणीविजयते ९४
समंतादवलोक्यसानंदं कृशानुमुद्दिश्य अभ्यस्तवेदमौलिभ्यः सज्जस्तत्त्वबुधुत्सया कुरुकापुरवासिभ्यः कुरुकामंनमस्क्रियाः
९५ क० सत्यमेवं तथापि पुनरपि पतितश्रुतिस्मृतयोयतयोपिकतिचिदत्रवर्ततइति नभातीहमाननीयता तथाहि न
संध्यासुस्मानंतिसुषुप्तकमंडल्वभिधृतिर्नचातुर्मास्यादिप्रतमपिनभिशादनविधिः नलिप्सायास्त्यागो नपरिपठनंचोप
दी० १ एतन्नामकपुर्वा २ उच्चस्वरेण ३ राजधानी ४ रंगभूमिः ५ अतिक्रान्तश्रुतिस्मृतयः

निषदायति त्वं तन्नेषां श्रुतिमतमतिक्रम्य चरतां ९६ न केवलमेतावदेव श्रुणुतावदन्यदपि सन्यासाश्रममाश्रितोपि सकलव्यापार
लोपात्मकं के कर्त्यं च पलोहरेरपदिशान्द्रागजधानीं विशान् अर्थानर्जयति श्रितोर्जितमठो मृष्टान्नमश्नात्यसौ को मृष्येदिहराम
रामतदिदंकष्टकलेश्वेष्टितं ९७ किंवहुना अन्याय्यमस्तिकिमितोपि हते कलौ यत्स न्यासिनो विदधते गृहिणां प्रणामान् ए
तन्नुचेतइह कृततिवैष्णवो सावित्यत्र शूद्रममतिर्नमति द्विजोयत् ९८ वि० सखेमेवंभाषिष्ठाः इच्छंतुहंतयतिनः कतिचिद्व्यने
चमुद्भूतनुभैक्ष्यचरणं कलयंतु मावा हर्यं प्रिपंकुरुह किं करतारताश्चैदंकप्रसक्तिरकलंकहृदां कतेषां ९९ यत्पुनरभिहितं
फणिवरपयंक के कर्त्यार्थपर्यटनमपितुर्याश्रमाननुगुणमिति तदपि निपुणनिरूपणविरहविजृम्भितं केचनपंकजलोचन
के कर्त्यायेव पर्यटायंते सन्यासिन इह धन्यास्ते हि स्वतः उपगतसृहाविरहाः १०० इत्यंहि हेयोपादेयविदउदाहरंति भोगाये
वनितं विनी परिणयोयागाहृतिः रन्यातये स्वार्थपाकरुतिः कुपात्रविषयेत्यागार्थमर्थार्जनं स्वाध्यायाध्ययनं प्रतिग्रहकृतेवादाय
शास्त्रश्रमोदुष्येत्स्वादरपूर्तयेयदिहरेः के कर्त्यमान्चर्यते १ अन्यच्च भूयोदोषैरपि परिवृतः पूरुषः सात्विकानां प्रायः पूज्यो भ
दी० १ अतिरुःखोद्गारोयं २ दोषः ३ विष्णुः ४ भ्रमंति ५ त्याज्यग्राह्ये

वि० द०
४३

वति भगवद्भक्तिमासाद्य हृद्यां आक्रान्तापि प्रबल भुजगैः कंदकेरप्यनल्पैः किं नादत्यासरभिकुसुमाकेतकी भाग्यनाजां २ इ
त्यन्यतो भिक्रामन्संमतादवलोक्य सांजलिबंधं क्रियासार्थितवेदेभ्यो ग्राह्यज्यश्रुतीर्बहुन् पांड्यचोलनिवासिभ्यः पंडितेभ्यो न
मोस्तुतः ३ क० सत्यं पुनर्मह्यमराणामप्येषां नरोचते नमस्क्रिया यदेतेषु मिथ्यावादिन एव बहुलमुपलभ्यत अमी स्वलु प्रामा
णिकमप्यर्थदूरीकृत्या प्रामाणिकमर्थमुरीकुर्वन्ति तथाहि प्रत्यक्षगोचरमशेषमपि प्रपंचं मिथ्येति मायिन इमे प्रतिपादयन्ति
सर्वप्रमाणसरणी मतिवर्तमानं ब्रह्माश्रयं निचपरं बत निर्विशेषं ४ पुनः सरोषं हंत ब्रह्मबंधव इमे ब्रह्मणे पिपरस्मै द्रुह्यंति यतः य
देव सर्वज्ञमपास्तदोषं भवार्तिहारिश्रुतमागमांते अज्ञं परं ब्रह्म तदेव भुंक्ते संसारतापानिति संगिरंते ५ न केवलममी परस्मै द्रुह्यं
ति किंतु तत्प्रमाणेभ्यः श्रुतिभ्योऽपि यतः मिथ्यार्थावेदकत्वाद्भ्रुतिषु कुमतिभिः कर्मकांडे निरस्तप्रामाण्ये ब्रह्मकांडे सहगुणवच
नेः शेषितो ब्रह्मशब्दः मिथ्यार्थास्मिन्विभक्तिः प्रकृतिरपि परं ब्रह्मेनैवाभिधत्ते वाच्यत्वानाश्रयत्वात्कथमुपनिषदां मौनतां जानतांते ६ पर
मेते श्रुतिभ्यो न द्रुह्यंति किंतु शारीरकाया अपि पराशरभुवाशास्त्रतत्प्रज्ञानाय निर्मितं असमंजसतानीतमहेतव्रह्मवादिभिः ७
टीप० १ गुणशून्यं २ दुर्ग्राणाः ३ वेदांते ४ अभिधेयशून्या संख्याकारकाद्यर्थाभावात् ५ प्रामाण्यं

४३

किंच यादराः स्वभावः सर्वेश्वरस्तद्विपरीतमेव तमुशंति विरुद्धमतय एते सर्वज्ञमज्ञ इति सर्वपदाभिधेयं कस्याप्यवाच्य इति सर्वमहागु
णानां स्थानं च निर्गुण इतीह समस्तवेदेद्यं त्ववेद्य इति तं जगदीशमाहुः ८ किंबहुना विविधदुरितव्रातस्फीतस्थिरव्यसनाकुलाद
तिमितमते जीवादेवाभिदां परमेशितुः अपगतपरिच्छेदामोदां बुधेरुपगच्छतां मशकशिशुकाभेदो न स्यात्कुतो मंदहस्तिनः ९ अप
रं च दृश्यं मिथ्या दृष्टिकर्तापि मिथ्या दोषो मिथ्येत्येव यार्थी मीषां साधिष्ठानां शोपि किन्नेति चिंताः साधिष्ठानां पंडितानामुदेति १०
वि० वयस्यैवैवं महीसरदूषणेषु विजृम्भिष्ठाः पारंपर्यत आगतो निजकुले पंथान् होतव्य इत्येहैतं परिग्रह्य हंत जगतो मिथ्यात्वमाचक्षतां
अप्येतुं निगमानशेषत इमान् कर्माणि निर्मातुमप्यास्ति क्युञ्चतुरा निका ममिन्तरे केतावदेतादृशाः ११ किंच श्रुतीरध्येतारः कि
मपि वदितारः प्रतिदिनं क्रतूनां हतारः किमपि जपितारो मनुगणं अमी स्मार्ताश्चाध्यान्यपिरन्वयितारो विधुनते श्रुतेरप्रामाण्यमूपसज
दननुष्ठापकतया १२ क० समंतादवलोक्य निस्तुला अमी विषयाः शैवप्रचुरतया न श्लाघामर्हन्ति अत्र हि तत्त्वहितपुरुषार्था
नयथावस्थितानभिदधानाः शैवाविदुषोऽपि विमोहयन्ति तथाहि मदनजनके वीतातं के महागुणसेवधौ परमपुरुषे नित्यासक्तांशु
टी० १ नर्कयंति २ अधिष्ठानसहिते ३ उत्तमानां ४ उन्नतामाभूरित्यर्थः ५ त्याज्यः ६ संपादयितारः ७ मंत्रः ८ प्रसक्तं

तिंकमलामिव चतपशपतोश्चलोपेतेमनोभवदाहकेनिहितहृदयांशौवाजल्पंत्यभाग्यहताइव १३ सूर्यारोग्यमिच्छेत्कमपिहुतबहा
संपदुल्लासमिच्छेदीशानात्तानमिच्छेदन वधिविभवं मोक्षमिच्छेन्मुकुंदात् इत्याद्याः सत्यवाद्यादिममुनिमणितीराकलयापिविष्णोः सेवा
शौवास्त्यजतोवतभवहेतयेभावयंते भवंते १४ अपिच तद्विष्णोः परमपदं हितमसः पारे सदा पश्यतासांद्रं सूरिगणेन निर्मलमहानंदात्मकं
शाश्वतं अप्रेप्संत इमे समेतमनिशंवेतालभूतालिभिर्लोकं भीकरमंचितुं व्यवसितामाहेश्वरं नश्वरं १५ वि० सखे गुणग्रहणकुतूह
लीभूयाः नित्यं कर्म समाचरंति निगमान्शास्त्राणि चाधीयते संतन्वंति च सप्ततनुनिचयं धिन्वंति भक्त्या तिथीन् सावन्त्येव कर्म च यतिश्च यः
शौवाः सदेवा दरादेशामीदृशधर्मणां कतिपये दोषा विषयानकिं १६ अन्यच्च श्रोतव्यं स्मरहरपरिचर्यासांप्रतंतन्यते याजनयति हरिभक्तिं
हंत जन्मान्तरे सा शमितदुरितवर्गसाचसूते पवर्गकुतूहफलहानिः कुर्वतां शर्वपूजां १७ परंतु सारुद्रभक्तिर्वितनोति नद्रं यावि-
ष्णुविदेषलवासहिष्णुः तएव धर्माय भवंति दाराः कदापि यान्नाभि मृशंति जाराः १८ शेषशायिदेषु एव हि मूर्धाभिषिक्तो दोषः पुरु-
षाणां पश्य नास्ति क्यभावहति नारकमातनोति प्रोढीं निहंति परितुं पतिसंपदं च आयुः क्षिणोत्युपचिनोति च सर्वदोषान् देवो मुकुंद
टी० १ संसारनिवृत्त्यै २ अनिच्छंतः ३ युक्तं ४ कृतनिश्चयाः ५ तर्पयंति भोजनादिना ६ प्रसिद्धः ७ पोषयति

विषयो विषयगनुत्पत्तिः १९ क० तथ्यमेतत्तथाप्येवेदिकव्रतेष्वेव प्रयततां शिवभक्तिमभिनयतां पाषंडविशेषाणामेषां वेष एव भीषयति
हृदयं तथाहि श्रिताभेयमार्गाश्रिताभस्मशुष्यनिदालाजटालास्फुटालापशून्याः स्मशानाग्निसेरव्यादृशानिर्दहतः पिशान्वाइवामी
दिशास्तभ्रमंति किंचैषामतिजुगुप्सितारीतिः पक्षीकृत्यगिरीशंसिंध्यारहिताश्चर्मनहीनाश्च इच्छंत्यधिगंतुमिमेधनं जयं लिंगदर्शने
नेव २० अन्येचात्र दीर्घवक्त्रनखरंखरकल्याउद्धरंत इव बाहुयुगंते शौचमाचरितुमप्यसमर्था नीचबुद्धिहृदया विहरंति २१ वि०
विमृश्य सखे गुणग्राहिणानेतेपिदूषणीयाः शीतोष्णजृंभणसहेषु जितेन्द्रियेषु कष्टोपवासपरिशुष्ककलेवरेषु पुण्यस्थलादनपराकृतकि-
ल्विषेषु जानीहिकानपि गुणान्जटिलेष्वमीषु २२ इत्यन्यतो वीक्ष्य साशंकं कइमे पुस्तकहस्ताः काल्पएवोत्थाय तत इतः पर्यटंति क०
निपुणमवलोक्य सपरिहासं ज्योतिःशास्त्रमहोदधौ बहुतरोत्सर्गापवादात्मभिः कल्लोलेर्निबिडे कणान्कतिपयान् लब्ध्वा कृतार्था इव
दीर्घायुःकृतसंपदादिकथनैर्देवज्ञपाशाइमेगेहगेहमनुप्रविश्य धनिनां मोहं मुहुः कुर्वते २३ किंच विलिखतिसदसद्वा जन्मपत्रं जना-
फलतियदितदानीं दर्शयत्यात्मदाक्ष्यं नफलतियदिलग्नद्रष्टुरेवाहमोहं हरति धनमिहैवं हंत देवज्ञपाशः २४ अपिच प्रमोदेरेवेद-
टी० १ मुकुंदसंबंधी २ अमंगल ३ अत्यारक्तयेत्यर्थः ४ अभिध्याय पक्षकृत्वा ५ अनुमानसिद्धिः अहसिध्यन्यतमी ६ सत्कारः अनुमानं च ७ अग्निं, धनं जयं चेत्यर्थगपि-

वाप्युपनमतिपुंसोविधिवशा न्मयेवं प्रागेवाभिहितमिति मिथ्या कथयति जनानिष्टानिष्टाकलनपरिहारेकभिरनानसोमेषादीनां
परिगणनयेव भ्रमयति २५ अस्तवातथ्यवादीदैवज्ञस्तथापि वृथा तद्वचः प्रवणं तथाहि अस्मत्स्वमथस्मत्स्ववाकर्मणां पञ्चिरेव
लास्वहह नियतमेतेभुंजते देहभाजः तदिह पुरत एव प्राह मोहूर्तिकश्चेत्कथय फलममीषामंततः किंततः स्यात् २६ वि० ऐहि-
का मुष्मिक कर्मारंभोपयोगिनो नोपालंभमर्हति ज्योतिर्विदः शृणुतावत् नदैवं न पित्र्यं च कर्मावसिध्येन्न यत्रास्ति देशे ननु ज्योति-
षज्ञः न तारान चारान वानां गृहाणां न तिथ्यादयो वा यतस्तत्र बुद्धाः २७ यच्च समर्थितं मोहूर्तिकवचननिशमनं मुधेति तं नि-
पुणान भणंति भानोः शीत करस्य वापि भुजग्रासे पुरो निश्चिते तीर्थानामटनं जनस्य घटते तोपत्रयोच्चाटनं इष्टे प्रागवधारि-
ते सति धूने स्फुटेश्चला भोभवेत्तदृष्टे तु व्यसने तत्र तत्परिहृतिः कर्तुं जयाद्यैः क्षमा २८ अविश्रंभश्च देवज्ञवचनेषु अनुपपन्नः
वक्षिह्रासौ कुमुदसहृदः पुष्पवंतो परागः शुक्रादीनामुदयविलयावित्यमी सर्वदृष्टाः आविष्कुर्वन्त्यखिलवचनेष्वत्र कुंभीपुलाक-
न्यायान् ज्योतिर्नयगतिविदां निश्चलं मानभावं २९ इत्थं किल नीतिविदो विदुः विदेवज्ञं ग्रामं विबुधविधुरां भूपतिसभां
टी० १ परिपाकः २ राहुकेतुभ्यां ३ स्थालीपुलाकन्यायेन

सुरवं श्रुत्याहीनं मनुजपतिशून्यं च विषयं अनान्धारान्धारानपहरिकथं काव्यमपि च प्रवृत्तत्वापेतंगुरुमपि स बुद्धिः परिहरेत् ३०
क० अस्त्ववमित्यन्यतो वीक्ष्य सोपहासं मिथ्योषधैर्हन्ति मृषाकषाये रसह्यलेह्योरयथार्थतैलेः वैद्या इमे वंचितरुग्णवर्गाः पित्रिंशुभां
उपरि पूरयन्ति ३१ किंच न धातौ विज्ञानं न च परिचयो वैद्यकनयेन रोगाणां तत्त्वावगतिरपि नो वस्तुगुणधीः तथाप्येते वैद्या इति
तरलं यंतो जडजनानसून्मृत्योर्भृत्या इव वस्तुहरंते गदजुषां ३२ अपि च कषायैरुपवासेश्च कृतामुल्लाषेनां नृणां निजोषधकृतां
वैद्यो निवेद्य हरते धनं ३३ वि० वयस्य विश्वोपकारिषु वैद्येष्वेवं न कलयेथाः पश्य मस्ते दुःसहवेदना कबलिते मग्नेस्वरे तर्गलं
तप्तायां ज्वरणावकेन च तनोतां ते दृषीकव्रजे दूनेषं धुजने कृतप्रलपने धैर्यं विधातुं पुनः कः शक्तः कलितामयप्रशमने वैद्यात्यरो विद्य-
ते ३४ किंच मावोधि वैद्यकमथापि महामयेषु प्राप्तेषु योऽभिषणिति प्रथितस्तमेव आकारयत्यखिल एव विशेषदर्शी लोकोपितेन
भिषगेषु न दूषणीयः ३५ कष्टमहोक्तोपकारेण्यगदंकारे कृतप्रलपने एव निर्विवेको लोकः इत्थं हि कवयः कथयन्ति निर्वृत्ताध्वरक-
त्यक्रविजमहोत्तीर्णापगोनाविकं युष्मांतं सुभटं च सिध्य विजयो वीर्यदारमासस्थलः रुध्रं वारवधूजनं च कितवो निर्घृष्टनद्यो वनो ध्वस्ता
टी० १ देवाः २ रोगिवर्गः ३ उदरभांडं ४ आमयंतः ५ नीरोगतां ६ मस्तके ७ म्लाने ८ दुःखिते ९ शकटाश्वादिपालकं

तं कचयश्चिकित्सकमपि हेष्टिप्रदेयोर्थिनं ३६ रु० विमानमग्रतश्चालयन् अग्रतो वलोक्य सोपालंभं सखे पश्यान्न कवीना
मेषां शास्त्रैर्विप्रतिषिद्धां चर्यां श्रीनाथस्तवनानुरूपकवनावाणीमनोहारिणीकण्ठहाकवयः कर्दयकु रितलक्ष्मोपालसात्कुर्वते इ
रोपाहतसारसैंधवपयोदेवाभिषेकोचितं संसेके विनियुजते स्म ततः शारवालवालस्य किं ३७ किंच स्तवद्वयनिवर्तके सनिह
रौ कविः सूक्तिभिः करोति वरवर्णिनी चरितवर्णनं गहिर्तं अनीतिरवनीपतिर्वतश्रुनीतनुं मौक्तिकैर्विभूषयति देवता मुकुटभागयोग्ये
र्यथा ३८ वि० आंतरध्वांतरवयः कवयस्त्वयानाधिक्षेप्याः कामं वान्चः कतिचिदफलाः संतुलोके कवीनां संत्येवान्यामधुरिपुकथा
संस्तवात्कामदोग्ध्यः वित्तं कामं भवतु विफलं दत्तमश्रोत्रियेभ्यः पात्रे दत्तैर्भवति हि धनैर्धन्यता भूरिदानुः ३९ कल्याणं भगवत्क
था कथनतः काव्यं विधातुः कवेस्तस्यैवांगतया क्वचिद्वचयतः शृंगारवीरादिकं कोदोषो भविता यदन्न कविता शीलैः समाश्रीयते पंथाव्या
सचसंधराश्रुतिभवं ग्रंथादिषु प्रेक्षितः ४० रु० नरस्तु ते विधातारो न वस्तुतश्चेष्टुधैः श्लाघनीया इति कवीन्शास्त्रो ध्वन्यो वि
निंदति वि० धनचपलसकलपुरुषसाधारणमिदं दूषणमविवेकिभिः कविष्वेव केवलं माधीयते यतः पद्ये हेतुतमे स्तुवंति क
वि० १ रूपणाः २ नृपवर्णनपरां ३ वसंधराश्रुतिर्लक्षणया वल्मीकं तत्र भवो वा ल्मीकिः ४ शास्त्रमार्गसंचारी

वयः प्रायेण पृथ्वीपती न त्येतां स्तुवते वचोभिरन्वमत्कारैरसोरैरपि पद्यारंभेण शक्त्यशक्तिविहितो भेदः कवीनां भवत्यन्ये
षांच परं नरस्तुतिरुक्तो दोषश्च सार्वत्रिकः ४२ क्षणमालोक्य सादरं प्राचेतसव्यासपराशराद्याः प्रांचः कवीद्राजगदं चिता
स्त गोष्ठीनवीनापि महाकवीनां पूज्या गुणैर्भुवनोपकर्त्री ४३ तथाहि माघश्चोरो मयूरो मुररिपुरपरो भारविः सारविद्यः -
श्रीहर्षः कालिदासः कविरथ भवभूत्या क्लृप्तो भोजराजः श्रीदंडी डिंडिमारव्यः श्रुतिमुकुटगुरुर्भल्लटो भट्टबाणः ख्याताश्चान्ये स्तुव
ध्वादय इह कतिभिर्विश्वमात्हादयंति ४४ परंतु संपन्निर्मदभावयोरनघयोः साहित्यपांडित्ययोः सामर्थ्यान्यजनोपकारकत
योः साम्राज्यदाक्षिण्ययोः ओदार्यप्रियवादयोश्च कथयंत्याचारविज्ञानयोः सामानाधिकरण्यमेव विबुधोत्तंसप्रशंसास्पदं ४५
इदंचावधेयं प्रणतचरणरेणुविष्णुचितौ शठमथनः सरसीमुनिः सभूतः मधुरकविरितो परे च धन्याः कतिनपुनंति जगंतिसूक्ति
पूरैः ४६ रु० परतो विमानं प्रस्थाप्य पार्श्वतो दृष्ट्वा पश्येतां नाग्रहिणः पुरुषान् यदेते व्यर्थमेव न्यायग्रंथसंततचित्तनेन विश्रा
म्यंति तथाहि कर्मब्रह्मविचारणां विजहंतो भोगापवर्गप्रदां चोषं कंचन कंठशोषफलकं कुर्वन्त्यमीतार्किकाः प्रत्यक्षं न पुनाति ना
दी० १ मदराहित्ये २ दानशौडवं

वि० गु
४७

पहरते पापानि पीतुं च्छटा व्याप्तिर्नावति नैव पात्यनुमितिर्नोपक्षतारक्षति ४७ किंच हेतुः कोपि विशिष्टधीरनुमितौ न ज्ञानयु-
ग्मं मरुत्वाच्चोनेति च मोहवादमुखरानैयायिकाश्चेद्बुधाः मेषस्यादुमियत्पलं बलिभुजोदताः कियंतस्तथेत्येवं संततचित्तनैः श्र-
मजुषोनस्युः कथं पंडिताः ४८ विशिष्यन्ते तस्य शुष्कतार्किकस्य रीतिर्विवेकिनामुपहासास्पदं शृणुतावत् न जिघ्रत्याम्नायं
स्पृशति न तदंगान्यपि सकृत्पुराणं नादत्तेन गणयति किंच स्मृतिगणं पठन् शुष्कं तर्कं परपरिभवार्थोक्तिभिरसौ न यत्यायुः सर्व-
निहितपरलोकार्थयतनः ४९ अपि च प्रयत्नैरस्तोकैः परिचितकृतर्कप्रकरणाः परं वाचोवदन्त्यान्कतिपयपदो घान् विदधतः
सभायां वाचाटाः श्रुतिकदुरंतो घटपटान्नलज्जंते मंदाः स्वयमपि तु जिह्मेति विबुधः ५० वि० वयस्य विविधोपकारविधायका
नैयायिकान्मावमंस्थाः शृणु मोहं रुणद्धि विमलीकुरुते च बुद्धिं सूते च संस्कृतपदव्यवहारशक्तिं शास्त्रांतराभ्यसनयोग्यतया
युनक्ति तर्कश्रमो न तनुते किमिहोपकारं ५१ तथा हि प्रायः कार्यैर्गमितवयसः पाणिनीयांबुराशेः सारज्ञस्याप्यपरिकलितन्या-
यशास्त्रस्य पुंसः वादारं भेदितुमनसो वाक्यमेकं सभायां प्रवृजि ब्रूयादिति कियती पश्य कष्टमवस्थां ५२ किंवदुना अप-
टी ०१ परमाणुसमुदायः २ व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानविशिष्टः ३ पूर्वोक्तगतांशद्वयम् ४ त्वग्निं द्रियप्रत्यक्षः ५ काकः ६ लज्जते

४७

रीक्षितलक्षणप्रमाणैरपरामृष्टपदार्थसार्थतल्लैः अवशीकृतजैत्रेयुक्तिजालैरलमेतैरनधीततर्कविद्यैः ५३ निरूप्य अ-
दुतस्तर्कपाथो धिरगाधो यस्य वर्धकः अक्षपादो तमस्पृष्टस्वकलंकः कलानिधिः ५४ पुनरालोक्य सश्लाघं ज्ञानाब्धिरक्षि-
चरणः कणभक्षकश्च श्रीपक्षिलोप्युदयनः स च वर्धमानः गंगेश्वरः शशधरो बहवश्च न व्याग्रंथैर्व्यरुध्यत इमे हृदयांधकारं ५५
क० अपरत्रय्यो मयानं प्रस्थापयन् अग्रतो निरीक्ष्य सोपालंभं मीमांसकाः कतिचिदत्र मिलंति वेदप्रामाण्यसाधनकृतोपिन-
ते भिन्नं वाः उहोषितोप्युपनिषद्विरशेषशेषी ब्रह्मैव नाभ्युपगतः पुरुषोत्तमो ये ५६ विशिष्यन् च मीमांसकानां गोष्ठ्यां विश्रुताः
शबरादयः शबरादय इव भगवद्भक्तानां विनिंदनीयाः निमीमांसाशास्त्रलोकप्रसिद्धाः सर्वषड्गुणसेहिरे नैव सतां चैतन्यस्यापेक्षं
देवतानां च कुर्विंश्च न श्वरं मन्यमानाः ५७ वि० सर्वनिर्विल निगमार्थनिर्धारणबद्धादरेषु मीमांसकेषु मास्मसन्नहेथाः शृणु
आदौ धर्मप्रमाणं विविधविधिभिदाशेषतां च प्रयुक्तिं पौर्वापर्याधिकारोत्तदनुबहुविधं चातिदेशांतथोहं बाधतं च प्रसंगं नयन-
नयशतैः सम्यगालोक्य ज्योभिन्ना मीमांसकेभ्यो विदधति भुविकेसादरं वेदरक्षां ५८ पश्यता वद्भगवत इव जैमिनिशासनं
टी० १ अज्ञानपदार्थसमूहतल्लैः २ जयमुक्ति ३ राहुः अज्ञानं च ४ प्रतीतपदार्थैः सहा विचिन्तात्मः ५ स एव ब्रह्म इति ६ लोपं

विदिकैः सर्वैरनतिक्रमणीयं नैयायिकावाननुशादिकावात्रयीशिरःसुश्रमशास्त्रिनोवा वादाहवेविभ्रतिजेमिनीयन्यायोपेरो
धेसतिमोनमुद्रां ५९ यच्चमीमांसकेषु दोषो ह्यटनंतदज्ञानतः भगवदनभ्युपगमनं देवतचेतन्यनिर्देवश्वेषां कर्मश्रद्धावर्ध
कतत्प्राधान्यप्रदर्शनायेव ६० पुनरालोच्य सबहुमानं आगमरूपविचारिण्यधिकरणसहस्रशिक्षितविपक्षे स्वामिनि-
जेमिनियोगिन्यपरज्जतिहृदयमस्मदीयमिदं ६१ शबरकुमारिलगुरवो मंडनभवंदेवपार्थसारथयः अन्येचविश्वमान्या
जयंतिसंत्रायमाणतंत्रास्ते ६२ क० अस्त्विति विमानमन्यतोगमयन् पार्श्वतो दृष्ट्वा सोपहासं दिवाणञ्जद्वयसञ्चरुदुःसिद्ध-
सोस्तिपूतसृष्टिसिप्तथमिष्वसमस्ताहसिचपुनापुरतदञ्जच्छेद्योत्यादिदि लोपोव्योर्वलिचुद्धिरेचिर्यवैभंदाधा
प्यदापुच्छेचटेरित्यब्दान्निखिलान्नयंतिकतिचिच्छब्दान्पठंतः कटून् ६३ किंच सूत्रैः पाणिनिकीर्तितैर्बहुतरेर्निष्पाद्य
शब्दावलंबैकं कठस्तवमक्षमारचयितुं मिथ्याश्रमाः शाब्दिकाः पक्षौ न विविधं श्रमेण विविधा पूपाग्रसूपा न्वितं मंदाभीननु
रुंधते मितबलानां प्रातुमप्यक्षमान् ६४ वि० त्रय्याभरणेषु वै याकरणेषु भवान्मास्मकलयतु दोषशकैलं यतः कृत
री० १ वादयुदे २ न्याय रूपे प्रतिबंधके ३ लोपं ४ लेशं

दुरितनिराकरणं व्याकरणं चतुरधीरधीयानः बुधगणगणनावसरेकनिष्ठिकायां परंजयति ६५ पातंजले विष्णुपदापगायाः पा
तंजलेचापिनयेवगाहम् आचक्षते शब्ददमाप्रसूतेराचक्षते रागमधोक्षजेच ६६ अपिच नृणामनभ्यस्तफणाभृदीशगिरां दुरापा
बुधराजगोष्ठी अबुधचापश्चेति पद्धतीनां युद्धाक्षमवोक्षतयोधसार्था ६७ तथाहि नांगीकृतव्याकरणोपधानामपाटवं वा निस्र-
गादमासं कस्मिंश्चिदुक्ते तु पदे कथंचित्त्वे रवपुःखिद्यतिवेपतेच ६८ क० साक्षेपं कथं सरवे शतकोटिपाणिनिगदितादपि पाणि-
निगदितमेव व्याकरणमाद्रियं ते संतः वि० पाणिनीयमेव हि व्याकरणं प्रयोगोपयिकं प्रविशदप्रतीतिकारणमितितत्रैवादरः पंडितानां
तथाहि सूत्रपाणिनि कदं कलयन्पुरुषः समुहह निस्रदृशम् वर्णादीनां धर्मान्बुध्वा विधिवत्प्रयुक्ते सो ६९ इति विमानं अन्यतश्चालयन्पुरो
बलोक्त्यसरेपश्यच्छांदसानर्थचापलेन विस्त्रीयमाणाम्नायान् आः कष्टमप्रहृष्टाः शिष्टा अपि विनशापलाविष्टाः अध्यापयंति वेदानां
दायचिरायमासिमासिभ्रतिम् ७० वि० वयस्यमेवंवादीः नाध्यापयिष्यन्निगमान्श्रमेणोपाध्यायलोकाद्यदिशिष्यवर्गान् निर्वेदबाहं
किल निर्वितानमुर्वीतलं हंततदा भविष्यत् क० विरुद्धमिदं भाषितं यदेदापाये सति नयज्ञाभ्युदयः स्यादिति वि० अवगच्छतावदेतदवि-
रीम १ पातंजले इति पदद्वयं २ वदंति ३ जननादारभ्य ४ मरणानन्तरं ५ धनुर्वेद ६ इंद्र ७ उपयोगी ८ वेतनां

रुद्धमेव नार्न्नायतोमरेयस्मिन् यजमानतयास्थितः तत्समागमतः सोपिनाम्ना यतो भवेन्न किम् ७२ क० पुनरन्यतो दृष्ट्वा सोपहासम्
पश्येता नृराजसेविनः परित्यक्तलोकद्वयसोरव्यान्स्पष्टमोरव्यान्पुरुषान्नेषां संध्याविधिरविकलानाञ्च्युताच्चापिसांगानस्वेकाले हवन
नियमो नापि वेदार्थचिन्ता नक्षत्रहेतुनियतमज्ञानं नापि निद्रावकाशो न ह्येते लोकावपि तनुभृतां राजसेवापराणाम् ७३ वि० दुःसहसा
बहुजनपोषकाणामेषां निंदा अशेषपुषिकलावप्यप्रमत्ता स्वधर्मादनुदिनमुपकारानाचरन्ते बुधानां बहुजनपरिपुष्टौ बद्धदोक्षास्त
एते तनुस्त्वमपि हितातन्वते राजसेवाम् ७४ सर्वाणि दिव्यक्षेत्राण्यवलोक्य सांजलिबंधं कृत्वा नुमुद्दिश्य गंगाझरीपरिचिता
प्रिजगन्निदानं रंगादिधामसु चिरात्कृतसन्निधानं विश्वं स्वतो विशदमेव विलोकमानं बंदस्व वस्तुनमदांतिहराभिधानं ७५ क०
नन्वत्रतृतीयचरणार्थेन मह्यं रोचते विलोचने विभोर्यस्य विरव्याते पुष्पवत्तया साक्षात्कर्तुं स्फुटं सर्वशक्नोति सकथं हरिः ७६ वि
सूर्यचंद्रलोचनतया सत्त्वमत्कारं चक्रधरं स्तुवानायतुभ्यं न कुप्यामि शृणुतावदिदम् श्रेयस्तोयदसंप्रदायरसिकच्छायः सहाय-
श्रियश्चिंतोरत्नसपत्नवीक्षितलवश्चेक्रीयतामायतम् यो विदेन हि गात्रवान् हिमरुचा प्युष्णां शनानेन वान् सग्रीवेण च मित्रवान्
टीप १ न आम्नायत इति चेदः २ नाममात्रेण सयतः ३ अशुभवहुले ४ सूर्यचंद्ररूप या पक्षेक्षिरोगविशेषवत्तया ५ पृथक्पदं कर्म ६ चिन्तामणिप्रतिपक्षीभूतः

कुशलवत्रह्यादिभिः पुत्रवान् ७७ सरेव संक्षिप्य वक्ष्यमाणं सारभूत मिममर्थं गृहाण नराः सहरावापशवः परेवाननिंदनीयाः पुरु-
षेण भूष्णुना यतोपि दोषप्रचुरे जगन्त्रये न संतिते वीतगुणाः कलावपि ७८ क० अभ्युपगम्य दाढ्याय गुणसमृद्धेर्दूषणभणितिः
समस्तवस्तुनाम् अस्माभिरुपनिबध्ना सिद्धांतस्यैव पूर्वपक्षोक्तिः ७९ इति सकलजनानामीरयंतौ शुभं तौ मधुमथनपे वित्रक्षेत्रसे
वाकृतार्थौ अनुपशिष्टदसरव्यो हंत गंधर्वमुरव्यो निजसदनमगातां निर्भरानंदसांदौ ८० सकलकुशलसिद्धयै सर्वदेवस्थलेषु प्रज
तुभ्यं विविदुर्द्विं वत्सराद्युत्सवश्रीः अपगतभवरो गौरध्वराणां प्रयोगैरखिलशुभकराणामस्तु भद्रं हि जानाम् ८१ जयतु जगतिलक्ष्मणा
यं पक्षोजयतु वचःश्रुतिमौलिदेशिकानाम् जयतु निगमवर्त्मनिः सपत्नं जयतु चिराय मुरारिरंजनांदौ ८२ प्रकाशदोषप्रचुरेप्यमुषि
नृग्रंथे मदीये करुणानुबंधात् प्रसादवन्तो न क्लेशानवन्तु परंतु विश्वावसवन्तु संतः ८३ इति श्रीपंचमतभंजननिबंधनव्याख्यातृतातय
ज्वभागिनेयवाजपेयसार्वप्रष्टाप्तेर्यामादियज्वत्रेयवंशमौक्तिकी भवदप्यख्याचार्य ननु भवश्लेषयमकचक्रवर्तीरिघुनाथाचार्य दीक्षित
तनयस्य श्रीमद्वंकटाध्वरिणः कृतौ विश्वगुणादर्शः समाप्तः ॥ श्रीः ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ श्रीरुष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ ७९ ॥
टीप १ अभ्युदयेच्छुना २ प्रापयंतौ ३ पुत्राभिमनः न भवन्तु ४ किंतु विश्वावस्तु सदृशाः संतु गुणग्राहिण इति

॥ एष विश्वगुणादर्शः स्पर्शानर्हकुमारकैः ॥ निरान्मालिन्यमानिन्येदुर्लिप्युल्लेखनादिभिः ॥ १ ॥
 ॥ सकष्टैरधुनामृष्टः शिष्टानां दृष्टितुष्टये ॥ सरीसृष्टादर्थसृष्टिमपिकर्णेषु भाविनीम् ॥ २ ॥
 ॥ अनंततनयेनायं श्रीमन्मन्त्रकवासिना ॥ लेलेइत्यपराभिरन्याविरन्यातेनां किनामले ॥ ३ ॥
 ॥ मुंबापुरशिलायंत्रे ज्ञानदर्पणनामके ॥ वेमुदीभूमितेशाके परिधान्याह्वयने ॥ ४ ॥
 ॥ प्रीयादनेनाप्रतन प्रयत्नस्तनयितुना ॥ तडिहत्तांडवंतन्वच्छिरं डांडं वरं महः ॥ ५ ॥

॥ मुंबईतज्ञानदर्पणछापपरवान्यांतछापिलें ॥

शके १७७४ परिधावी०

पत्र		अंश	शुद्ध	पत्र		अंश	शुद्ध	पत्र		अंश	शुद्ध
अनेक	सोक			अनेक	सोक			अनेक	सोक		
१	१	विबेक	विबेक	१०	१०	उज्जंभत	उज्जंभत	२४	१	मुमुद	मुमुद
१	१	छांदस	छांदस	१०	१०	अंचन्	अंचन्	२४	१	तापिछ	तापिछ
२	१	त्रैय्येव	त्रैय्येव	२०	२०	विबंत्ते	विबंत्ते	२४	१	अंबुदछायः	अंबुदछायः
२	१	रुदैद्राह	रुदैद्राह	२०	२०	लंकेश	लंकेश	२४	१	मवातः	मवात
५	१	दानं	दान	२०	२०	नष्टेषु	निष्टेषु	२४	१	शयन	शयान
१०	१	ग्रहे	ग्रहे	२१	१	गहगम्	गहनम्	२४	१	सपन्न	सन्न
११	१	पूर्वम्	पूर्वम्	२२	१	किमिति	किमित	१	२४	सरसि	सरसी
१३	२	कोसला	कोसला	२२	१	चक्रोज्ज्वलं	चक्रोज्ज्वलं	१	२४	आलये	आलये
१४	टीप	विष्णुभक्तिपीठका	शिवविष्णुभवनविधं सिनः	२३	१	नंतसराः	नंतसरः	१	२४	मदमेतमेवं	मंदमतेमेवं

पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
अनं.	सां.				अनं.	सां.				अनं.	सां.			
२५	२५	१	अचुरुध्यते	अचुरुपते	२९		५	मत्तास्ति	मत्ता	३२		८	तत्ति	तत्तिन
२६		१	मिरवो	मृदवो	३०		५	रुध्यना	रुध्यना		३३	२	प्रतिठना	प्रतिच्छता
	२७	२	रन्वति	रज्जति		३०	२	बंधार्पन	बंधापत		३३	५	नेयमिक	नेयमिक
	२७	६	नागराजी	नागराजिः	३१		३	काल्या	कल्या		३३	६	मुखवैखरी	मुखमुखवैखरी
	२७	८	सीत	शीत	३१		३	दयः	दुसा	३४		२	वरंगिणी	तरंगिणी
	२७	९	शकला	शकल	३१		८	प्रसजति	प्रसजति	३४		५	कांत	कांत
२८		४	शिरसि-सीत	शिरसिशीत		३१	२	लाग छिदा	लागच्छिदा	३४		७	बराळ	बराळ
२८		८	पपा	पंपा		३१	८	विमानयन्	विमानमानयन्		३४	५	पिबंते क्षामे	पिबंते क्षाम
	२८	७	नाप्यदया	नाप्यन्दया	३२		५	राज्ये	राज्ये		३५	८	भिलासे	पिलापे

पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पत्रे		पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
अनं.	सां.				अनं.	सां.				अनं.	सां.			
३७		५	रक्षो	रक्ष		४०	२	लैव	लैव	४४		१	शारशःस्व	शारशस्व
	३७	१	सरोजच्छरा	सरोजच्छरा		४०	२	रुत्तान्यलोपा	रुत्तान्यलोपा	४४		८	अहित	अहित
	३७	६	भवतःपन्न	भवतःप्रपन्न		४०	३	महास्य	महास्य	४५		६	काल्य	कल्य
	३७	८	रज्ज	रज्ज		४०	५	महाम्य	महास्य	४५		८	जना	जनानां
	३८	३	यदीह	यदिह		४०	७	अभ्युपगम्या	अभ्युपगम्या		४५	५	तंनि	तन्नि
	३८	३	भिषिकेण	भिषिकेण		४१	९	द्राधिष्ठ	द्राधिष्ठ	४५		६	प्रशमने	प्रशमनो
३९		९	चौल	चौल	४२		४	महर्ष महर्ष	महर्षि महर्षि		४५	१	प्रदेयार्थिन	प्रदेयार्थिन
	३९	८	शार्ङ्ग	शार्ङ्ग		४२	८	पुनरसि	पुनरसि		४५	२	बना	बनां
४०		४	विरुद्धना	विरुद्धना		४३	५	निर्विशेष	निर्विशेष		४५	५	कथा	कथाः

इतिविश्वगुणादर्शस्यशुद्धिपत्रं समाप्तं